

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри, к.політ.н., доцент

_____ О.Л. Гільченко

« _____ » _____ 20__ р.

**«УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННЯ
МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА СХОДІ УКРАЇНИ»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого (магістерського)
рівня вищої освіти освітньо-професійної

програми «Міжнародні відносини»

Кондратенко Альони Володимирівни

Науковий керівник: Грідіна І.М., д.і.н., професор

Рецензент: Сальнікова Н.А., к.і.н. заступник

декана з освітньої та науково-дослідної роботи

факультету №2 Донецького державного

університету внутрішніх справ

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 20__ р

Маріуполь-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Концептуальні підходи до вивчення участі міжнародних організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики	9
2.1. Ступінь вивченості проблеми, характеристика емпіричної бази та методології дослідження	18
РОЗДІЛ II. МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ.....	24
2.1. Міжнародно-правові документи.....	24
2.2. Національна нормативно-правова база в сфері молодіжної політики: відповідність міжнародним зобов'язанням	31
2.3. Аналіз ключових регіональних та місцевих стратегій в контексті молодіжної політики на Сході України	42
РОЗДІЛ III. ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА СХОДІ УКРАЇНИ	52
3.1. Міжнародні стейкхолдери у дослідженнях в сфері «Молодь/молодіжна політика» на Сході України.....	52
3.2. Системні дослідження, в яких зацікавлені міжнародні організації.....	67
3.3. Несистемні дослідження, в яких зацікавлені міжнародні організації.....	75
3.3. Співпраця міжнародних організацій з зацікавленими сторонами в сфері молодіжної політики на Сході України.....	79
ВИСНОВКИ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	128

ВСТУП

Актуальність дослідження. Молодь є гарантом соціально-економічного розвитку країни. Розвиток суспільства максимально залежить від того, чи забезпечені належні стартові умови для життя молодих поколінь. Проте, з початком російсько-української війни та тимчасової окупації окремих районів Донецької та Луганської областей на Сході України гостро постали проблеми соціальної незахищеності молоді, ускладнені соціально-економічними чинниками, пов'язаними з Пандемією Covid-19. Безпека, нерівність, безробіття та пов'язані з ним процеси маргіналізації та поширення незаконних соціальних практик у молодіжному середовищі, проблеми зі здоров'ям та врешті решт безповоротна міграція молоді з регіону стали нагальними потребами для корегування регіональної молодіжної політики. Політичні трансформації, впровадження реформи децентралізації також суттєво впливають на зміни в житті молодих людей, їх поведінку, звички, сталі життєві орієнтири. Молоді люди є стратегічним ресурсом для України, тому вищезазначені перетворення можуть вплинути на розвиток та безпеку держави у довгостроковій перспективі. Глибокі суспільно-політичні зміни можуть стати як поштовхом до розвитку здорових демократичних процесів в країні, в яких молодь повинна виступати суб'єктом позитивних змін.

Всі ці проблеми актуалізують дослідження молодіжної політики, як з точки зору її теоретичного осмислення, так і вироблення практичних рекомендацій щодо її оптимізації за умов, що склалися в регіоні внаслідок російської агресії та тимчасової окупації окремих районів Донецької та Луганської областей.

Сьогодні міжнародні організації та агенції активно долучаються до роботи з молоддю України задля зменшення негативних наслідків російсько-української війни. Незважаючи на те, що міжнародні організації не мають права втручатися у внутрішні справи України, проте фактично вони беруть участь у формуванні молодіжної політики та впливають на ці процеси опосередковано завдяки своїй участі в розробці національних або

регіональних стратегій в якості консультантів або експертів, наданні всебічної підтримки зацікавленим сторонам, реалізації власних проектів та програм, де цільовою аудиторією є саме молоді люди. З початком військового конфлікту, зросла увага до східних областей України, тому міжнародні організації та фонди збільшили свою присутність, а разом з тим й всебічну допомогу громадам Східної України. Прикладом чого є Програма ООН із відновлення та розбудови миру, яка почала діяти в Україні з початку збройного конфлікту 2014 р. та працює в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській, Дніпровській, Харківській та Житомирській областях. Міжнародні організації активно співпрацюють з владою всіх рівнів, організаціями громадянського суспільства, бізнесом, та нерідко, об'єднують свої зусилля з іншими міжнародними організаціями задля досягнення певної мети. Спільно розробляються програмні документи, які дозволяють координувати роботу з молодими людьми та реалізовувати програми для стійких та позитивних змін. Отже, діяльність міжнародних організацій на Сході України та молодіжна політика, зокрема регіональна, мають багато точок перетинання, що і представляє науковий інтерес з точки зору як теоретичного осмислення нових форм та змістів міжнародного співробітництва, так і з точки зору практичного опрацювання вже наявного досвіду формування та реалізації молодіжної політики за умов російської агресії.

Виходячи з вищесказаного **об'єктом** дослідження виступає молодіжна політика на Сході України

Предметом вивчення є форми, види та механізми залученості міжнародних організацій у процес формування молодіжної політики на Сході України.

Хронологічні межі дослідження обумовлені розв'язанням агресії РФ проти України та тимчасовою окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей у 2014 р. (нижня хронологічна межа), що суттєво вплинуло на соціальне-економічний та гуманітарний стан молоді регіону. Верхньою хронологічною межею обрано 2020 р., що дає можливість

розглянути формування молодіжної політики та залученості в цьому міжнародних організацій з одного боку як цілісний процес з певними результатами, а з іншого окреслити невирішені проблеми та перспективи їх розв'язання.

Вплив діяльності міжнародних організацій на формування та реалізацію молодіжної політики на Сході України фактично не розглядався дослідниками саме в такій постановці проблеми. Усі наявні дослідження можна згрупувати за такими проблемними критеріями: 1) розвідки, що стосуються молодіжної політики, зокрема регіональної, що вивчали такі дослідники, як О. Баханов [7], Я. Балашова [6], В. Мотречко [71], О. Софій [139], В. Панасюк [81] та інші; 2) дослідження, присвячені російській агресії на Сході України, які вивчали О. Литвиненко, А. Піонтковський, П. Баєв, С. Вессьє, К. Машовець, М. Гончар [1], В. Кулик, М. Рябчук, Н.Коваль, К. Зарембо [57], Ю. Офіцинський [80], П. Гай-Нижник [111], В. Горбулін [28], а також іноземні дослідники М. Булек [10], А. Ослунд [158], Т. Кузіо [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**] тощо; 3) роботи, в яких піднімаються питання протидії міжнародних організацій гібридній агресії РФ проти України, що досліджували С.Закірова [34], Є. Журавльова [33], О.Карсінова [61], С. Горбатюк [17] тощо. Поєднання цих напрямів дослідження в єдиній проблемі впливу російсько-української війни на стан молоді та молодіжну політику на Сході України, а також залучення до цього міжнародних організацій не стало окремим предметом дослідження, що й становить новизну магістерської роботи.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні впливу діяльності міжнародних організацій на формування та реалізацію молодіжної політики на Сході України за умов гібридної агресії.

Мета дослідження обумовлює розв'язання наступних **завдань**:

- проаналізувати концептуальні підходи до вивчення участі міжнародних організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики;
- визначити роль міжнародно-правових забор'язань на стан молодіжної політики в Україні;

- дослідити ступінь залученості міжнародних організацій до процесів формування молодіжної політики на Сході України;
- визначити ключових гравців, що зацікавлені у дослідженнях в сфері «Молодь/молодіжна політика на Сході України»;
- проаналізувати системні та несистемні дослідження, в яких зацікавлені міжнародні організації;
- визначити форми, види та механізми співпраці міжнародних організацій з зацікавленими сторонами в сфері молодіжної політики на Сході України

Емпіричної базою магістерського дослідження є різноманітні за походженням та змістом джерела, які умовно можна розподілити на дві великі групи: офіційні та неофіційні. До офіційних джерел належать міжнародні документи (Угода про асоціацію з Європейським Союзом, Європейська хартія участі молоді на місцевому і регіональному рівнях, Гельсінський Заключний акт, Резолюція ООН 2250 «Про молодь, мир та безпеку» тощо), нормативно-правові акти (Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» 1992 р., Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 року тощо) та стратегії (Регіональна цільова програма «Молодь Луганщини», Регіональна цільова програма «Молодь Донеччини», Державна цільова соціальна програма «Молодь України» та інші). До офіційних джерел можна віднести також статистичні матеріали, доповіді аналітичних центрів та міжнародних організацій, матеріали соціологічних досліджень, в яких безпосередньо брав участь автор («Індекс SCORE» з 2019р., «Молодь Сходу України» 2021 р.). Група неофіційних джерел представлена переважно матеріалами засобів масової інформації, які висвітлюють події на Сході України, соціально-економічні перетворення в державі (зокрема молодіжну політику), участь у цих процесах міжнародних організацій.

Методи дослідження. Дослідження молодіжної політики та залученості до цього процесу міжнародних організацій базується на використанні комплексу методів як теоретичного, так і емпіричного рівня, поєднання яких

обумовлюється міждисциплінарним підходом у вивченні політичних процесів (молодіжна політика) з одного боку, та їх виходом за межі суспільних інститутів (держави) внаслідок агресії та задіяності міжнародних інститутів (в нашому випадку міжнародних організацій).

Відповідно у дослідженні використані методи та методичні прийоми теоретичного рівня дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод узагальнення та використано системний підхід. Задля вирішення конкретно поставлених завдань використовувались методи та методичні прийоми емпіричного рівня: метод спостереження, аналіз нормативно-правових документів, вимірювання, метод контент-аналізу, соціологічний метод: з метою виявлення зацікавлених сторін, авторкою було проведено 17 напівструктурованих інтерв'ю з місцевими експертами.

Дослідження здійснювалося на засадах поєднання нормативно-ціннісного та кооперативного підходів, що вимагало застосування індуктивної дослідницької стратегії. Кооперативний підхід було реалізовано за рахунок участі авторки у дослідженнях «Індекс SCORE» з 2019р., «Молодь Сходу України» 2021 р.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, незалежними експертами, представниками волонтерського руху, міжнародними організаціями та фондами, засобами масової інформації задля подальшої розробки комплексних досліджень, проектів та програм, направлених на формування молодіжної політики.

Матеріали магістерської роботи можуть стати в нагоді при розробці курсів та спецкурсів для студентів спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та «Політологія» з відповідних дисциплін «Міжнародні організації», «Політична регіоналістика» тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були презентовані на XI Всеукраїнській інтернет-конференції «Тенденції

розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу» (травень 2020 р. Україна) та під час круглого столу МДУ: «Повернення та переосвоєння тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях» (листопад 2021, м. Маріуполь, Україна).

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Обсяг основного тексту дослідження становить 107 сторінок. Список використаних джерел та літератури складається зі 167 позицій (найменувань).

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Концептуальні підходи до вивчення участі міжнародних організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики

Сучасні умови суспільного розвитку визначають фокус розгляду вченими молодіжної політики на основі впливу процесу глобалізації. Сьогодні Україна розвивається і набуває справжньої цінності людства, яку тисячоліттями накопичував увесь цивілізований світ. Важливим завданням на цьому шляху є побудова демократичної, правової, соціальної та незалежної країни, інтеграція її в міжнародне суспільство, формування суспільства, орієнтованого на людей. Сьогодні українське суспільство інтегроване в міжнародне суспільство, тому процес глобалізації відіграє важливу роль у політичній, економічній, культурній та соціальній сферах. Формуванням інформаційного суспільства збільшення інформаційного потоку впливає на індивідів у цілому і пов'язане з пристосуванням до їх потреб. Вивчення процесу глобалізації в молодіжному середовищі набуло особливого значення, оскільки молодь визначається як «потенціал бути готовим до будь-яких змін і перетворень».

Турбота про молоде покоління з самого початку проголошена одним із найважливіших завдань Організації Об'єднаних Націй. Тільки за останнє десятиліття Організація Об'єднаних Націй прийняла понад 50 резолюцій щодо молоді. Їх головна мета – координація та вирішення найпоширеніших проблем молоді, а також налагодження співпраці з неурядовими молодіжними організаціями та установами, які безпосередньо займаються вирішенням проблем молодого покоління в різних країнах. Поєднання проблеми розбудови молодіжної політики задля сталого розвитку суспільства та участь в цьому міжнародної спільноти створює площину, в якій кооперативно перетинаються інтереси як державних так і недержавних акторів – міжнародних організацій, що й визначає застосування нормативно-ціннісного підходу (тут – неоліберального) у запропонованому дослідженні.

Одним із основоположних підходів до вивчення міжнародних організацій як суб'єктів міжнародних відносин є неолібералізм, зокрема з визначенням проблеми соціальних гарантій, рівності всіх громадян, а також права і свободи індивіда. Домінуючою ідеєю неолібералізму є забезпечення соціальних гарантій задля гідного життя всіх членів суспільства за рахунок державного врегулювання соціальної сфери.

Звідси, протилежність концептуальних підходів етатистів та транснаціоналістів щодо трактування таких понять як «національний інтерес», «права людини», «мораль» тощо.

На відміну від неореалізму, неолібералізм не є окремою теорією, а скоріше є комбінацією багатьох теоретичних концепцій, заснованих на схожих принципах. У теорії неолібералізму можна виділити дві основні інтерпретації: плюралізм і теорію світового суспільства.

Плюралізм асоціюється з роботами Дж. Ная, Р. Кохейна, Х. Алкера та Дж. Розенау.

Фундаментальною для плюралістів є робота Дж. Ная та Р. Кохейна «Транснаціональні відносини та світова політика» [75]. Виходячи з ідеї суттєвої зміни міжнародних відносин, запропонованої Дж. Розенау, автори наполягають, що активну роль у сучасному світі «відіграє тісна співпраця між суспільствами різних країн, яка не підлягає державному контролю. Держави не є єдиними акторами світової політики. Що було фактично продовженням дискусій між ідеалістами та реалістами в нових умовах. Кохейн виділяє чотири типи транснаціональних глобальних взаємодій: поза традиційними міждержавними відносинами в умовах непрямого контролю з боку державної бюрократії. Вони відповідають сферам:

- 1) інформація про те, куди рухаються повідомлення, релігійні переконання, ідеї та доктрини;
- 2) транспорт, що перевозить матеріальні предмети, у тому числі зброю, товари та приватне майно;
- 3) фінанси;

4) туризм, тобто переміщення людей

У всіх цих сферах роль держави може полягати в забезпеченні співробітництва, але навіть у такому випадку вона не може бути повною мірою реалізована без участі недержавних суб'єктів у міжнародних відносинах. Але в багатьох випадках країни обмежуються заявами про транскордонні взаємодії і навіть змушені змінювати свою зовнішню та внутрішню політику під її впливом. Автор також визначив п'ять варіантів впливу транснаціональних відносин на зміст і характер міждержавної політики. це:

1. Зміни державних відносин, що зачіпаються інтересами недержавних суб'єктів.

2. Міжнародна диверсифікація, тобто взаємодія національних інтересів у транснаціональній структурі, в якій беруть участь транснаціональні суб'єкти для координації своєї діяльності.

3. Країни взаємозалежні та взаємозалежні, утворюючи механізм стримування.

4. Поліпшити здатність уряду впливати на політику інших через діяльність неурядових організацій

5. Поява автономних акторів з власною зовнішньою політикою може протистояти державі і навіть порушувати її політику.

Такий вплив викликає залежність країни від сил, які не контролюються жодною країною. Коли будь-яка країна створює нові інструменти впливу на інші країни, ця залежність буде ще більше посилюватися.

Враховуючи нерівність між реальними можливостями країн, у транснаціональних відносинах сильніша країна може отримати вигоду і стати центром транснаціональної мережі. Будь-яка перевага буде втрачена для і без того слабкої країни.

Тому сучасні міжнародні відносини характеризуються диверсифікацією, тобто взаємними відносинами між державами і недержавами, причому навіть перше все більше залежить від останнього.

З точки зору плюралістів, національні ворожі інтереси, що визначають конкуренцію та боротьбу, є змістом міжнародних відносин минулої епохи, піддалися інтересам співпраці, а отже, розвитку та політичним прагненням міжнародного співробітництва. Еліти шукали компромісних рішень і виникли між націями. Це пов'язано з тим, що держава втрачає свій традиційний винятковий статус і все більше перетворюється на організацію, що представляє інтереси субдержавних суб'єктів. Ці організації визначаються соціальними групами, які шукають власні інтереси на основі реального сприйняття системи транснаціональних мереж і позбавлення слабких держави якихось переваг.

Дж. Бартон вважає, що міжнародні відносини на сучасному етапі об'єктивно призвели до виникнення світового суспільства або міжнародного суспільства, до якого крім країн належать країни без громадянства, етнічні меншини, міжурядові та неурядові організації [159]. Застаріла теорія міжнародних відносин, що виходить за межі національних кордонів і реалізовується урядом через дипломатичні та військові сили. Представники неоліберального плюралізму ґрунтують свої теоретичні концепції на двох важливих чинниках розвитку сучасних міжнародних відносин: панівній ідеї поєднання ідеології та економіки. Взаємодія цих факторів та зростаюча транснаціоналізація міжнародної системи засвідчує, що країни світу можуть досягти стійкого консенсусу.

З кінця ХХ століття до початку ХХІ століття спостерігається позитивний розвиток міжнародних обмінів, транскордонного співробітництва, політичної та економічної імміграції. У відносинах між країнами виникли значні проблеми, на які повинна звернути увагу теорія міжнародних відносин. Діяльність фізичних осіб на перший погляд може здатися хаотичною. Очевидно, що вона підпорядкована багатьом детермінантам і моделям, які потребують дослідження та систематизації.

Соціальні групи є колективними учасниками міжнародних відносин, що об'єднують індивідів у межах певної структури, і характеризуються тим чи

іншим організаційним рівнем. Вони створені для певної мети або на основі особи, яка їх створила.

У сучасній теорії міжнародних відносин розуміння соціальних груп досить розпливчате. Спори передбачають формальні характеристики таких учасників та їх вплив на міжнародні відносини.

П. Мартиненко вважає, що соціальні групи в міжнародних відносинах суб'єктивні через те, що вони існують і діють [117].

Дж. Лі Рей розуміє соціальні групи як «групу різноманітних інтересів, яка зосереджена на впливі на зовнішню політику будь-якого суспільства» [164]. Дж. Петрас погоджується з певними застереженнями, що соціальні групи спочатку слід розглядати як зацікавлених суб'єктів, і вказував, що вони «впливають на політику своїх національних урядів, але іноді стають безпосередніми учасниками міжнародних відносин через свої міжнародні організації» [163].

Будучи суб'єктом міжнародних відносин, ці типи важливих формальних ознак, що стосуються спору, були отримані лише на початку ХІХ ст. після знаменитої Віденської конференції. У цей час європейські країни встановлюють відносини, що змушує їх політичне керівництво шукати нові форми відносин між ними. Особливість діяльності міжнародних організацій значно спрощує відносини між країнами, дає їм змогу досягти деяких спільних інтересів за межами традиційних процедур, передбачених відносинами між країнами.

Ш. Зоргбіб зазначив, що характерними рисами міжнародних організацій є те, що, по-перше, політична воля до співпраці відображена в установчих документах, по-друге, існують постійні інституції, які забезпечують послідовність організаційного розвитку, по-третє, здатність та самостійність прийняття рішень [127]. .

І. Лукашук зазначив: «Незважаючи на те, що між її членами можуть виникати конфлікти, організація є носієм певних спільних інтересів і

зобов'язана їх захищати. Таким чином, він має автономію в межах закону про композицію та статутного права» [64].

Тому можна сказати, що *міжнародні організації* є колективними учасниками міжнародних відносин, оскільки закладені в них інститути та групи забезпечують інтереси країни, особи чи соціальної групи, що їх створила.

Міжнародні організації зазвичай поділяють на міждержавні та недержавні організації.

Міжурядова організація, що входить до складу уряду чи інших національних інституцій, створена за ініціативою держави, виступає як представник її колективних інтересів у рамках міжнародних відносин. Правовою основою діяльності міжурядової організації є договір та статут про її створення, у якому детально визначаються структура, права та обов'язки міжурядової організації, порядок членів організації.

Статут також може містити нормативні положення, що стосуються порядку відносин між державами-членами організації, наприклад, конвенції Ліги Націй, а тепер і Статут ООН. До міжурядових організацій належать Організація Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО, НАТО, Європейський Союз, Європейська комісія тощо. Громадські організації, створені окремими особами, соціальними групами, та їх організаційна структура відображають спільність інтересів особи або членів групи в міжнародних відносинах. Неурядові організації діють відповідно до національного законодавства країни, де розташована їх штаб-квартира, а їх діяльність є незалежною і може здійснюватися без посередництва державних органів. Деякі неурядові організації та міжнародні рухи тісно співпрацюють з Організацією Об'єднаних Націй та іншими міжурядовими організаціями, щоб отримати від них консультативний статус, що закріплено в ст. Статті 58 і 71 Статуту Організації Об'єднаних Націй [8]. Традиційно міжнародні організації розрізняють за типом функцій і географічним масштабом їх діяльності. Тип функції використовується як стандарт для розуміння сфери міжнародних відносин,

якими керує міжнародна організація. Її географічний охоплення є частиною географічного простору країни.

Н. Ломагін вважає, що міжнародні організації виконують три важливі функції [117]:

1) це засіб реалізації національних інтересів, що досягається шляхом встановлення фактичного контролю за діяльністю керівних органів деяких міжнародних організацій;

2) це місце для обговорення та порівняння позицій країн у діяльності окремих агенцій у їхніх постійних дипломатичних представництвах;

3) вона є активним суб'єктом міжнародних відносин, оскільки багато з них мають досить розгалужені та незалежні інституції, а їхні працівники не завжди пов'язують свою діяльність із політикою своїх національних держав. Якщо на початку 1980-х рр. У світі налічується понад 3000 міжнародних організацій, серед яких близько 300 — міжурядових, у середині 1990-х років їх було 4500 і 400 відповідно.

С. Толстов у своїх наукових працях порівнює можливості та ефективність діяльності міжнародних неурядових та міжурядових організацій. Він наголошує на тому, що «міжурядові структури мають більші фінансові та організаційні можливості, проте спектр засобів впливу, застосовуваних міжнародними неурядовими організаціями, зазвичай досить гнучкіший та динамічніший. Сторони подібних структур взагалі не можуть погоджувати свої кроки з урядовими відомствами та шукати компроміс серед підходів різних національних урядів, як це передбачено правилами ЄС ОБСЄ, НАТО, та інших міждержавних інституцій» [148].

З огляду на таку співпрацю міжнародних неурядових організацій з урядами національних держав та громадськістю визначається як вектор поліпшення управлінської структури, що безпосередньо сприяє становленню дружніх відносин серед міжнародних організацій та органами публічного управління.

Тож, розглянемо місії провідних міжнародних організацій, що працюють на Сході України та беруть участь у формуванні молодіжної політики:

Організація USAID є одним з провідних міжнародних донорів в Україні. Головною місією організації є сприяння розвитку демократії в іноземних країнах та допомога суспільству у надзвичайних ситуаціях. USAID вважає Україну критично важливою державою, бо однією з векторів діяльності організації є розбудова демократії, інтеграція в ринкову економіку країн колишнього СРСР. Звідси, ми спостерігаємо діяльність USAID в наступних напрямках: демократія, права людини та врядування; економічний розвиток; охорона здоров'я; гуманітарна допомога да забезпечення стабілізації.

Програма ООН із відновлення та розбудови миру (UNRPP) діє в Україні з початку збройного конфлікту 2014 р. та працює в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській, Дніпровській, Харківській та Житомирській областях. Діяльність UNRPP спрямована на зміцнення громадської згуртованості та безпеки, підтримку демократичних реформ та відновлення економіки спільнот, що постраждали від конфлікту.

Дитячий фонд ООН (UNICEF) в 190 країнах світу з метою захисту прав дітей, надання їм всебічної допомоги. В Україні UNICEF працює з 1997 р. та реалізує ряд соціальних програм в галузі охорони здоров'я освіти, гігієни, санітарії, захисту прав дітей та профілактики ВІЛ/СНІД серед дітей.

З метою реалізації розробленої програми на 2018-2022 рр. UNICEF вирішив зосередитися на наступних завданнях в на Сході України: дотримання конвенції про права дитини та реагування на надзвичайні ситуації, що стосуються збройного конфлікту на Сході України.

Фонд ООН в галузі народонаселення (UNFPA) покликаний сприяти гендерній рівності, репродуктивному здоров'ю, розширення прав і можливостей молоді. Місією Фонду є створення такої моделі суспільства, де

кожна вагітність буде бажаною, а пологи безпечними, та потенціал кожної молодої людини буде реалізований.

Програма розвитку ООН (UNDP) працює в Україні з 1993 р. в співпраці з владою, громадянським суспільством та приватним сектором, а також іншими агентствами ООН. Метою Програми є подолання бідності, розвиток та збереження національного потенціалу та демократії, ефективний всебічний розвиток та збереження навколишнього середовища.

Європейський союз є однією з провідних міжнародних організацій, що постійно надає Україні фінансову та технічну допомогу.

Міжнародна організація International Alert займається питаннями миробудівництва та реалізує програми з вирішення конфліктів в усьому світі.

International Alert працює в Україні з 2015р., збільшуючи спроможність організацій громадянського суспільства (ОГС) з усієї країни робити внесок у соціальну згуртованість в своїх громадах, створюючи загальнонаціональні неформальні мережі ОГС та сприяючи конструктивній взаємодії з місцевою владою.

Міжнародний фонд «Фонд Східна Європа» розпочав свою діяльність в Україні ще в 2008 р. з метою залучення міжнародних донорів та інвестицій інших держав у розвиток громад.

Британська Рада є структурним органом уряду Великої Британії, що відповідає за поширення британської культури за межами країни.

Ще однією організацією, що має на меті розвиток освіти та культурних зв'язків між різними націями є «Американські Ради з міжнародної освіти». Організація почала свою діяльність ще в 1947 р., а з 1992 р. почалась реалізація перших програм в Україні.

Тож, згідно неолібералізму, з розвитком глобальних процесів, міжнародні організації є суб'єктом міжнародних відносин, що покликані вирішувати певні проблеми за допомогою «м'якої» сили. З точки зору реалізації молодіжної політики, міжнародні організації покликані створити

безпечні умови для розвитку молодих людей, гідної освіти, здоров'я, працевлаштування тощо.

2.1. Ступінь вивченості проблеми, характеристика емпіричної бази та методології дослідження

Вплив діяльності міжнародних організацій на формування та реалізацію молодіжної політики на Сході України фактично не розглядався дослідниками саме в такій постановці проблеми. Тому всі наявні дослідження були згруповані нами за такими проблемними критеріями: 1) розвідки, що стосуються молодіжної політики, зокрема регіональної. Дослідник О. Баханов в статті «Цілі сталого розвитку 2015-2030 в контексті розвитку молодіжної політики України та співпраці державних та громадських організацій» розглядає процеси розвитку молодіжної політики у діяльності громадських організацій у контексті Державної соціальної цільової програми «Молодь України» 2016-2020 рр. та механізми підтримки такої політики через досягнення Цілей сталого розвитку. Дослідник аналізує механізми підтримки організацій громадянського суспільства, а також наводить практичні приклади виконаних проектів, що підтримувалися міжнародними організаціями. Автор розуміє молодь не тільки як об'єкт молодіжної політики, а ще й як суб'єкт, та наполягає на необхідності підтримки громадського сектору з боку державних органів влади та міжнародних організацій [7].

У дисертації В. Мотречко «Організація діяльності суб'єктів місцевого самоврядування щодо реалізації молодіжної політики» проаналізовано вплив суб'єктів місцевого самоврядування на процеси формування та реалізації молодіжної політики в Україні на основі порівняння вітчизняного та європейського досвіду даних процесів [71].

В аналітичній записці «Аналіз регіональної молодіжної політики» О. Софій досліджує регіональні молодіжні стратегії та програми в контексті реформи децентралізації. Автор також аналізує нормативно-правову базу України в сфері молодіжної політики та звертає уваги на роль молоді в процесах формування громадянського суспільства.

Панасюк В.М. в своїй науковій праці «Конституційно-правові засади реалізації державної молодіжної політики в Україні» також розглядає молодіжну політику з точки зору права та виявляє проблеми конституційно-правового забезпечення діяльності молодіжної політики [81].

2) дослідження, присвячені російській агресії Сході України. Слід зазначити, що після початку військового конфлікту велику увагу до проблеми російської агресії стали приділяти наукові та аналітичні центри. Так в 2016 р. Центр Разумкова опублікував збірку інтерв'ю та аналітичних статей «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи» [1]. Дослідники О. Литвиненко, А. Пионтковський, П. Баєв, С. Вессьє та К. Машовець аналізують вплив агресії РФ на міжнародні відносини та прогнозують зміну сил на європейському континенті [1].

М. Гончар вивчає гібридну війну з точки зору нового механізму експансії РФ з метою заміни системи базових цінностей та захоплення цільової країни.

У 2020 р. вийшла збірка статей ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України «Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях» [57], авторами яких були В. Кулик, М. Рябчук, Н.Коваль, К. Зарембо. Автори статей аналізують реакцію західних держав на російську агресію проти України та її вплив на порядок денний в Європі.

Також у 2020 р. в рамках Українського форуму в «Chatham House» було опубліковано британсько-українське дослідження «Стійка Україна. Захист суспільства від російської агресії» [10], авторами якого були М. Булек та О. Луцевич. Дослідники аналізують вплив російської агресії на внутрішню політику України, аналізують наслідки збройного конфлікту на соціальну, економічну, політичну ситуацію в країні та акцентують увагу на необхідності розвитку громадянського суспільства задля протидії військовій агресії та зменшення негативних наслідків бойових дій. Автори приводять приклади позитивних суспільних змін завдяки підтримці громадянського сектору міжнародними організаціями та державними інституціями.

У монографії «Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років)» [80] Ю. Офіцинський систематизує події в Україні від початку Революції Гідності за хронологічним порядком та звертає увагу на участь третіх сторін у військовому Конфлікті на Сході України. Автор також аналізує сутність «гібридної» війни та методи інформаційних атак з боку Росії.

Монографія П. Гай-Нижника «Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення» [111] присвячена дослідженню дипломатичних та воєнно-політичних відносин РФ та України в контексті геополітичних інтересів Москви та зовнішньополітичного курсу Києва, внутрішнього політичного і соціально-економічного становища в Україні протягом 1990–2016 рр.

Монографія «Світова гібридна війна: український фронт» [124] за редакцією В. Горбуліна присвячена дослідженню феномена «гібридної» війни як новітньої зброї в світі та ролі України в процесах зміни розстановки сил на міжнародній арені. В 2015 р. було видано монографію «Донбас і Крим: ціна повернення» [28], редактором якої також був В. Горбулін. Автори досліджують військовий конфлікт на Сході України з точки зору національної безпеки України та міжнародних відносин в контексті російської агресії. Також аналізуються соціально-демографічні, економічні, екологічні, міграційні та інші наслідки конфлікту для України.

А. Åslund в доповіді «Kremlin Aggression in Ukraine: the Price Tag» оцінює масштаби матеріальних втрат, яких Україна зазнала в результаті російської окупації та анексії Криму в лютому-березні 2014 року та військової агресії Росії в частині східних українських областей України.

Т. Kuzio в своєму дослідженні «Putin's war against Ukraine» [127] аналізує наслідки російської агресії для зовнішньої політики країн Заходу, та зокрема, США. Автор намагається пояснити як Путін розпочав війну проти України. У центрі аналізу — російський націоналізм та російсько-українські відносини ідентичності. Т. Кузьо посилається на зростання популярності російського

націоналізму, шовіністичні погляди, фашистські ідеології, що переміщуються в центр російської політики, а також на роль регіональної ідентичності, мови та культури для пояснення джерел українсько-російської кризи.

3) роботи, в яких піднімаються питання протидії міжнародних організацій гібридній агресії РФ проти України. Так С. Закірова в статті «Роль міжнародних організацій у постконфліктному миробудівництві: комунікаційний вимір» [34] досліджує реакцію міжнародних організацій, зокрема ООН та ЄС, на військові конфлікти в різних регіонах світу. Авторка акцентує увагу на інформаційно-комунікаційній діяльності міжнародних організацій, говорячи, що це допомагає країнам подолати постконфліктні кризи. Прикладом такої роботи в Україні є «Оперативна група зі стратегічних комунікацій на Сході», мета якої полягає у ефективній комунікації, просуванні політики ЄС тощо.

С. Горбатюк в своїй статті «Роль Організації з безпеки і співробітництва в Європі у системі забезпечення соціогуманітарної безпеки» [17] досліджує місію ОБСЄ з точки зору колективної безпеки з акцентом на міжнародне право.

Є. Журавльова в статті «Роль міжнародних організацій в процесі урегулювання конфлікту на Сході України» [33] аналізує реакцію міжнародних організацій на російську агресію. Зокрема в статті підіймається тема людських жертв та реакція ООН та її агенцій на військовий конфлікт.

С. Толстов в роботі «Діяльність міжнародних організацій в Україні: загальні тенденції та орієнтири» [148] розглядає досвід роботи міжнародних організацій на Сході України. Автор приділяє увагу діяльності ООН та її агенцій, ЄС, ОБСЄ, Ради Європи, НАТО у процесах вирішення збройного конфлікту. С. Толстов також звертає увагу на проекти, що реалізуються міжнародними організаціями в Україні.

Тож, з початку військового конфлікту на Сході України, більшість дослідників приділяє увагу феномену «гібридної» війни та можливим наслідкам такої агресії з боку РФ на всьому Європейському континенті. Увага

науковців також сконцентрована на реакції країн Заходу щодо окупації територій України та ролі міжнародних організацій у процесах вирішення збройного конфлікту.

Дослідження молодіжної політики та залученості до цього процесу міжнародних організацій базується на використанні комплексу методів як теоретичного, так і емпіричного рівня, поєднання яких обумовлюється міждисциплінарним підходом у вивченні політичних процесів (молодіжна політика) з одного боку, та їх виходом за межі суспільних інститутів (держави) внаслідок агресії та задіяності міжнародних інститутів (в нашому випадку міжнародних організацій).

Відповідно у дослідженні використані методи та методичні прийоми теоретичного рівня дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод узагальнення та використано системний підхід.

Задля вирішення конкретно поставлених завдань використовувались методи та методичні прийоми емпіричного рівня: метод спостереження, аналіз нормативно-правових документів, вимірювання, метод контент-аналізу, соціологічний метод.

Кожен з розділів дослідження передбачає використання різних методів роботи (робота з відкритими джерелами, інтерв'ю, аналіз даних), збір даних. Метод аналізу та синтезу було використано задля узагальнення та систематизації отриманих даних. Систематизація та опрацювання даних полягає в роботі з різними джерелами інформації:

- 1) офіційні джерела інформації: сайти центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, Кабінету Міністрів України, органів статистики (відкриті дані та дані за запитом); сайти громадських організацій («Громадськість Донецької, Луганської та Запорізької областей», ГО «Маріупольська спілка молоді», ГО «Севєродонецька молодіжна рада» тощо), звіти та дослідження громадських організацій, аналітичних центрів, сайти соціологічних агенцій України (КМІС,

«Інфосапієнс», Центр Разумкова та інші), сайти міжнародних організацій, донорів та партнерів тощо (USAID, UNDP, UNFPA, UNICEF, ОБСЄ, МФ «Відродження» тощо).

До неофіційних джерел слід віднести специфічні пабліки в соціальних мережах та матеріали ЗМІ, в яких містяться повідомлення щодо молодіжної політики, діяльності міжнародних організацій, перебігу подій на Сході України.

Додаткові джерела інформації: власні напрацювання автора, спостереження, інформація отримана з власних джерел. Було опрацьовано понад 90 соціологічних досліджень, що розкривають тему молодіжної політики в Україні, проведено низку інтерв'ю з місцевими експертами у галузі молодіжної політики, проведені консультації з експертами, що працюють в міжнародних організаціях, зокрема, в ПРООН.

Соціологічний метод полягає у визначенні кола зацікавлених сторін, спілкування з ними у відповідності до підготовленого напівструктурованого інтерв'ю. З метою виявлення зацікавлених сторін, авторкою було проведено 17 напівструктурованих інтерв'ю. Також тут були застосовані методи аналізу нормативно-правових документів та контент-аналіз.

Методи індукції та дедукції дозволяють дослідити взаємодію міжнародних організацій з зацікавленими сторонами та виявити цікаві для них теми для дослідження (розділ 3). Метод часового розподілу дозволив отримати лонгітюдний аналіз тематичних блоків в розрізі дослідницьких проектів в сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні».

Дослідження здійснювалося на засадах поєднання нормативно-ціннісного та кооперативного підходів, що вимагало застосування індуктивної дослідницької стратегії, яка полягає у зборі даних задля отримання обґрунтованих узагальнень.

РОЗДІЛ II

МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Міжнародно-правові документи

З 1981 р. існує офіційне визначення статистичної класифікації категорій «молодь» та «молоді люди» - це індивіди віком 15-24 роки включно. Дана класифікація була запропонована країнами-учасницями Організації об'єднаних націй та використовується секретаріатом ООН на сьогодні [123]. Таке визначення молоді за віковою групою 15-24 роки також закріплено низкою резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, присвячених розвитку молоді. Тож, саме така вікова класифікація використовується найчастіше на глобальному рівні для забезпечення статистичної співставної при аналізі становища молоді та розробці рекомендації щодо молодіжної політики.

Слід зазначити, що ряд агенцій ООН: Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй, Фонд ООН у галузі народонаселення, Всесвітня організація охорони здоров'я та інші міжнародні агенції у своїй практичній роботі використовують специфічну розширену класифікацію, що диференціює поняття «молодь» і «молоді люди»: діти (0-17 років), молоді люди (10-24 роки), підлітки (10-19 років), молодь (15-24 роки).

Але Радою Європи та Європейським Союзом вікові межі для даної категорії визначені по-іншому: 13-30 років [82].

Відповідно до вікової класифікації, що затверджена законодавством та враховуючи демографічні особливості країни, станом на січень 2020 р. в Україні проживають 11, 28 млн. молодих людей віком 14-35 років, що складає біля 27% загального населення України [134]. У Донецькій та Луганській областях, станом на 1 січня 2020 року, мешкає 1,52 млн людей віком від 14 до 35 років, тобто можна вважати, що кожен четвертий мешканець згаданих областей є молодою людиною. Тож, через розгалуження вікової класифікації, відсутність внутрішнього розподілу на підгрупи існують певні обмеження,

щодо визначення об'єктивних даних, глибинного розуміння їх потреб і проблем.

Статистика не надто оптимістична, адже населення найбільш активного та працездатного віку може стати «вичерпним ресурсом» нашої держави. Тому забезпечення сталого розвитку України напряму залежить від збереження та примноження «молодіжного ресурсу» країни, адже за визначенням робочої групи ООН у справах молоді в Україні, молоді люди мають безмежні можливості для сприяння інноваціям, вони з ентузіазмом прокладають шлях до змін, є рушійною силою, здатною визначати пріоритети розвитку держави в майбутньому, а також стати активним учасником процесів розвитку своєї країни вже зараз.

Ефективність молодіжної політики неможлива без її належного нормативно-правового регулювання, стан якого до недавнього часу регулювався низкою застарілих актів: Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» 1992 р. [24] та Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 року тощо [47].

Розглядаючи міжнародні документи в сфері молодіжної політики, значну увагу слід приділяти діяльності Організації Об'єднаних Націй, завдяки якій ще в 1965 р. було прийнято «Декларацію про розповсюдження серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги і взаєморозуміння між народами», через 20 років після чого було ухвалено документ «Керівні принципи для подальшого планування і здійснення відповідних подальших заходів, що стосуються молоді: участь, розвиток, мир» (1985 р.), а в 1995 р. Генеральною Асамблеєю було прийнято Всесвітню програму дій, що стосуються молоді до 2000 року і на наступний період, відповідно до якої в січні 2000 р. схвалено Лісабонську декларацію з молодіжної політики і програм.

Обравши Євроінтеграційний вектор зовнішнього та внутрішнього політичного розвитку, Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом [153]. У 2015 р. затверджено Розпорядження «Про імплементацію

Угоди про асоціацію...», в якому у главі 23 («Освіта, навчання і молодь») розділу 5 визначено спільні пріоритети політики в сфері освіти та молоді, засновані на багатогалузевому підході. Відповідно до ст. 434 «сторони погодилися тісно співпрацювати у галузі молодіжної політики та неформальної освіти для молоді, що спрямовано на:

а) сприяння інтеграції молоді в суспільство загалом, заохочуючи її активну громадянську позицію та ініціативність;

б) сприяння молоді в отриманні знань, навичок та професійних умінь поза освітньою системою, зокрема шляхом волонтерства, та визнання цінності такого досвіду;

с) активізацію співробітництва з третіми країнами;

д) розвиток співробітництва між молодіжними організаціями в Україні, Євросоюзі та його державах-членах;

е) популяризацію здорового способу життя, з особливим акцентом на молодь» [59].

Підписавши в 2016 р. Рамкову програму співпраці у сфері молодіжної політики на період 2016-2020 рр. із Радою Європи Україна імплементувала Європейську хартію участі молоді на місцевому і регіональному рівнях [82], що дозволило запровадити європейські практики створення молодіжних центрів, залучення молоді до співпраці з органами місцевого самоврядування та всіма зацікавленими сторонами, навчання молодіжних працівників, їх залучення до розробки та реалізації молодіжної політики в Україні тощо. Переглянута в 2003 р. всіма країнами-членами Ради Європи Хартія містить певний набір практичних заходів, розподілених по секторах для владних структур задля залучення молоді. Зокрема, в першій частині документа йдеться мова про наступні галузі політики: політика з питань спорту, дозвілля та асоціативного життя; міське середовище і житлові умови, житлова політика і транспорт; політика соціальної мобільності та обмінів; політика в галузі охорони здоров'я; політика гендерної рівності; політика щодо боротьби з дискримінацією; окрема політика для сільської місцевості; культурна

політика; політика сталого розвитку та охорони навколишнього середовища; політика боротьби з насильством і злочинністю; політика щодо сексуальності; правова політика.

Відповідальними за участь молодих людей в суспільному житті є регіональні та місцеві органи влади, які зобов'язані проводити відповідні заходи, забезпечувати молодь навчанням та засобами комунікації задля спільного вирішення їх проблем.

Таким чином, в Україні з'явилася можливість наблизитися до рівня європейських стандартів в сфері молодіжної політики.

Будучи членом Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Україна зобов'язалася дотримуватися положень Заключного акту, що були прийняті в Гельсінкі 1975 р. на нараді з питань безпеки та співробітництва в Європі [138]. Слід зазначити, що деякі положення стосуються питань молоді. Зокрема, розділ «Співпраця в гуманітарних та інших областях» містить положення « f- зустрічі між молоддю», що включає в себе:

- розвиток контактів задля співпраці молоді;
- обмін досвідом в т. ч. трудовий та міжкультурний обмін;
- розвиток молодіжного туризму;
- студентські програми або угоди задля обміну студентами тощо.

Тож, як ми бачимо країни- члени ОБСЄ також приділяють значну увагу проблемам та потребам молодих людей, виділяючи молодь як окрему цільову групу. Положення Гельсінського Заключного акту були підкріплені додатковими документами: «Декларація про молодь» 2014 р. та «Декларація про молодь та безпеку» 2015 р., в яких країни-учасниці ще раз підтвердили свою готовність здійснювати усесторонню підтримку розвитку молоді та виконувати зобов'язання у всіх трьох вимірах ОБСЄ.

Приділяючи значну увагу європейській інтеграції, в Україні було створено посаду заступника Міністра молоді та спорту з питань європейської інтеграції, діяльність якого направлена на встановлення та підтримку дружніх

відносин з Європейським союзом, міжнародними організаціями, фондами та агенціями, участь в різноманітних заходах, що стосуються молодіжної політики та сприяння активності молоді в політичних, громадських, освітніх та інших процесах, що є невід'ємною складовою інтеграції України до Євроатлантичного простору.

Після підписання Угоди про асоціацію в рамках проекту Програми розвитку ООН в Україні «Зміцнення національної спроможності для ефективного розвитку молоді та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні» було проведено аналіз щодо відповідності законодавства України про молодіжну політику в контексті рекомендацій угоди про асоціацію між Україною та ЄС й іншими відповідними політичними документами ЄС [52]. У висновках звіту було зазначено, що існують прогалини між національним законодавством і політикою та стандартами, визначеними в європейському та міжнародному праві. Ці прогалини можуть певною мірою свідчити про відсутність узгодженого підходу до розробки законодавства й політики з питань молоді, який би використовувався на рівні всієї держави. Зокрема йшлося про брак співпраці між різними органами виконавчої влади щодо роботи з молодіжними питаннями, низьку участь молоді у формуванні молодіжної політики та в політичних процесах, недостатню увагу щодо потреб молоді та популяризації здорового способу життя тощо.

У 2015 р. Радою безпеки ООН було прийнято Резолюцію 2250 (2015) «Про молодь, мир та безпеку», яка визначила стратегію щодо молодіжної політики, визнавши, що молодь є ключовим фактором в забезпеченні стійкості миру, миробудівництва та суб'єктом вирішення або недопущення конфліктів. Також підтвердивши, що молоді люди в якості цивільних осіб зазнали негативного впливу від збройних конфліктів, у тому числі як біженці та внутрішньо переміщені особи, і що порушення доступу молоді до освіти та економічних можливостей має негативний вплив на стійкий мир та примирення. Молодь повинна брати активну участь у формуванні миру та сприяти справедливості та примиренню, а також, що велика кількість молоді

представляє унікальний демографічний дивіденд, який може сприяти тривалому миру та економічному процвітання за наявності інклюзивної політики. Резолюція базується на базових принципах: участь, захист, попередження, партнерство, повернення та інтеграція в суспільство.

Україна також приєдналась до глобального процесу забезпечення сталого розвитку «Порядок денний сталого розвитку – 2030» Генеральної асамблеї ООН з вересня 2015 року [16]. З метою визначення стратегічних рамок розвитку на період до 2030 року Урядом України спільно з широким колом партнерів було проведено інклюзивний процес адаптації глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР) до національного контексту [154], зокрема у галузі молодіжної політики: «висока якість освіти», «гідна праця та економічне зростання», «сталий розвиток міст і громад» тощо. Згідно ЦСР уряд України разом із залученням громадянського суспільства та міжнародних організацій проводить щорічні моніторингові дослідження «Молодь України» щодо потреб та становища молоді з метою покращення якості життя молодих людей та дотримання Глобальних цілей. Аналіз даного дослідження стає основою щорічної доповіді президенту України «щодо становища молоді в Україні», на базі якого приймаються державні цільові соціальні програми Міністерства молоді та спорту «Молодь України» (2016-2020, 2021-2025) [26].

Нова молодіжна стратегія ООН, представлена на Генеральній Асамблеї ООН 2018 року визначає такі пріоритетні напрями розвитку молоді:

- Знання та здоров'я – покращити доступність якісних послуг з освіти та охорони здоров'я для молоді
- Розширення економічних можливостей через гідну роботу – покращити доступність гідної роботи та продуктивного працевлаштування для молоді
- Небайдужість, участь та адвокація – посилити голоси молоді задля мирного, справедливого та стабільного світу
- Молодь та права людини – захищати та просувати права молодих людей, підтримувати їхню громадську та політичну діяльність

- Мир та розбудова стійкості до негативних впливів – підтримувати молодих людей як агентів змін у сферах розбудови миру, безпеки та гуманітарного реагування.

Цього ж року була підписана «Рамкова програма партнерства між урядом України та Організацією Об'єднаних Націй на 2018-2022 роки» [127]. ООН буде впроваджувати РПП відповідно до принципів управління, орієнтованих на результат. Це включає максимальне узгодження з урядовими рамками планування та Порядку денним сталого розвитку. Рамкова програма партнерства зміцнює співпрацю між урядом та системою ООН. Організація Об'єднаних Націй підтримуватиме розвиток спроможності Уряду щодо отримання даних та звітування про досягнення цілей, встановлених на національному рівні. Особлива увага приділятиметься усуненню інформаційних прогалин щодо вразливих груп (молодь, жінки, ВПО, мігранти, особи, що мешкають у сільській місцевості, особи з інвалідністю, жінки, які зазнають численних форм дискримінації тощо), даних про права людини та гендерної рівності. З метою сприяння глобальним цілям та підвищенню підзвітності на національному рівні, ООН буде розвивати статистичний та моніторинговий потенціал державних установ, щоб звітувати про досягнення ЦСР та робити дані відкритими для громадськості. Національний базовий звіт ЦСР, розроблений за сприяння ООН, буде спільно використовуватися Урядом України та ООН під час планування співпраці в рамках Стратегії сталого розвитку на період до 2030 року, а також для моніторингу та оцінки впровадження РПП. Установи ООН зосередять свою підтримку у сфері збору та аналізу даних щодо показників та співпрацюватимуть з державними органами в сфері обміну даними для сприяння прийняттю рішень та підзвітності на основі фактичних даних.

Отже, виходячи з вище сказаного, орієнтиром для вдосконалення нормативно-правової бази здійснення молодіжної політики в Україні є її європейська модель, яка, на думку експертів, оптимально поєднує провідну роль держави із широким залученням інститутів громадянського суспільства.

2.2. Національна нормативно-правова база в сфері молодіжної політики: відповідність міжнародним зобов'язанням

Сфера молодіжної політики в Україні регламентується основними нормативними актами: Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» 1992 р. та Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р.

Декларацією визначено основні завдання молодіжної політики в Україні:

- Вивчення становища молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян, діяльності молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді;

- Допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив, широке залучення юнаків і дівчат до активної участі у національно-культурному відродженні українського народу, формуванні його свідомості, розвитку традицій та національно-етнічних особливостей;

- Залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України;

- Надання державою кожній молодій людині соціальних послуг по навчанню, вихованню, духовному і фізичному розвитку, професійній підготовці;

- Координація зусиль усіх організацій та соціальних інститутів, що працюють з молоддю [24].

У декларації було вперше визначено головні суб'єкти та механізми реалізації молодіжної політики в Україні.

Загалом, Декларація сприяла створенню молодіжних підрозділів для участі молоді в процесах прийняття політичних рішень на місцевому рівні, впровадженню програм та створенню молодіжного фонду, а також розробці законодавства задля соціального захисту даної категорії.

Наступним кроком в розробці законодавчої бази в сфері молодіжної політики став Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р., який визначив вікові межі категорії

«молодь/ молоді громадяни» в Україні, загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молоді, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Тож, відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р., молоді люди - це громадяни України віком від 14 до 35 років. Закон сприяє соціальному становленню молоді у суспільстві шляхом забезпечення працездатної молоді можливістю надання першого робочого місця, надання безоплатних правових консультацій в процесі вибору професії та першої роботи, сприяє створенню молодіжних громадських організацій та центрів праці [47].

Аналізуючи контент сайту Міністерства молоді та спорту України, можна побачити, що увага держави спрямована на певні напрями діяльності в сфері молодіжної політики. Тож нами було запропоновано класифікацію за напрями реалізації молодіжної політики держави:

Напря́м	Законодавство	Відповідність міжнародним зобов'язанням
Працевлаштування молоді	Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р., Закон України «Про зайнятість населення» 2013 р. (ст. 14)	Європейська хартія участі молоді на місцевому і регіональному рівнях
Освіта	Закон України «Про освіту» 2017 р., Закон України «Про повну загальну середню освіту» 2020 р. тощо.	Угода про асоціацію з Європейським Союзом, «Порядок денний сталого розвитку – 2030»
Громадська діяльність	Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», Закон України «Про місцеве самоврядування» 1997 р.	Європейська хартія участі молоді на місцевому і регіональному рівнях

Здоровий та безпечний спосіб життя	Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993р., Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 2001р. Закон України «Про фізичну культуру та спорт» 1994 р. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки» 2014 р.	«Порядок денний сталого розвитку – 2030» , проте, існують прогалини між національним законодавством і політикою та стандартами, визначеними в європейському та міжнародному праві.
Волонтерська діяльність серед молоді	Закон України «Про волонтерську діяльність» 2011 р. (зі змінами 2015 р.)	Європейська хартію участі молоді на місцевому і регіональному рівнях
Партнерська підтримка молоді, що проживає на ТОТ та ВПО	Закон України «Про вищу освіту» (ст. 44) Наказ № 560 Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» 2016 р.,	Резолюція ООН 2250 (2015) «Про молодь, мир та безпеку», «Декларація про молодь та безпеку» 2015 р., «Порядок денний сталого розвитку – 2030»
Міжнародне молодіжне співробітництво	Закон України «Про основні засади молодіжної політики» 2021р. (розділ 9)	Європейська хартію участі молоді на місцевому і регіональному рівнях
Молодіжна політика в умовах децентралізації	Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (щодо включення до видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, видатків на	Європейська хартію участі молоді на місцевому і регіональному рівнях

	підтримку діяльності молодіжних центрів)» 2017р. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи» 2018 р.	

Аналізуючи законодавчу базу України з питань працевлаштування, слід зазначити, що Закон України «Про зайнятість населення» 2013 р. виокремлює певні категорії громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванні. Стаття 14 Закону також гарантує сприяти працевлаштуванню молоді, яка: «закінчила або припинила навчання у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби, військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу», а також дітям-сиротам та дітям, які позбавлені батьківського піклування, особам, яким виповнилося п'ятнадцять років, та які за згодою одного з батьків можуть бути працевлаштованими [35].

Напрямам «Освіта» та «Здоров'я» приділяється стабільно висока увага, адже ці теми напряму відображають базові потреби добробуту молоді та є ключовим підґрунтям задля впровадження та планування програм розвитку молодіжної спільноти. Наразі сфера освіти в Україні переживає значні трансформації.

Так в 2017 р. було прийнято в Законі України «Про освіту», що замінив дію закону 1991 р. Закон збільшив автономію для шкіл, змінив порядок призначення директорів в школах та зобов'язав проведення навчання дітей на державній мові з п'ятого класу [43]. Мовне питання стало тригерним для деяких європейських країн, через що Україна стала суб'єктом ряду дипломатичних скандалів.

Протест проти прийняття закону висловили угорські Голова МЗС, міністр у справах угорців за кордоном і Національні збори. МЗС Угорщини подало скарги до міжнародних організацій: Європейський союз, ОБСЄ та ООН; з боку угорські представники також погрожували Україні щодо блокування подальшого зближення України та ЄС в рамках програми «Східне партнерство», ініціювати перегляд Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і введення санкцій. Критику висловили також МЗС Росії і президент Молдавії Парламент Румунії висловив заклопотаність а президент Румунії заявив про скасування офіційного візиту на Україну. У спільному листі заклопотаність і глибокий жаль з приводу прийняття закону висловили міністри закордонних справ Угорщини, Греції, Румунії, Болгарії; болгарське МЗС також викликало до себе представника України для обговорення цієї теми. Однак, в подальшому, під час відвідин південних областей України голова Народних зборів Болгарії заявив, що те, що він вже встиг побачити на Запоріжжі, спростовує всі розмови про дискримінацію нацменшин в Україні; також змінену думку висловив і посол Болгарії в Україні. У свою чергу радник міністра освіти і науки Болгарії оголосила про готовність своєї країни допомогти Україні в підвищенні кваліфікації вчителів болгарської мови [156].

Парламентська асамблея Ради Європи в жовтні 2017 року висловила заклопотаність статтями закону, що стосуються освіти мовами меншин, засудила відсутність справжніх консультацій з представниками нацменшин і висловила невдоволення тим, що закон не був переданий на розгляд до Венеціанської комісії до його прийняття. Асамблея визнала, що закон не витримує необхідний баланс між державною мовою і мовами меншин. За оцінкою Deutsche Welle, «документ в критичному тоні відгукується про дії України, говорить про порушення законом принципу добросусідства, закладеному в Рамковій конвенції захисту прав нацменшин» [12]. За підсумками зустрічі українських міністрів закордонних справ, освіти і науки з угорським міністром людських ресурсів повідомили, що процес навчання в

угорських школах не буде змінюватися до висновків Венеціанської комісії [12].

Цікавим є той факт, що в Законі України «Про Освіту» було юридично закріплено поняття «булінг/цькування» та прописано ознаки булінгу, що дозволило посилити стан безпеки молодих людей, особливо в навчальних закладах [43].

Новий Закон України «Про повну загальну середню освіту» 2020 р. запроваджує з 2021 року концепцію розподілу загальноосвітніх шкіл на початкову, середню та ліцеї, що це може суттєво вплинути на якість освіти молодих людей [45].

З метою запобігання негативним явищам в середовищі молодих людей, було запроваджено соціальні служби, які надають допомогу молоді у громадській, економічній, освітній, виховній, культурній та оздоровчій сферах.

Згідно Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р. [47], та Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» 2001 р. з 2002 р. в Україні діють центри соціальних служб для молоді, які уповноважені приймати участь в реалізації молодіжної політики на місцевому та регіональному рівнях. До компетенцій центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді включені такі функції, як: виявлення та визначення потреб молоді, дітей та сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах; проведення профілактичних заходів щодо протидії наркоманії а також ВІЛ/ СНІД; надання психологічної, натуральної, консультативної допомоги; соціальний супровід даної категорії населення; проведення тренінгів та семінарів тощо [46].

З початком військових дій на Сході України, частина молоді, що проживає на територіях Донецької та Луганської областей фактично залишилася без можливості реалізації та захисту своїх законних прав та інтересів, що особливо негативно відобразилося на сфері освіти: молодь втратила доступ до середньої освіти. Тому в 2016 р. за наказом № 560

Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» було створено освітні центри «Крим-Україна» та «Донбас-Україна» задля забезпечення рівності для вступу абітурієнтів в навчальні заклади як з підконтрольних, так і непідконтрольних частин України. Даний наказ спрощує процедуру отримання атестатів про отримання документів про загальну середню освіту та спрощує умови вступу до навчальних закладів для отримання професійно-технічної та вищої освіти. Проте, з огляду на те, що дана постанова дозволяла абітурієнтам з тимчасово окупованих територій (ТОТ) вступати до навчальних закладів лише територіальним принципом (для мешканців ТОТ з Донецької, Луганської областей) або за фіксованої кількості бюджетних місць (для мешканців з території Криму), дана постанова була визнана рядом експертів дискримінаційною та такою, що суперечить статті 14 Європейської конвенції з прав людини. Тож в 2020 р. в Закон України «Про вищу освіту» були внесені певні зміни: зокрема, стаття 44 надає можливість мешканцям з ТОТ складати вступний іспит для ВНЗ, чим замінює обов'язкове складання Зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) вступникам, які не можуть потрапити до підконтрольної уряду України території через блокування проїзду через КПВВ окупаційними структурами. Також нова редакція Закону встановлює квоту для бюджетного фінансування місць для вступників з ТОТ незалежно до географічної прив'язки [76].

Участь молоді в громадському житті, є невід'ємним напрямом молодіжної політики в Україні, адже саме молодь неодноразово довела, що саме молоді люди є агентами суспільних перетворень в країні. Право на об'єднання є невід'ємним правом демократичної держави та гарантується Конституцією України (ст. 15, 36, 37), тож з метою сприяння соціальному становленню молоді, надання можливості реалізації захисту своїх законних прав та інтересів в 1998 р. було прийнято Закон України «Про молодіжні та

дитячі громадські організації», який дозволив громадянам України, створювати молодіжні об'єднання, вік яких становив не менше 14 та не більше 35 років, а дитячі об'єднання - з 6 років. Громадяни України, вік яких перевищує вищезазначене обмеження також мають право бути учасниками молодіжних та дитячих об'єднань, якщо їхня кількість не буде перевищувати 10% від загальної кількості учасників організації. Аналізуючи Закон, слід пам'ятати, що з 1992 р. в Україні діяв Закон «Про об'єднання громадян», який дозволяв створювати молодіжні громадські об'єднання особам, які досягли 15 років, проте, з огляду на суспільно-політичні зміни в країні та критику з боку міжнародних експертів, в 2012 р. було прийнято новий Закон України «Про громадські об'єднання». Новий Закон на відміну від попереднього, дозволив захищати інтереси не лише своїх членів, а й будь-які права та суспільні інтереси [42].

Проте, Закон України «Про волонтерську діяльність» 2011р. дозволяє неповнолітнім особам (14-18 років) брати участь у волонтерському русі лише за згодою батьків або опікунів [39]. Ряд експертів вважають, що згідно Цивільного Кодексу України дана вікова категорія має право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини в т.ч. і участь у волонтерських рухах. Таким чином, діти та молодь мають змогу бути учасниками волонтерського руху та брати участь у вирішенні суспільних проблем в Україні, реалізовувати свої амбіції через волонтерську діяльність тощо. Однак, вікові обмеження, що зазначені у Законі значно обмежує можливості участі молоді до 18 років у волонтерському русі.

Також залишається проблемою визначення та надання юридичній особі статусу «волонтерська організація», адже в Законі України «Про волонтерську діяльність» не визначено центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності, через що ряд європейських волонтерських проектів не було реалізовано в Україні, зокрема, через неможливість перебування іноземців в Україні строком більше 90 днів. Програма Європейського Союзу «Молодь в дії» дозволяє молодим здійснювати волонтерську діяльність в

інших країнах від 2 до 12 місяців, проте через відсутність чіткого механізму надання статусу волонтера та волонтерської організації в Україні, з'явилася проблема надання віз для волонтерів з країн ЄС. Така ситуація стала причиною для відмови ЄС реалізовувати ряд спільних проектів з громадськими організаціями в Україні, що суттєво призупиняє процес перейняття європейського досвіду в сфері розвитку громадського сектору та демократичних процесів в Україні.

З 2014 року в Україні відбувається процес децентралізації влади, яка прагне до корінної перебудови відносин між центром та периферією. Ця реформа місцевого самоврядування передбачає передачу та делегування повноважень від національного до муніципального рівня. Децентралізація здійснюється шляхом об'єднання невеликих муніципалітетів та перерозподілу політичної, адміністративної та фінансової компетенції на ці об'єднані та розширені місцеві громади. Реформа децентралізації влади та місцевого самоврядування також має відображення на молодіжній політиці. Зокрема, в 2017 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» [38] (щодо включення до видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, видатків на підтримку діяльності молодіжних центрів)» та Постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи» 2018 р. Згідно вищезазначеної постанови, в Україні утворюються молодіжні консультативно-дорадчі органи регіонального рівня та молодіжні консультативно-дорадчі органи місцевого рівня. Такі органи створюються при органах місцевого самоврядування та сприяють участі молодих людей в процесах прийняття рішень в місці свого проживання, чим активізують молодих людей бути зацікавленими в розвитку власної громади. В новостворених ОТГ створюються молодіжні центри, що формуються на базі потреб молодих людей та є осередками для молоді, зацікавленої у співпраці з громадськістю та розвитку власних громад.

Стосовно напряму «Міжнародне молодіжне співробітництво», можна сказати, що до 2021 р. даний напрям розвивався доволі інертно в сфері законодавства, зокрема, можна побачити, що в законодавчому полі постійно діють обміни молоддю між Україною та Литвою, між Україною та Польщею. Доказом чого є Постанови Кабінету Міністрів від 2015 р. «Про затвердження Угоди між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про Раду обмінів молоддю України та Литви» [87] та «Про затвердження Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про Українсько-Польську Раду обміну молоддю» [27]. Також в Україні діють ряд інших міжнародних угод та договорів. Однак, протягом майже тридцяти років незалежності України, питанню міжнародного співробітництва в сфері молодіжної політики на приділялась значна увага в юридичному полі. Лише в 2021р. було прийнято Закон України «Про основні засади молодіжної політики», IX розділ якого присвячено міжнародному співробітництву [44]. Відповідно даному Закону, держава зобов'язується сприяти міжнародному співробітництву в сфері молодіжної політики, міжнародним обмінам та співробітництву з міжнародними молодіжними та дитячими організаціями.

Слід зазначити, що державна молодіжна політика також реалізується через Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, законодавчі акти, розпорядження регіональної та місцевої влади. Окрім того, Міністерство молоді та спорту України разом із партнерськими організаціями щорічно готують доповідь президенту «Про становище молоді в Україні», на основі якої формуються програми, впроваджуються державні регуляторні документи, нові інструменти, та проекти в сфері «Молодіжна політика» на наступний рік. Так протягом 2016-2017 рр. Міністерством молоді та спорту України було створено робочу групу для розробки інструменту вимірювання змін, що відбулися у різних сферах життя молоді в певний період часу (наразі за один рік) задля ефективної реалізації цілей та мети молодіжної політики. Цей інструмент отримав назву «Національні показники становища молоді (НПСМ)» і містить в собі сім основних індикаторів:

1. Демографічний: чисельність постійного населення у віці 14-34 роки; частка осіб віком 14-34 роки у загальній чисельності постійного населення, смертність населення донної вікової категорії; сальдо міграції населення віком 15-34 роки.

2. Освітній;

3. Зайнятість та працевлаштування

4. Здоров'я

5. Мобільність

6. Безпека та захищеність

7. Громадянська активність та залученість [147].

Основним регуляторним документом в сфері «Молодіжна політика в Україні» є Державна цільова соціальна програма «Молодь України». Даний регуляторний документ є напрацюванням Міністерства молоді та спорту, що розробляється у відповідності до існуючих норм законодавства, з урахуванням стану та потреб представників вікової групи молодь.

Базовим джерелом розуміння потреб молоді та основою для написання та впровадження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» [26] є загальнонаціональне щорічне дослідження «Молодь України», що проводиться на замовлення Міністерства молоді та спорту України за підтримки системи ООН в Україні, зокрема Фонду народонаселення ООН, Програми розвитку ООН, Дитячого фонду ООН, програми Волонтери ООН та офісу Координатора системи ООН.

У 2016 році Міністерство Молоді та Спорту України, Центр Підтримки Реформ в рамках Реанімаційного Пакету Реформ залучились підтримкою громадського сектору та спираючись на Державну Цільову Соціальну Програму «Молодь України» розробили «Дорожню карту реформування молодіжної сфери», основною метою якої стала розбудова громадянського суспільства та активної участі молоді, підвищення рівня залученості молоді до активного громадського життя на середньоєвропейському рівні - 25%.

Проаналізувавши напрями молодіжної політики та основні індикатори постійних моніторингових досліджень, є підстави вважати, що данні Національних показників становища молоді та щорічного дослідження «Молодь України» є основними джерелами для обрання векторів діяльності держави в процесі формування законодавчої бази та реалізації молодіжної політики на сьогоднішній день.

Підписаний 18 травня 2021 р. Президентом України «Закон про основні засади молодіжної політики» [44] покликаний удосконалити процес формування та реалізації молодіжної політики шляхом включення до українського законодавства більшості положень Європейської хартії про участь молоді у суспільному житті на місцевому та регіональному рівні, кодифікації законодавства у сфері молодіжної політики, запровадження нових форм, методів та інструментів молодіжної роботи з урахуванням кращих закордонних та національних практик. Закон імплементує в українське законодавство більшість положень Європейської хартії про участь молоді в суспільному житті на місцевому та регіональному рівні.

2.3. Аналіз ключових регіональних та місцевих стратегій в контексті молодіжної політики на Сході України

Володіючи значним потенціалом, молодь виступає носієм прогресивних інтелектуальних, творчих і новаторських ідей. На сьогоднішній день молодіжна політика є повноцінним інформаційним і ресурсним забезпеченням вибору молодих людей, а також активним стимулом ініціатив молоді та її організацій. У зв'язку з цим сучасна молодіжна політика має бути гнучкою, поєднуючи в собі децентралізовану громадську складову і централізовану адміністративну.

Сьогодні молодіжна політика-це стратегія і тактика молодіжного руху. Її мета полягає в постійному відстеженні бажань молоді, а також прагнення молодих людей до створення відповідних послуг, заходів та програм. В рамках

такої стратегії мається на увазі здійснення діяльності тієї чи іншої молодіжної організації на базі проведеного аналізу стану наявних молодіжних проєктів та програм, потреб самої молоді.

В Україні механізм координації молодіжної політики сформований на рівні центральних органів державної влади та включає в себе як різні представництва у справах молоді в суб'єктах України, так і безпосередньо Міністерство освіти і науки України. У регіонах нашої країни реалізація молодіжної політики виступає системним процесом, який передбачає собою всебічний вплив на молодь, а зокрема стосовно цілого ряду чинників - освіти, дозвілля, виховання, зайнятості, охорони здоров'я тощо. В даному процесі функціонує велика кількість територіальних і галузевих інститутів.

Основою реалізації молодіжної політики Луганської області є Регіональна цільова програма «Молодь Луганщини» (2016-2020 рр.) [129]. Реалізація програми має важливе соціально-економічне значення і дозволяє домогтися істотних позитивних результатів в молодіжній політиці на території області. Регіональні органи державної влади Луганської області відповідають за формування сукупної системи підтримки молодих сімей, зокрема підтримки фінансової субсидіарної допомогою для придбання або будівництва власного житла. На сьогоднішній день в регіоні основною є цільова програма «Забезпечення молоді житлом на 2018-2020 рр.», створена з метою допомоги молодим сім'ям у вирішенні житлових проблем, а також поліпшення житлових умов малозабезпечених [155]. Дана програма створена з урахуванням одноразово реалізованих заходів щодо поліпшення іпотечного житлового кредитування. Крім цього, програма спрямована на підвищення доступності житла та гарантування іпотечних кредитів молодим сім'ям. Реалізація програми повністю відповідає концепції створення загального підходу до прояву державної підтримки різним категоріям громадян при поліпшенні житлових умов, за допомогою засобів місцевого бюджету шляхом надання можливих субсидій на покупку житла.

Однією з основних проблем молодіжної політики Луганської області є проблема погіршення здоров'я молодих громадян. Рівень життя молоді регіону можна оцінювати тільки як задовільний в зв'язку з негативними тенденціями, які позначають стан здоров'я молодих людей.

Аналізуючи Доповідь про реалізацію молодіжної політики в 2019 р. в Луганській області, можна стверджувати, що в області гостро стоїть проблема токсикоманії та наркоманії. Відбувається збільшення числа осіб, що стоять на диспансерному обліку. Про недбале ставлення молодих громадян в Луганській області до свого здоров'я свідчать шкідливі звички, що негативно позначаються на здоров'ї. Найпоширенішими є зловживання алкоголем і куріння. З метою поліпшення здоров'я молодих громадян і пропаганди здорового способу життя Постановою місцевої влади Луганської області була затверджена державна програма «Розвиток фізичної культури і спорту» [84].

Однією з основних проблем реалізації державної молодіжної політики в Луганській області виступає злочинність серед молодих людей. Молодіжна злочинність є вагомим загрозою національній безпеці країни. В регіоні злочинність серед молоді становить 2,9% від загального числа жителів. З метою вирішення проблеми молодіжної злочинності органи місцевої влади Луганської області стимулюють молодих людей долучатися до управління суспільством. У зв'язку з цим місцева влада Луганської області затвердила «Положення про Молодіжний уряд Луганської області», основними цілями якого виступають:

- сприяння в залученні молодих людей до участі у формуванні та реалізації молодіжної політики області, а також участь молодих людей в створенні концепції економічного і соціального розвитку регіону.

У молодіжному середовищі даного регіону найбільш актуальною залишається проблема працевлаштування, для розв'язання якої необхідне створення молодіжних інформаційних ресурсів в засобах масової інформації, які будуть доступні, публічні і достовірно відіб'ють для молодих людей адекватну інформаційну картину сучасного суспільства.

Луганська область характеризується великою кількістю розроблених заходів, законів і програм активізації підприємницької діяльності, проте деякі проблеми молодіжного підприємництва досі не вирішені:

- недосконалість нормативної бази, яка практично не регулює підприємництво серед молодого покоління,
- низька ефективність інфраструктури підтримки молодіжного підприємництва,
- відтік молоді зі сфери бізнесу,
- нерозвиненість системи інформаційної та державної підтримки молодих підприємців тощо.

У рамках молодіжної політики Луганської області необхідно відзначити успішну реалізацію заходів підтримки молоді за різними напрямками. Так, підтримка молоді у сфері освіти і професійної орієнтації здійснюється через надання студентам обласних іменних стипендій та щорічних грантів. Серед інших областей Луганська виділяється тим, що в регіоні встановлені бюджетні асигнування по оплаті і надання освітніх послуг з теоретичного і виробничого навчання, стажування; оплаті за оренду приміщень освітніх організацій; надання підтримки безробітним громадянам при їх спрямуванні на професійне навчання в іншу місцевість та інші [29].

Ще одним позитивним аспектом реалізації молодіжної політики в Луганській області є організація цільової контрактної підготовки молодих фахівців для потреб регіону. Незважаючи на те, що цільова контрактна підготовка є досить ефективним заходом підтримки молоді, в області існує ряд проблем, вирішення яких дозволить підвищити якість даного напрямку: слабкий зв'язок реальних потреб студентів регіону з планами набору студентів на певні спеціальності; відсутність в системі цільової контрактної підготовки Луганської області можливостей цільового набору організаціями будь-яких форм власності за їх рахунок; слабка взаємодія між вищими навчальними закладами регіону і роботодавцями протягом усього терміну навчання.

Необхідно відзначити, що молодіжна політика в Луганській області стикається з низкою проблем:

1) видозмінюється статус молодіжних структур регіону в зв'язку з їх наділенням невластивими їм функціями (функції розвитку фізичної культури і спорту об'єднують з функціями управління молодіжною політикою);

2) потребує вдосконалення якісний і кількісний склад працівників структур у справах молоді;

3) низький рівень виховної роботи з молоддю;

4) відсутня чітка вертикаль взаємодії з молодіжними та дитячими громадськими організаціями;

5) в адміністраціях багатьох районів і міст області недостатньо уваги приділяється зміцненню органів у справах молоді [29].

Відповідно до проведеного соціологічного дослідження, молодь регіону відноситься до місцевої влади переважно відсторонено і негативно. Молодь не відносить до визначальних умов досягнення своїх цілей допомогу владним органам. Практично чверть опитаних (22,4%) вважає, що їх проблеми можуть бути вирішені лише при сумлінному виконанні місцевою владою своїх обов'язків. При цьому 21,18% респондентів відзначили своє бажання отримувати від муніципалітету будь-які матеріальні стимули, а також 23,32% молодих людей висловили сподівання виділення соціальних пільг. Деякі опитані (14,36%) вважають, що місцева влада їм нічим не може допомогти. Узагальнюючи результати даного дослідження, необхідно відзначити, що рівень суспільно-політичної активності Луганської молоді є середнім. Всього лише третя частина молодих людей регіону висловлює своє бажання брати участь у суспільно-політичному житті, однак проявляє інтерес в основному до форм участі, що приносить їм особисту вигоду. Даний показник типовий для сучасної української молоді в цілому, хоч і не може вважатися задовільним. Результати дослідження також дозволили зробити висновок про те, що високий рівень суспільно-політичної пасивності молодих людей Луганської області пов'язаний з двома обставинами:

1) з орієнтацією більшості молодих людей регіону на розваги і задоволення (за умови, що суспільно-політичне життя не є засобом задоволення прагнення до задоволень, а навпаки, вимагає значних витрат сил);

2) з відсутністю в регіоні, як і в країні в цілому, системи цілеспрямованого формування і розвитку соціально-політичної активності молодого покоління.

Для подолання даних проблем в регіоні необхідно стійке розуміння того, що державна молодіжна політика є одним з найбільш важливих, стратегічних напрямків діяльності органів виконавчої влади. Тому організація системної роботи всіх органів влади щодо виконання цього завдання має стати пріоритетом.

Можна відзначити, що молодь Луганської області зацікавлена в рішенні своїх проблем і не знімає з себе відповідальність, проте їй необхідна підтримка всіх рівнів влади (з особливим значенням органів центральної влади, що, швидше за все, пов'язано з найбільшим ступенем довіри до даного рівня).

У Донецькій області молодіжна політика виступає цілеспрямованою діяльністю владних органів, громадських організацій і об'єднань, а також інших соціальних інститутів, орієнтованих на рішення проблем молодого покоління в усіх сферах його життєдіяльності. Молодіжна політика регіону передбачає створення і реалізацію необхідних соціальних умов інноваційного розвитку області, зокрема на базі активної взаємодії з громадськими організаціями і об'єднаннями, а також інститутами громадянського суспільства. Доказом чого є регулювання вищезгаданих відносин в області одним з пріоритетних напрямків управління в сфері молодіжної політики було вибрано програмно-цільове, в якому пріоритетною є програма «Освіта Донеччини у Європейському вимірі 2017-2020 рр» [129]. Крім цього, в підпрограмі «Нове освітнє середовище» явно визначаються головні індикатори оцінки ефективності роботи програми: кількість молодих людей, що беруть участь в різних формах самоорганізації і структурах соціальної

спрямованості; кількість заходів, проектів, спрямованих на патріотичне виховання молоді та формування культурних і моральних цінностей серед молоді; кількість військово-патріотичних об'єднань / кількість учасників (вихованців); кількість молодих людей, залучених до програм і проекти, спрямовані на інтеграцію в життя суспільства [129].

Подібні цільові орієнтири рідко зустрічаються в діючих обласних програмах регіонів України, що істотно знижує результативність їх виконання. Відносно програми в Донецькій області необхідно відзначити визначеність і чіткість критеріїв успішності. На основі цього можна наголосити на ключових проблемах області:

- низький рівень залученості молоді в соціальну практику, зниження інтересу молоді до творчої, наукової та інноваційної діяльності, а також відсутність належної системи підтримки молоді, яка опинилася у важкій життєвій ситуації. Тим самим у Донецькій області особливо гостро стоїть питання необхідності акценту на кардинальне підвищення якості людського ресурсу молоді, максимально глибоку і ефективну соціалізацію молодих людей, мінімізацію соціальних і фізичних втрат, а також формування у молоді лідерських якостей та установок на самостійність.

Головним інструментом визначення мети й планування роботи з молоддю на території Донецької області є Підпрограма «Національно-патріотичного виховання дітей та молоді у Донецькій області на 2016-2020 роки», одне з основних заходів якої - «Реалізація комплексних заходів щодо створення умов успішної ефективної самореалізації молоді». У план реалізації Підпрограми включено 11 заходів, в яких щорічно бере участь більше 30% від загальної чисельності молоді регіону.

Основною метою роботи з молоддю в Донецькій області є створення умов для успішної соціалізації та ефективної самореалізації молодих громадян, розвиток потенціалу молоді та його використання в інтересах соціально-економічного розвитку регіону.

Крім того, в рамках реформи децентралізації спроможні громади вже почали розробку власних соціальних програм/стратегій у напрямку «Молодь» з урахуванням особливостей розвитку, потенціалу, відкритості, фінансової спроможності громад та партнерства з міжнародними організаціями/донорами.

Таким прикладом є громада міста Маріуполь, яка провела комплекс заходів задля розуміння ефективності існуючих програм та стратегій міста 2017-2021: було проведено оцінку ефективності даних програм та стратегій за 14-ма напрямками, а також ініційовано онлайн-марафон «Місто можливостей» за ініціативи Маріупольської міської ради та за підтримки проектів USAID Democratic Governance East (DG-East) та USAID Economic Resilience Activity (ERA) для визначення основних пріоритетів розвитку міста [118].

Результатом даної роботи стало визначення тем екологія та молодь топ-темами розвитку Маріупольської громади до 2030 року, тож очікувано, що Маріуполь спираючись на Цільову Соціальну Програму «Молодь України» 2021-2025 буде трансформувати її з урахуванням власних проблем.

Також для моніторингу пріоритетного для громади напрямку «Молодь», м. Маріуполь приєдналося до дослідницького проекту «Індекс благополуччя молоді - муніципальний індекс» в 2020 році [55].

Разом з тим, зважаючи на особливості імплементації цільових соціальних програм «Молодь» на місцях можна побачити, що загальною тенденцією є незначне коригування державної цільової соціальної програми «Молодь України». Наразі стає зрозумілим, що державна цільова програма «Молодь України» не відображає вузьких та специфічних потреб окремих областей України, а тим більше окремих громад. На сьогодні в умовах реформи децентралізації, частково питання специфічного трансформування програм «Молодь» у деяких громадах вже розпочато, проте вбачається потреба інформаційно-дослідницького супроводу всіх громад Донецької та Луганської областей.

Слід зазначити, що UNFPA у 2020 році у тісній співпраці з урядом України приймав участь у розробці Національної молодіжної стратегії до 2030р., проекті закону №3718 про основні принципи молодіжної політики та концепції державної соціальної цільової програми «Молодь України 2020-2025 рр.» [119].

Таким чином, слід зробити висновок про те, що молодь в усі часи була, з одного боку, потенціалом позитивних змін в суспільстві, а з іншого - можливим фактором соціальної нестабільності. В даний час в Донецькому та Луганському регіонах стає виключно актуальним сприяння в адаптації молодих людей до сучасних соціально-економічних умов в рамках реалізації державної молодіжної політики. Розвиток суспільно-політичної активності молоді, забезпечення її стабільності, створення умов для її професійної адаптації та подальшого розвитку є основним механізмом її соціалізації. Особливу роль при цьому мають відігравати органи державного і муніципального управління, що реалізують молодіжну політику з опорою на наукові дослідження в молодіжному середовищі міста і регіону.

Таким чином, необхідно відзначити, що молодіжна політика Донецької області потребує застосування якісно нових підходів до вирішення проблем даної категорії населення та вдосконалення системи заходів, спрямованих на створення умов та можливостей для успішної соціалізації, ефективної самореалізації молоді, розвитку її потенціалу в інтересах міського округу.

У Луганській області виділені два пріоритетних напрямки розвитку державної молодіжної політики - соціально-культурний та економічний. Ключовими серед них виступають реалізація прав на працю, здійснення державної підтримки молодим сім'ям, а також забезпечення економічної самостійності молоді. Незважаючи на це, завдання пріоритетних напрямків розвитку виконуються в повному обсязі, в зв'язку зі зниженим рівнем інформованості молоді в області. Таке протиріччя має місце в соціально-культурному напрямі розвитку молодіжної політики, який відповідає за здійснення можливості застосування наявних в країні умов реалізації

потенціалу молодого покоління в рамках області, а також системне залучення молодих людей в громадське регіональне життя.

РОЗДІЛ III

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародні стейкхолдери у дослідженнях в сфері «Молодь/молодіжна політика» на Сході України

Розглядаючи визначення молодіжної політики в Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» можна зазначити, що - це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах [24]. Тож, на законодавчому рівні головним суб'єктом молодіжної політики є держава. Проте, слід зауважити, що суб'єктами молодіжної політики можуть виступати не тільки державні та регіональні органи влади, а й молодіжні організації, міжнародні організації, а також бізнес та приватні донори.

У питанні молодіжної політики Україна заручилася підтримкою міжнародних донорів та організацій, що впроваджують свою програмну діяльність у партнерстві з громадським сектором та владою різних рівнів. Така співпраця може сприяти покращенню діалогу з питань молодіжної політики, посиленню комунікацій та співпраці між державними органами та міжнародними донорами на національному і регіональному рівнях через проведення спільних досліджень та їх публічних обговорень. Моделі співпраці між владою, донорами окреслює сферу майбутніх досліджень та є підґрунтям для стратегічного планування.

Для дослідження були використані програмні документи, проекти та дослідження з відкритих джерел на сайтах міжнародних організацій та донорів, що реалізують свою діяльність на Сході України. Провівши кількісний та якісний аналізи тем досліджень, на які спрямована увага міжнародних організацій станом на грудень 2020, нами було запропоновано наступну класифікацію:

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
ООН	1. «Молодіжні амбасадори ідей ООН»	2018-2019	Громадська активність; неформальна освіта.
	2. Дослідження про вплив пандемії на молодих людей	2020	Вплив COVID-19; психічне здоров'я; працевлаштування; навчання; громадська активність

Метою програми «Молодіжні амбасадори ідей ООН» є підвищення обізнаності молоді щодо діяльності ООН. Також у 2020 році Організація Об'єднаних Націй оголосила про проведення дослідження щодо впливу пандемії на молодих людей. Метою дослідження є вивчення впливу пандемії на найважливіші сфери життя молоді: психічне здоров'я, працевлаштування, навчання, громадська активність [119].

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
UNDP (ПРООН)	1. Проект «Зміцнення національної спроможності для ефективного розвитку молоді та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні»	з 2014-сьог.	Здоров'я; працевлаштування; громадська активність; захист прав вразливих груп населення; цінності та орієнтації.
	2. Програма «Молодіжний працівник»	2014	Громадська активність; неформальна освіта.

	3. Програма підтримки молодіжних інновацій в Україні (Youth Innovation Challenge in Ukraine U-Inn)	2017-2020	Громадська активність; війна на Сході України; реформи в Україні; розбудова миру; громадські інститути
	4. Програма «Лабораторія телевізійних дебатів»	2019	Громадська активність; війна на Сході України; громадські інститути; неформальна освіта; цінності та орієнтації.
	5. Сприяння соціальній згуртованості шляхом залучення молоді	2020-2021	Громадська активність; війна на Сході України; громадські інститути; неформальна освіта.

У 2014 році Програма розвитку ООН запровадила проект «Зміцнення національної спроможності для ефективного розвитку молоді та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні» з метою захисту прав молоді, які постраждали від ВІЛ/СНІД, поширення здорового способу життя, працевлаштування молодих людей та сприяння громадській активності. Проект є довготривалим та сприяє розробці нової національної молодіжної стратегії [52]. Слід зазначити, що в рамках проекту «Зміцнення національної спроможності для ефективного розвитку молоді та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні» було започатковано освітню програму «Молодіжний працівник» для державних службовців та членів громадських організацій, які працюють з молоддю. В рамках програми було розроблено курс електронного навчання та прописано посібник для тренерів, який є загальнодоступним. Важливим є те,

що оцінку потреб «Здоровий спосіб життя молоді під час COVID-19» для програми «Молодіжний працівник» в 2020 р. проводив Фонд в галузі народонаселення ООН (UNFPA) [100].

Програма підтримки молодіжних інновацій в Україні Youth Innovation Challenge in Ukraine U-Inn, пілотний етап якої відбувся в 2017 р. націлений на підтримку інновацій, розроблених молодими людьми для підвищення розвитку демократії та отримання прав людини в Україні на місцевому рівні. Слід зазначити, що окремим блоком програми є «Інновації для Донбасу», що включає в себе наступні елементи: реформи демократії, розбудова миру, громадська безпека та соціальна згуртованість, участь у місцевому самоврядуванні [103].

Програма ПРООН «Лабораторія телевізійних дебатів», реалізована разом з Міністерством культури, молоді та спорту України, ГО «Донецький молодіжний дебатний центр» та Фундацією «Суспільність». Дана програма покликана розвивати комунікативні навички у молодих активістів, які проживають на територіях Донецької та Луганської областей.

Нині ПРООН реалізує проект «Сприяння соціальній згуртованості шляхом залучення молоді», який повинен розробити методологічну базу та створити умови для забезпечення інфраструктури з впровадження молодіжної політики. Партнерами проекту виступають Міністерство молоді та спорту України та Всеукраїнський молодіжний центр (ВМЦ) [115].

Тож, аналізуючи, програмну та проектну діяльність ПРООН у сфері молодіжної політики на Сході України, можна зазначити, що Програма розвитку приділяє значну увагу таким темам, як цінності та орієнтації, громадянська активність, конфлікт на Сході України;

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
UNICEF	1.Проект «UPSHIFT Україна»	з 2018-сього.	Працевлаштування; неформальна освіта; війна на Сході України.

	1. Програма «Громада, дружня до дітей та молоді»	З 2018-сьог.	Громадські інститути.
	2. Вода, санітарія та гігієна (WASH)	2015-2030	Війна на Сході України; доступ до природних ресурсів.
	3. Проект «Спільно. Соціальні послуги для сімей у громаді»	2019-2020	Соціальні послуги; освіта, громадська активність; доступ до природних ресурсів.

Проект «UPSHIFT Україна» має на меті розвивати професійні навички молоді. Проект має покращити перспективи працевлаштування соціально вразливої молоді, яка постраждала від конфлікту на сході України [110].

Програма «Громада, дружня до дітей та молоді» була ініційована задля реалізацій молодіжної та дитячої політик після впровадження реформи децентралізації в Україні. Головною ціллю проекту є впровадження механізму, який допоможе місцевій владі захищати права дітей та молоді [56].

Метою програми «WASH» є забезпечення доступу до питної води в регіонах, що постраждали від збройного конфлікту в Україні [96].

Проект «Спільно. Соціальні послуги для сімей у громаді» містить чотири компоненти (соціальні послуги, інклюзивна та якісна дошкільна і шкільна освіта, молодіжна участь, чиста вода та гігієна), спільною метою яких є допомога громадам в сфері соціальної підтримки сімей із дітьми, які постраждали від пандемії Covid-19 на територіях Донецької та Луганської обл.

Тож, аналізуючи проекти UNICEF, можна зазначити, що пріоритетними напрямками в реалізації діяльності організації на Сході України є здоров'я молоді, цінності та орієнтації, освіта та наука.

Проект «Школа лідерства», запроваджений агентством ООН у справах біженців у тісній співпраці з громадськими організаціями покликаний навчити молодих активістів в Донецькій та Луганській областях працювати та

розвивати громадський сектор, сприяти підвищенню лідерства молодих людей в громадах та заохочувати до неформальної освіти.

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
UNFPA	Програми 1.«Skills Lab» 2.«Skills Camp»	2018-сьог.	Працевлаштування; неформальна освіта; освіта та наука.

Програми Фонду в галузі народонаселення ООН «Skills Lab» та «Skills Camp» є дуже схожими між собою. Спільними цілями програм є формування та розвиток навичок необхідних для працевлаштування молоді. «Skills Lab» орієнтована на молодь віком 16-35 років із технічною освітою, натомість «Skills Camp» орієнтована на підлітків 12-16 років з із вразливих верств населення [110].

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
USAID	1. Програма допомоги малим проектам (SPA)	2018-2023	Неформальна освіта; громадська активність; освіта та наука; підприємництво; громадські інститути та органи влади; здоров'я.
	2. Проект «Економічна підтримка Східної України»	2018-2023	Підприємництво; громадська активність; інклюзія.
	3. Програма «Мріємо та діємо»	2020-2025	Реформи в Україні; громадська активність; підприємництво; робота громадських інститутів та органів влади.

Програма допомоги малим проектам (SPA) в період 2018-2023 рр. націлена на заохочення ефективних проектів сталого розвитку у секторах, починаючи від охорони здоров'я, закінчуючи сільським господарством та

розвиток малого підприємства. Завдяки програмі SPA місцевим громадам розробляти та реалізовувати невеликі проекти, ініційовані громадою, у таких сферах, як охорона здоров'я та санітарія, базова освіта - включаючи неформальні сфери освіти для позашкільної молоді, жіночих організацій та інші неблагополучні групи, діяльність у галузі сільського господарства та економічного зростання, екологічна діяльність, громадянська освіта та діяльність з розбудови демократії [25].

З 2018 року USAID в тісній співпраці з неурядовими організаціями реалізує проект «Економічна підтримка Східної України», метою якого є підтримка стійкої економіки на Сході України. Слід зазначити, що молодь не є ключовою аудиторією проекту, проте, як засвідчує практика, значна частина сектору підприємництва в Україні є молоді люди, які зацікавлені у розробці стартапів та мають підприємницькі прагнення.

П'ятирічна програма «Мріємо та діємо», що реалізується за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку націлена на сприяння розвитку молоді, їх підприємницьких якостей з метою підвищення громадської відповідальності молодих людей. В рамках проекту надається різноманітна підтримка молодіжним ініціативам та проводяться дослідження задля ефективного формування молодіжної політики із залученням молодих людей.

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
EUROPEAN UNION	1. Програма «Еразмус+» та Програма «ERASMUS + Virtual Exchange	2014-2020	Освіта та наука; неформальна освіта; реформи в Україні

	2. Проект «EU4Youth: Better Skills for Better Future»	2018-2020	Підприємництво; неформальна освіта.
	3. Проект «Європейський корпус солідарності»	2021-2027	Волонтерство; громадська активність; цінності та орієнтації
	4. Програма «Європейська школа Східного партнерства. Стипендіальна програма 2020-2021»	2020-2021	Освіта та наука; неформальна освіта; цінності та орієнтації.
	5. HOUSE OF EUROPE	2019-2023	Освіта та наука; мобільність; охорона здоров'я; соціальне підприємництво; культура.

Програми Європейського союзу «ERASMUS +» та «ERASMUS + Virtual Exchange» на 2014-2020 рр. були розроблені задля підтримки реформ в сфері освіти, спорту та молодіжної політики, сприяння мобільності у сфері освіти, професійної підготовки тощо [97].

Проект EU4Youth: Better Skills for Better Future (2018-2020) направлений на розвиток підприємницького потенціалу, можливостей освіти та соціального партнерства для молодих людей, особливо для осіб, що знаходяться в несприятливому положенні [108].

Ініціатива Європейського Союзу «Європейський корпус солідарності» яка надає молодим людям (у віці від 18 до 30 років) можливості добровільно брати участь або працювати в проектах, які приносять користь співтовариствам і людям по всій Європі.

Програма «Європейська школа Східного партнерства. Стипендіальна програма 2020-2021» реалізується в рамках проекту ЄС «Східне партнерство»,

метою якого є розвиток зв'язків з шести країнами минулого СРСР: Україною, Азербайджаном, Вірменією, Білоруссю, Грузією та Молдовою. Проект надає стипендії учням школи, яка має стандарти Міжнародного бакалавріату [98].

Окрему увагу слід приділити програмі «HOUSE OF EUROPE», що фінансується Європейським Союзом та Британською Радою. Програму створено для обміну досвідом між молодими українцями та громадянами країн ЄС та Великої Британії. Дана програма є доволі автономною та самостійно надає грантову підтримку громадським організаціям та реалізує ряд проектів: програма університетських обмінів «СAM Україна», Creative Business Academy, Creative Enterprise Ukraine, Active Citizens Camps, Табори Європейської Молоді тощо. На сьогодні «HOUSE OF EUROPE» реалізує понад двадцять програм в Україні, організовує навчальні поїздки, тренінги, нетворкінги, фінансує культурні та молодіжні програми. Одним з таких яскравих прикладів у сфері реалізації молодіжних проектів можна назвати платформу «Active Citizens Camp». Метою платформи є розвиток лідерських якостей, креативних навичок, соціальної відповідальності у молодіжних лідерів задля підвищення спроможності громад, в яких вони проживають.

Проаналізувавши роботу проекту «HOUSE OF EUROPE», можна зазначити, що програму фінансують дві міжнародні організації: ЄС та Британська Рада. Це свідчить про наявність спільних цілей та можливість співпраці міжнародних організацій, що реалізують свою діяльність на території України [92].

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
EAST EUROPE FOUNDATION	1. Проект «Кожен має право на працю»	2016-2017	Підприємництво; інклюзія; доступність; працевлаштування; неформальна освіта.
	2. Програма «Місцевий соціальний розвиток»	2008-2017	Доступність; неформальна освіта; підприємництво.

Одним з міжнародних фондів, що реалізує низку проектів є «Фонд Східна Європа». Дана організація розпочала свою діяльність в Україні ще в 2008 р. з метою залучення міжнародних донорів та інвестицій інших держав у розвиток громад. Проаналізувавши програми, реалізовані Фондом «Східна Європа», можна сказати, що потребам та проблемам соціальної групи «молодь» приділяється значна увага з боку вищезазначеної організації. Доказом чого є програма «Місцевий соціальний розвиток» та проект «Кожен має право на працю». Метою програми «Місцевий соціальний розвиток» є покращення якості життя соціально незахищених верств населення, в т.ч. вразливої молоді та забезпечення доступу до якісних послуг вищезгаданих категорій. В рамках даної програми було засновано соціальні шкільні підприємства в сільській місцевості на території Івано-Франківської, Житомирської та Донецької областей задля заохочення молоді до соціального підприємництва [99].

Протягом 2016-2017 рр. Фондом «Східна Європа» реалізувався проект «Кожен має право на працю», метою якого була інтеграція соціально незахищеної молоді в суспільні процеси та бути конкурентоспроможними на ринку праці в Україні. В рамках проекту проводився ряд тренінгів для молодих людей з інвалідністю, де вони змогли дізнатися про можливості працевлаштування, пройти навчання та покращити свої навички. Задля реалізації проекту Фонд долучив до співпраці НГО, представників бізнесу та влади [113].

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
BRITISH COUNCIL	1. Проект «Школа як осередок соціальної згуртованості та стійкості в громаді»	2019-сього.	Освіта та наука; неформальна освіта; Реформи в Україні.
	2. Програма «Student Action»	2018-2019	Освіта та наука.

	3. Програма «Студентська Академічна Мобільність (САМ) Україна»	2020-2022	Освіта; неформальна освіта.
	4. Проект «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад»	2016-2019 рр. Надалі проект фінансується ЄС	Освіта та наука; неформальна освіта.
	5. Програма розвитку лідерського потенціалу університетів України	2016-2019	Освіта та наука; неформальна освіта.

Одним із партнерів проекту «HOUSE OF EUROPE» є Британська Рада. Дана організація є структурним органом уряду Великої Британії, що відповідає за поширення британської культури за межами країни. В Україні Британська Рада, загалом, працює за чотирма напрямками: мистецтво, англійська мова, освіта, суспільство.

З 2019 р. Британська рада разом із Міністерством освіти та науки України реалізовує проект «Школа як осередок соціальної згуртованості та стійкості в громаді» з метою підтримки реформи середньої школи в Україні та підвищення соціальної активності у молодих громадян. Проект містить в собі три компоненти:

1. «Learning Hub»: розбудова навчальних хабів на території Донецької, Луганської та Закарпатської областей та залучення молоді до вивчення англійської мови. В результаті, було започатковано близько сорока таких освітніх хабів.

2. «Підвищення кваліфікації вчителів»: підвищення рівня компетенції вчителів англійської мови та залучення їх до неформальної освіти.

3. «Активні Громадяни»: розбудова неформальних громадських просторів для молодих людей задля підвищення їх спроможності в сфері реалізації соціальних проектів у громадах [116].

Слід зазначити, що Британська рада приділяє значну увагу освітньому напрямку своєї діяльності в Україні. Результатом чого є програми «Student Action»[94], «Студентська Академічна Мобільність (СAM) Україна» [101], Програма розвитку лідерського потенціалу університетів України [105]. Метою вищезазначених проектів є розвиток лідерських якостей у молодих людей, підвищення лідерського потенціалу університетів, міжрегіональний обмін досвідом задля налагодження культурного діалогу між молоддю та підвищення її мобільності.

Також Британська Рада, в рамках партнерства з «HOUSE OF EUROPE», втілює програми «Студентська академічна мобільність (СAM) Україна», Навчальні подорожі для менеджерів креативних просторів, Навчальні подорожі для соціальних підприємців, Creative Enterprise Ukraine та Active Citizens Camp.

Назва організації	Назва проекту/ програми	Роки реалізації	Основні теми, що були порушені
AMERICAN COUNCILS	1. Проект «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти»	2020-2022	Освіта та наука.
	2. Програма обміну майбутніх лідерів «FLEX»	1992	Освіта та наука; неформальна освіта; мобільність.

	3. Програма «Ukrainian Business Leaders: Promoting Innovation and Entrepreneurship» (UBL PIE)	2021	Підприємництво; неформальна освіта.
	4. Програма професійного стажування	З 1992 р.	Освіта та наука; неформальна освіта.
	5. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP)	2016-2020	Освіта та наука; Реформи в Україні.

Ще однією організацією, що має на меті розвиток освіти та культурних зв'язків між різними націями є «Американські Ради з міжнародної освіти». Організація почала свою діяльність ще в 1947 р., а з 1992 р. почалась реалізація перших програм в Україні: Стипендійна програма для викладачів-початківців, програма професійного стажування та програма обміну майбутніх лідерів «FLEX» [102]. Організація працює у тісній співпраці з Міністерством освіти і науки в Україні, загальноосвітніми школами, урядом США та мережею інших організацій.

Діяльність «Американської Ради з міжнародної освіти» направлена підвищення якості освіти, розвиток співпраці вищих навчальних закладів із загальноосвітніми школами, обмін досвідом та підвищення діалогу між ними. Доказом чого є довготривалі проекти «сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP)» [120], «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» [112] тощо. Також важливим компонентом в реалізації своїх цілей менеджери програм «Американської ради» бачать культурний обмін. В результаті чого, ми бачимо програми професійного стажування та програму обміну майбутніх лідерів «FLEX» які діють з 1992 р. Зокрема, програма «FLEX» надає стипендії школярам на навчання в американські школі один

академічний рік та дає можливість проживання в американській сім'ї протягом зазначеного терміну.

Серед всіх освітніх проектів і програм окрему увагу слід приділити програмі «Ukrainian Business Leaders: Promoting Innovation and Entrepreneurship» (UBL PIE)» [95], яка буде реалізована протягом 2021 р. Учасниками програми мають бути підприємці з України віком від 21 до 40 років. Кожен з учасників отримають нові навички та знання в сфері бізнесу, соціального підприємництва, новітніх технологій тощо. Програма передбачає стажування в одній з бізнес-структур США.

Також слід згадати Міжнародний фонд «Відродження», що постійно співпрацює з громадськими організаціями, українськими та міжнародними мозковими центрами, урядом України, надаючи грантову підтримку на реалізацію проектів, пов'язаних з розвитком молодіжних ініціатив, протидії насильству та всіх форм дискримінації тощо. Проаналізувавши контент сайту МФ «Відродження», нами було виокремлено перелік топ-тем, на які була спрямована увага фонду в період 2014-2020 рр. у сфері молодіжної політики в Україні: освіта та наука, зайнятість молоді, мобільність та міграційні настрої.

Тож, можна сказати, що міжнародні організації та донори намагаються ефективно та структуровано впроваджувати свої програмні проекти. На сьогодні спостерігається динаміка щодо збільшення цільових програмних проектів в сфері молодіжної політики на Сході України.

Ініціатива ОБСЄ «Перспективи 20-30» має на меті включити голоси молодих людей у дискусію ОБСЄ щодо безпеки та підтримувати зусилля організації щодо сприяння миру, стабільності та всеосяжної безпеки в усьому світі. За підтримки Голови ОБСЄ у Словаччині та у співпраці з Регіональним офісом Європейського співробітництва та миру Фондом Фрідріха Еберта (FES ROCPRE) ініціатива стартувала у 2019 році. Ініціатива «Перспективи 20-30» є платформою для молодих людей та осіб, які приймають рішення, щоб обговорити своє бачення безпечнішого майбутнього в регіоні ОБСЄ до 2030 року і далі.

Говорячи про роботу міжнародних організацій на Сході України, неможна не пригадати роботу ОБСЄ. Так, наприклад, в 2019 році ОБСЄ разом із представниками молоді розробили нову молодіжну ініціативу «Перспективи 20-30» є платформою для молодих людей та осіб, які приймають рішення, щоб обговорити своє бачення безпечнішого майбутнього в регіоні ОБСЄ до 2030 року [127].

Основна команда з 22 молодих спеціалістів з усього регіону ОБСЄ зіграла ключову роль у реалізації даної ініціативи. Ці молоді чоловіки та дівчата брали участь у партнерстві ОБСЄ з FES ROCPE та Академією Фальке Бернадота у 2019 р. Вони провели низку обговорень і нарешті розробили дискусійний документ щодо залучення молодих людей до безпечнішого майбутнього. Команда визначила шість ключових сфер, які будуть мати вирішальне значення для безпеки регіону ОБСЄ в найближчі десять років: нові технології, розбудова миру, навколишнє середовище та енергетика, верховенство права, безпека, права людини та освіта.

Документ «Перспективи 20-30» був використаний як тема для обговорення Молодіжного форуму ОБСЄ, який був організований головою ОБСЄ Словаччини у Братиславі у жовтні 2019 р.. Цей захід зібрав понад 120 молодих експертів, офіційних осіб та партнерів із країн-учасниць ОБСЄ для проведення діалогів між поколіннями щодо того, як молодь може зробити свій внесок у мир і загальну безпеку. Остаточну версію документа «Перспективи 20-30» презентували на засіданні Ради міністрів ОБСЄ в Братиславі в грудні 2019 р.

Проаналізувавши низку проектів міжнародних організацій та фондів, можна сказати, що ш початком військових дій на Сході України, міжнародні організації почали більш активно цікавитися проблемами молоді та молодіжної політики. Міжнародні донори та організації активно співпрацюють з урядом України на всіх рівнях, впроваджують ряд соціальних програм, націлених на дослідження таких аспектів молодіжної політики як здоров'я, освіта та наука, цінності та орієнтації, працевлаштування молоді,

оцінка роботи громадських інститутів тощо, доводячи цим свою зацікавленість у стійкому розвитку регіону, покращенні соціального становища молоді, відновленні та розбудові миру на Сході України. Протягом останніх років міжнародні організації часто об'єднували свої зусилля з метою реалізації спільних проектів задля досягнення спільних цілей на Сході України, яскравим прикладом чого може слугувати проект «Індекс SCORE»[54], де три великих міжнародних агенції (ПРООН, USAID та SeeD) об'єдналися з метою дослідження індексу соціальної згуртованості у громадах. Тож, можна сказати, що діяльність міжнародних організацій на Сході України згуртовує не тільки суспільство, а й самих міжнародних донорів. Міжнародні організації на Сході України, такі як Агентство США з міжнародного розвитку, ПРООН, Агентство Канади з міжнародного розвитку, Німецьке товариство міжнародного співробітництва, Міжнародний фонд «Відродження» тощо мають за свою мету налагодження конструктивного діалогу між владою та громадою, поширення демократичних цінностей у суспільстві, розбудову та відновлення миру, залучення молоді в участі суспільно-політичного життя в країні тощо. Також можна зробити припущення, що вони можуть посприяти оптимізації молодіжної політики в регіоні, задіявши, як молодь, так і зацікавлені сторони: громади, місцеві органи влади, та бізнес.

3.2. Системні дослідження, в яких зацікавлені міжнародні організації

Дослідження, в яких зацікавлені міжнародні організації можна систематизувати за критерієм системності. Системні дослідження- це дослідження, що мають постійний запит, узгоджений дослідницький інструментарій та несистемні- ті, що мають одноразовий запит, пов'язаний з певними подіями або змінами в суспільстві.

Ступінь зацікавленості або участі міжнародних організацій в дослідження можна оцінити/виміряти за такими критеріями:

- фінансування;

- кількість проведення досліджень за рік;
- кількість проектів, що реалізуються;
- кількість заходів, що проводяться за участю представників молоді.

Наразі в Україні проводиться низка якісних системних дослідницьких проектів, які вивчають думку молоді, допомагають міжнародним донорам, владі, громадським організаціям та зацікавленим гравцям визначати пріоритетні напрямки молодіжної політики, що актуальні для молоді

Провівши кабінетне дослідження найбільш цікавих тем в сфері молодіжної політики, нами було виокремлено ряд системних проектів, що реалізуються за підтримки міжнародних організацій та донорів: «Молодь України» [141,142,143], «Індекс SCORE» [54] для українських шкіл (шкільний компонент), проекти «U-report» [121], «Індекс благополуччя молоді» [55] та «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC) тощо.

З 2015 року в Україні проводиться Національне дослідження «Молодь України» на замовлення Міністерства молоді та спорту України, згідно якого складається Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні та формуються програмні документи. У відкритих джерелах дослідження не має географічного розподілу по областях для кожного питання чи альтернативи, а також внутрішнього специфічного розподілу молоді за типом населеного пункту в якому вона проживає. Слід зазначити, що в 2016 році дослідження «Молодь України» не проводилося, замість нього було проведено дослідження «Цінності української молоді-2016» [125].

Щорічне дослідження «Молодь України» має певні характеристики: вибіркова сукупність 2000 респондентів (тільки в 2015 р. вибірка складала 2852 респонденти); квотні параметри за статтю та віком та в окремих питаннях за географічною належністю; затверджені блоки типів питань, що включають в себе наступні напрями: ціннісні орієнтації, громадська та політична активність, децентралізація влади, оцінка ефективності молодіжної

політики, мобільність та міграційні настанови, освіта, працевлаштування, дозвілля та здоровий спосіб життя, сім'я та сімейні цінності молоді тощо.

Питання анкет щорічно трансформуються з урахуванням аналізу попередніх хвиль та соціологічних досліджень, які проводилися відповідно до замовлення Міністерства молоді та спорту України, базовими є показники Державної служби статистики України, що системно вивчають та фіксують зміни в суспільстві. Порівняльний аналіз даних дослідження та динаміка змін сприйняття молоддю тієї чи іншої проблеми за географічними областями не проводяться, лонгitudний динамічний аналіз змін відсутній, лише в деяких хвилях іде порівняльний аналіз між попереднім роком та сьогоднішнім.

Міжнародний проект U-Report в Україні, дитячого фонду UNICEF, запустився в 2015 році, що стало найбільшою дослідницькою платформою думки молоді в Україні - станом на сьогодні до проекту залучено 97000 респондентів та проведено більше 2000 досліджень. Найпопулярнішими темами, які піднімаються в дослідженнях є: цілі сталого розвитку, громадська активність, булінг, толерантність, освіта, , гендерна рівність, працевлаштування, здоров'я, соціальна активність, спосіб життя, дозвілля, екологія, тощо. Головною особливістю опитувань від U-report є те, що опитування надходять респондентів онлайн через месенджери або через СМС.

U-Report активно долучається до співпраці із урядовими структурами, міжнародними та громадським сектором. Також особливістю U-Report є те, що замовити опитування може будь хто безкоштовно, але головною вимогою від проекту є те, щоб на основі результатів опитувань приймалися рішення: розроблялися і втілювалися нові ініціативи [121].

Результати досліджень є відкритими для всіх користувачів інтернет-мережі, подаються в узагальненому вигляді у форматі запитання-відповідь. Вибіркова сукупність є уніфікована за віком, статтю та активністю залученості до дослідження відповідно вікової групи. Дослідження проводяться в усіх областях України, окрім непідконтрольних уряду територій

Індекс благополуччя молоді- муніципальний індекс, який було розроблено UNFPA та започатковано в 2018 році задля вивчення поглядів та життєвих настанов молоді в окремих громадах задля реалізації амбіцій молодих людей у своїх громадах.

Методологія розрахунку ІБМ є інтегральною для місцевого рівня та включає в себе 49 індикаторів, які розділені на 7 основних блоків: здоров'я, освіта, участь у громадському житті, участь в політичному житті, економічні можливості, безпека та життєдіяльність, інформаційні та комунікативні технології. Методологія розрахунку є універсальною, що дозволяє порівнювати індекси між містами. Головними партнерами даного дослідження є фонд ООН в галузі народонаселення (UNFPA) та Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України [55].

Наразі до вивчення благополуччя молоді долучилися 10 міст: Львів, Кременчук, Миколаїв 2019 рік; Мелітополь, Маріуполь, Херсон, Луцьк, Тернопіль, Дніпро та Одеса - 2020 рік. Індекс допомагає владним структурам та міжнародним донорам побачити слабкі місця в галузі молодіжної політики, що потребують скоріших змін. На основі цього дослідження міські ради отримують дані за для прийняття рішень, що дозволить містам впроваджувати інструменти для залучення молодих людей у життя громади та сформуванню ефективної молодіжної політики на місцях. На момент оцінки документів та досліджень у сфері Молодіжної політики в Донецькій та Луганській областях, доступних звітів щодо ІБМ немає.

Індекс SCORE для українських шкіл (шкільний компонент), проводиться з 2017 року в рамках Індексу соціальної згуртованості та примирення SCORE. Даний індекс розроблений для вимірювання різних складових соціальної згуртованості, а також здатності до життєстійкості та факторів вразливості в громадах. Індекс SCORE був розроблений на Кіпрі Центром сталого миру і демократичного розвитку (SeeD) та ПРООН за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Партнерами дослідження

виступають Дитячий фонд ООН (UNICEF) та Міністерство освіти і науки України.

Вибірка областей для проведення індексу SCORE українських шкіл не є постійною, проте важливо зазначити, введення “панельної” вибірки для опитування респондентів з попередніх хвиль. Зокрема до опитування були залучені: Донецька, Луганська, Запорізька, Дніпровська, Харківська, Миколаївська, Київська та Львівська області. Також слід зазначити, що індекс соціальної згуртованості та примирення проводиться на підконтрольних уряду України територіях та близько до лінії розмежування.

Головними категоріями опитувальника індексу SCORE є: життєві навички, міграційні настрої молоді, булінг та віктимізація, емоційний зв'язок зі школою, заподіяння собі шкоди та суїцидальна поведінка, злочинність тощо. Дані дослідження порівнюються із даними попередніх хвиль опитування [54].

Україна також є учасником міжнародного дослідницького проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC). Наразі в Україні проведено 5 хвиль опитування в межах проекту HBSC (2002 р. - опитано 5267 учнів; 2006 р. – 6535, 2010 р. – 10 343, у 2015 р. – 11 390 учнів, 2018 р. – 13 337 учнів). Інструментарій опитувальника базується на запропонованих міжнародним протоколом дослідження запитаннях, до якого включені як обов'язкові для всіх країн-учасниць тематичні блоки та запитання, так і додаткові специфічні тематичні блоки з окремими питаннями. Унікальною особливістю проекту є те, що до опитувальника включені національні запитання, що були запропоновані робочою групою проекту при Міністерстві охорони здоров'я України.

Головним партнером проекту, що надає технічну підтримку виступає Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Організаційними-партнерами, які сприяють реалізації проекту HBSC в Україні є Міністерство молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України.

Важливо зазначити, що у зв'язку з конфліктом на сході України, з 2015р. міжнародні гуманітарно-дослідницькі ініціативи REACH та ACTED розпочали свою діяльність на території Донецької та Луганської областей. Проведені системні дослідження надають поглиблену інформацію щодо гуманітарних, соціальних та інших проблем населення в умовах конфлікту.

За результатом кабінетного дослідження, нами було опрацьовано більше 150 ключових питань, що з 2014 року вивчались в сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні». Варто зазначити, що вони мали непостійний формат аналізу та дослідження, практично відсутні аналітичні напрацювання, що показували б зміни або вплив факторів та чинників на трансформування думки молоді в динаміці. Відповідно опрацьованих досліджень, аналізу глибинних тем, нами було проведено групування ключових питань до 10 тематичних блоків, що відображають вектор дослідницької діяльності в сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні» 2014 -2020 рр.

Тож, класифікація цікавих тем досліджень для міжнародних організацій та донорів виглядає наступним чином:

Цінності та орієнтації - патріотична свідомість/виховання, громадська ідентичність, національні цінності (самобутність, соборність, гідність, воля), мовна приналежність, життєві пріоритети та ціннісні уподобання, індивідуалістичні цінності (нарцисизм, успішність, творчість, саморозвиток), дозвілля, сімейні цінності, сприйняття та відтворення молоддю сімейних цінностей, шлюб та друзі, релігія тощо.

Громадянська активність - готовність брати участь у розбудові ОТГ, житті громади, голосуванні, суспільному та політичному житті, участь у МКДО, НГО, цілі сталого розвитку, діалогові ініціативи, неконфліктне спілкування, волонтерство, оцінка перешкод для реалізації молоді, залучення та участь молоді у суспільному та громадському житті, тощо.

Інформаційні та комунікативні технології, ЗМІ - довіра до ЗМІ, джерела інформації, сприйняття російських медіа, медіаграмотність,

доступність інтернету, користування інтернетом та онлайн ЗМІ, оцінка надійності/нейтральності або упередженості інформації, тощо.

Економічне благополуччя молоді - працевлаштування, пошук роботи, залучення молоді до неформального сектору зайнятості, підприємницькі прагнення, перепони розвитку бізнесу у молоді, економічна активність молоді, фінансова безпека молоді та їх сімей, якість життя, рівень задоволеності сферами життя громади, доступність житла/автотранспорту для молоді, орієнтовний дохід.

Мобільність та міграційні настрої - мобільність та міграційні настанови (внутрішні/зовнішні), освітня міграція, трудова міграція, чинники впливу на бажання мігрувати, можливості та обмеження для самореалізації, сімейний досвід міграції, тощо.

Безпечне життєве середовище - толерантність та дискримінація, інклюзія, булінг/ цькування, відчуття безпеки та захищеності, права людини, насилля в родині, торгівля людьми (обізнаність та розуміння), фактори ризику потрапляння в трудове рабство, екологічна безпека, конфлікт на Сході України.

Політичне середовище та молодь - політичні симпатії зовнішні/внутрішні, політичні лідери, сепаратизм, оцінка ефективності та пріоритети молодіжної політики, інституційні засади розробки та реалізації молодіжної політики, історичні події, політичне відчуження, вплив молоді на політичні процеси в громаді, оцінка знань щодо виборчого процесу, молодь і вибори, тощо.

Державні інституції та молодь - оцінка роботи громадських інститутів та органів влади, довіра до місцевих/центральных органів влади, ставлення до реформ, корупція, оцінка роботи органів влади, довіра до системи охорони здоров'я, доступність послуг (соціальні, інфраструктурні) довіра до служб безпеки, тощо.

Освіта та наука - доступ до якісної освіти, доступність ВНЗ, оцінка ефективності ЗНО, академічна успішність/активність, освіта та культурний капітал, безпека в школі, критерії вибору ВНЗ, неформальна освіта тощо.

Здоров'я - статеве здоров'я/виховання/культура, шкідливі звички, популяризація здорового способу життя, оцінка стану здоров'я, досвід звертання за медико-санітарними послугами, здорове харчування, ВІЛ/СНІД, COVID-19 тощо.

Також нами було проаналізовано низку вузькоспеціалізованих досліджень. Існуючі у відкритому доступі несистемні вузькоспеціалізовані аналітичні напрацювання, здебільшого непослідовні, перелік ключових тем для аналізу доволі різноманітний, загалом базовими знаннями для започаткування досліджень є дані спостережень, попереднього аналізу, що не завжди ґрунтовані на системних соціологічних дослідженнях. Вузькоспеціалізовані дослідження відрізняються низьким інформаційним висвітленням через конкретну тематичну спеціалізацію досліджень, до їх обговорень зрідка долучаються ключові гравці в сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні» та представники влади. Експертні інтерв'ю показали, що загалом вузькоспеціалізовані дослідження є інструментом вирішення нагальних кризових питань, інструментом привернення уваги до проблем та їх вирішення.

Позитивним в вузькоспеціалізованих дослідженнях, є деталізоване дослідження причин виникнення певних проблем, факторів що на них впливають, а також пошук можливих варіантів їх вирішення. Такий підхід дозволяє зосередитись безпосередньо на топ-ключовій темі, а також у деяких випадках, дозволяє побачити цільову громади, на які спрямована увага міжнародних організацій та донорів.

3.3. Несистемні дослідження, в яких зацікавлені міжнародні організації

Розглядаючи дослідження на Сході України, в яких приймали участь міжнародні організації, нами було запропоновано класифікувати їх на системні, тобто такі, що мають постійний запит, узгоджений дослідницький інструментарій та несистемні- ті, що мають одноразовий запит, пов'язаний з певними подіями або змінами в суспільстві.

Таким прикладом є дослідження «Опитування молоді щодо потреб у Маріуполі» [51], яке проходило в 2020 р. за підтримки USAID в співпраці з Маріупольською місцевою владою, Українською академією лідерства (УАЛ) та Київським міжнародним інститутом соціології. Головною причиною запиту на дослідження була потреба в розумінні та урахуванні думки молоді під час розробки нової стратегії Маріуполя. Зважаючи на те, що УАЛ є грантером USAID в рамках проекту «Економічна підтримка Східної України», Агентство США з міжнародного розвитку виступило основним донором даного дослідження. Згідно методології дослідження, 319 респондентів віком 18-19 років взяли участь в опитуванні, яке проходило методами телефонного інтерв'ю, онлайн анкетування та особистих зустрічей (face-to-face) інтерв'юерів з молодими людьми.

У 2014 р. Фонд ООН в галузі народонаселення разом із дослідницькою компанією «GfK Ukraine» провели всеукраїнське дослідження «Поширеність насильства щодо дівчат та жінок» [31]. Причиною запиту на таку тему стало оновлення даних Державної служби статистики України щодо складу населення України, а саме суттєве зменшення кількості жінок віком 15-49 років з моменту Всеукраїнського перепису населення 2001р. Подібне дослідження проводилося Українським центром соціальних реформ за підтримки Державного комітету статистики, Міністерства охорони здоров'я та USAID у 2007 р. Особливістю дослідження стало те, що дослідники включили одним із блоків своєї анкети блок «Відносини в родині», який проводився медико-демографічним дослідженням домогосподарств. Згідно

методології, було опитано 1606 респонденток методом face-to-face інтерв'ю. За основу анкети було взято інструментарій дослідження 2007 року, проте, було додано нові запитання щодо зайнятості жінок та досвіду насильства.

У 2018 р. Unicef разом із Данською радою у справах біженців та Данською групою з розмінування (DRC-DDG) за фінансової підтримки уряду Німеччини провели дослідження «Оцінка потреб дітей, які постраждали від мін або вибухонебезпечних залишків війни» [50]. Причиною необхідності проведення дослідження став військовий конфлікт на Сході України, що спричинив збільшення жертв від вибухонебезпечних предметів, особливо, серед дітей. З початку конфлікту, у період з червня 2014 року по жовтень 2018 року, DDG зафіксувала загалом 827 мінно/вибухонебезпечних випадків із відкритих джерел. З 1582 постраждалих 119 були дітьми, з них 105 дітей (64 випадки) – у Луганській та Донецькій областях (65% у непідконтрольних уряду територіях). Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) щомісяця отримує інформацію про постраждалих від вибухових предметів. Крім того, Науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини щотижня збирає дані з розбивкою за статтю та віком про кількість загиблих і поранених, а також про види травм на сході України.

Хоча сектор протимінної діяльності в Україні все ще знаходиться на ранніх стадіях розвитку, DRC-DDG та ЮНІСЕФ оголосили про намір підтримувати уряд України та прискорити прогрес у запровадженні міжнародних стандартів у ключових сферах, включаючи, допомогу жертвам мін.

Результатом даного дослідження стала аналітична доповідь з наданими практичними рекомендаціями для уряду України, медичних працівників, психологів та всіх зацікавлених сторін щодо поведінки та надання всебічної допомоги дітям, які постраждали від мін та/або вибухонебезпечних предметів.

Через соціально-економічні та політичні зміни, в Україні в останні роки суттєво зросли міграційні настрої серед населення, в результаті чого в 2019 р. Представництво міжнародної організації міграції (МОМ) в Україні разом із

агентством ООН з питань міграції за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади презентували результати дослідження «Обізнаність про ризики торгівлі людьми серед уразливих дітей та молоді в Україні». Опитування відбувалося методом особистого (face-to-face) інтерв'ю з представниками вразливих груп молоді віком 13-20 років. Загальний обсяг вибірки склав 3022 особи.

Вразливими групами дослідники виокремили наступні категорії:

- Діти-сироти;
- Діти, що перебувають у центрах соціально-психологічної реабілітації;
- Діти, які виховуються в прийомних сім'ях або в будинках сімейного типу;
- Діти, які є вимушено переселеними через військовий конфлікт на Сході України;
- Молодь, що перебуває в установах позбавлення волі;
- Діти, що перебувають в центрах ювенальної пробації;
- Діти з інвалідністю;
- Безпритульні діти;
- Діти трудових мігрантів
- Молодь, що навчається в професійно-технічних навчальних закладах.

Слід зазначити, що міжнародні організації часто проводять дослідження задля реалізації власної мети або окремих проектів та не публікують дані таких досліджень у відкритому доступі, аргументуючи це правом на інтелектуальну власність організації. Тому, визначити всі теми досліджень, в яких зацікавлені міжнародні організації неможливо.

Тож, розглядаючи дослідження в сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні» задля розуміння динаміки запиту в часовому розрізі, щодо ключових тематичних блоків, які були виділені як основні, ми, спираючись на базу «Національні та регіональні дослідження у сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні», що включає в себе 95 дослідницьких продуктів, застосували метод часового розподілу, що надало нам можливість отримати

лонгitudний аналіз тематичних блоків в розрізі дослідницьких проектів в сфері «Молодь/молодіжна політика в Україні».

Тож, лонгitudний аналіз тем дозволив нам зробити наступні висновки:

Відповідно зазначених тематичних блоків «цінності та орієнтації», «громадянська активність» та «інформаційні та комунікативні технології, ЗМІ» можна побачити певні динамічні зміни (Додаток 1).

Поступове зниження щодо зацікавленості дослідників та ключових гравців до тем блоку «цінності та орієнтації» спостерігається з 2018 року, відсутність розуміння ключових факторів, що формують свідоме сприйняття та світогляд негативно впливають на формування програмної діяльності з молоддю, то ж цей тематичний блок стає базовим для розуміння та дає портрет потенційної молоді людини в Україні.

Питанню «громадянська активність» в 2015 році приділялась велика увага, що було зумовлено підготовкою до запуску Державної цільової комплексної програми «Молодь України 2016-2020», політичними подіями та змінами в країні, конфліктом на Сході України. З 2017 р. спостерігається незначне зростання зацікавленості в дослідженні цієї теми, проте показники доволі малі. Безумовно, цьому питанню необхідно приділяти більшу увагу та, зважаючи на вектор діяльності в цьому напрямі та запит міжнародних агенцій, дане питання мусить бути ключовим блоком дослідження, бо воно й формує вектор діяльності держави та донорів в цьому напрямі. Тематичний блок «громадянська активність» безпосередньо стосується напряму ПРООН «Соціальна згуртованість та примирення» та включає в себе топ-ключові питання, що впливають на процеси сталого розвитку.

Стрімке зростання дослідження тем блоку «інформаційні та комунікативні технології, ЗМІ» спостерігається з 2019 року, що зумовлено пандемією COVID-19 та переходом багатьох сфер життя молоді в режим онлайн.

У тематичному блоці «економічне благополуччя молоді» спостерігається певне зниження зацікавленості цими питаннями у порівнянні з 2015 роком,

безумовні виявлені проблеми є сталими, динаміки щодо їх змін не спостерігається, що має бути сигналом для влади та міжнародних партнерів впровадженню програм щодо зміни економічного благополуччя молоді (Дотаток 2).

Через конфлікт на сході України, велику увагу безпековим питанням стали приділяти з 2016 р., вони відрізняються стійкістю та системністю в розрізі дослідницької думки.

Питання тематичного блоку «мобільність та міграційні настрої» мають певну тенденцію зростання до 2019 р., у зв'язку з пандемією COVID-19, закриттям кордонів багатьох країн світу та введенням карантинних обмежень питання мобільності та міграційних настроїв втратило актуальність для дослідників. Проте зважаючи на системні прогалини інших тематичних блоків питання тематичного блоку «мобільність та міграційні настрої молоді» можуть стати доволі актуальним з відкриттям кордонів.

Теми блоків «політичне середовище та молодь» та «державні інституції та молодь» мають стале вивчення в розрізі 2015-2020 років. 2016 рік став піковим у вивченні питань тематичних блоків «політичне середовище та молодь» та «державні інституції та молодь», що було зумовлено активним впровадженням політичних реформ в Україні (Дотаток 3).

Питанням тематичних блоків «освіта та наука» та «здоров'я» приділяється стабільно висока увага, адже ці теми напряду відображають базові потреби добробуту молоді та є ключовим підґрунтям задля впровадження та планування програм розвитку молодіжної спільноти. Питанням блоку “здоров'я” з 2019 року приділяється висока увага через пандемію COVID-19 (Дотаток 4).

3.3. Співпраця міжнародних організацій з зацікавленими сторонами в сфері молодіжної політики на Сході України

З метою виявлення зацікавлених сторін, авторкою було проведено 17 напівструктурованих інтерв'ю з місцевими експертами. За результатами опитування нам вдалося з'ясувати, що найбільш зацікавленими сторонами у співпраці з міжнародними організаціями є неурядові громадські організації та молодіжні об'єднання, представництва профільних владних структур (центри соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, навчальні заклади, молодіжні ради тощо).

За даними НГО «Європейський вибір» найбільшими донорами, що надали технічну допомогу в Україні є USAID та Європейський союз. Також до топ-десятки потрапили агенції ООН та ОБСЄ.

№	Назва міжнародної організації	Назва проекту	Назва організації/ установи	Область
1	USAID	«Демократичне врядування у Східній Україні»	ГО «Сєверодонецька молодіжна рада»	Луганська
2	USAID	«Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «ВзаємоДія»	Центр спільного розвитку «Дієва громада»	Луганська
3	USAID	Програма сприяння громадській активності «Долучайся!»	ГО «Донецький молодіжний дебатний центр»	Донецька
4	USAID	«Громадяни в дії»	ГО «Молодь Сходу України»	Донецька
5	USAID	«Економічна підтримка Східної України»	ГО «Маріупольська спілка молоді»	Донецька
6	USAID	«Демократичне врядування у Східній Україні»	БО «Львівська освітня фундація», ГО Платформа ініціатив «Теплиця», молодіжна платформа ГО «Вільна хата»	Донецька та Луганська

7	USAID	«Демократичне врядування у Східній Україні»	ГО «Розвиток Приазов'я» платформа «ТЮ»	Донецька
8	USAID	«Демократичне врядування у Східній Україні»	ГО Платформа Ініціатив «Теплиця»	Донецька
9	USAID	«Демократичне врядування у Східній Україні»	ГО «Вільна Хата»	Донецька
10	USAID	«Зміцнення Громадської Довіри»	ГО «Фундація простір»	Луганська

Організація USAID є одним з провідних міжнародних донорів в Україні. Головною місією організації є сприяння розвитку демократії в іноземних країнах та допомога суспільству у надзвичайних ситуаціях. USAID вважає Україну критично важливою державою, бо однією з векторів діяльності організації є розбудова демократії, інтеграція в ринкову економіку країн колишнього СРСР. Звідси, ми спостерігаємо діяльність USAID в наступних напрямках: демократія, права людини та врядування; економічний розвиток; охорона здоров'я; гуманітарна допомога да забезпечення стабілізації.

Завдяки проекту USAID «Демократичне врядування у Східній Україні» [25], який направлений на збільшення довіри між громадянами та владою в Східній Україні, Громадському сектору вдалося реалізувати ряд важливих соціальних проектів на Сході України. Зокрема, ГО «Сєверодонецька молодіжна рада» в 2020 р. реалізували освітній проект «Академія можливостей», метою якого було розвиток громадянського активізму серед молоді та соціальної згуртованості шляхом проведення освітніх, культурних та соціальних заходів. В результаті проекту було проведено молодіжний форум «Вектор змін+» та розроблено 15 соціальних проектів для розвитку громад в Луганській області.

Ще однією реалізованою освітньою ініціативою став проект «Школа соціальних ініціатив» [116], яку організувала громадськість Донеччини в

партнерстві з громадськістю Львівщини: БО «Львівська освітня фундація», ГО Платформа ініціатив «Теплиця» (м. Слов'янськ), молодіжна платформа ГО «Вільна хата» (м. Краматорськ) задля розвитку громадянського суспільства серед представників вікової групи 18-35 років. Метою «школи» є навчання молоді зі Сходу України співпрацювати з владою та громадським сектором задля реалізації власних соціальних проєктів. Учасники проєкту мали змогу поїхати на екскурсію до Львова з метою обміну досвідом та підвищення професійних якостей.

Слід зазначити, що USAID через проєкт «Демократичне врядування у Східній Україні» підтримує й інші ініціативи ГО Платформа Ініціатив «Теплиця» та ГО «Вільна Хата». Наприклад, ініціативи ГО Платформа Ініціатив «Теплиця» реалізували проєкт «Мережа змін. Рестартінг молодіжних центрів» [73], де метою ініціативи було оновлення молодіжних центрів. Проєкт реалізовувався в два етапи:

1. Навчання: учасники отримали знання та навички в області інтернет-комунікацій, волонтерства тощо;
2. Стажування в ГО «Теплиця» з менторською підтримкою від самої го та технічною підтримкою від USAID.

Проєкт об'єднав молодіжні центри в Донецькій області, дозволив молодим людям розширити коло ділових контактів, отримати нові професійні навички та досвід.

Краматорська ГО «Вільна Хата» реалізували діалогові зустрічі в рамках проєкту «Діалог. Розмова про мистецтво» з представниками мистецтва різних напрямів за підтримки проєкту USAID. Організаторам зустрічі вдалося привезти в місто акторок театру «ДАХ», учасниць фрік-кабаре Dakh Daughters та Ragarop, що є масштабною подією для міста.

Ще однією організацією в Донецькій області, що реалізує свої ініціативи завдяки технічній підтримці USAID є маріупольська платформа «ТЮ». Платформа з'явилась як проєкт ГО «Розвиток Приазов'я», але з часом стала реалізовувати власні соціальні та культурні проєкти в громадах Донецької та

Луганської області. Так, в 2020 р. платформа «ТЮ» реалізували проект «Активізація: культура мирних зібрань» разом із БФ «Stabilization Support Service» [133]. Активісти розробили посібник із правил мирних зібрань, залучивши до проекту досвідчених експертів. Разом із посібником було розроблено настільну гру про культуру протестів та мирних зібрань «Активізація». В рамках проекту активісти провели навчання для молоді в СМТ Трьохізбенка (Луганська обл.) та провели акцію протесту в місцевій школі, а через півроку зробили відео-ролик цієї події.

Проект «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія» (SACCI) націлений на подолання корупції, підвищення прозорості та підтримку громадськості в цих процесах.

В рамках даного проекту ГО Центр спільного розвитку «Дієва громада» разом із ГО Центр «Ейдос» розробили настільну гру для молоді «Антикорупційна мафія» [5] та провели ряд заходів для молоді в Маріуполі, Старобільську, Сумах, Рівному, Кропивницькому тощо. Гра розвиває критичне мислення, демонструє молоді принципи роботи державних інституцій та громадського сектору, згуртовує та вчить працювати в команді.

Також, ще однією антикорупційною ініціативою від USAID є Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», завдяки якій ГО «Донецький молодіжний дебатний центр» реалізують проект «Відповідальна молодь проти корупції». В рамках проекту було засновано «Школа відповідальних громадян», проведено тренінги та дебати. Ініціатори проекту залучили до навчання студентів ВНЗ та учнів з різних шкіл ряду областей України.

ГО «Молодь сходу України» в 2016 р. мала змогу пройти навчання в «Школі громадської дії», що був реалізований за підтримки USAID ГО «Український центр незалежний центр політичних досліджень» в рамках проекту «Громадяни в дії». Члени ГО «Молодь сходу України» пройшли курс навчання з соціальної адвокації, активізму, волонтерства та проектною діяльності. Активістам вдалося реалізувати власний захід та створити промо-ролік.

В рамках п'ятирічного проекту «Економічна підтримка Східної України» (ERA) USAID реалізує безліч ініціатив на Сході України, співпрацюючи з місцевою владою, бізнесом та громадськістю. Проект надає технічну допомогу та підтримку спільного інвестування мікро-, малим та середнім підприємствам (ММСП), постачальникам фінансових послуг, місцевим неурядовим організаціям, навчальним закладам, містам та об'єднаним громадам. Так наприклад, в листопаді 2021 р. В рамках згаданого проекту USAID розпочав проектування будівництва залізничної гілки в Луганській області разом із харківською проектною організацією «Хардіпротранс» [74]. Підтримка USAID дозволить партнерам придбати та випробувати нові технології, перебудувати та вивести бізнес на нові ринки, нарощувати потенціал, використовувати його рішення та обмінюватися інформацією. Втручаннями будуть керувати партнери, чії бізнес-моделі, стратегії зростання та повноваження відповідають цілям ERA і які демонструють сильну відданість. ERA зосереджується на роботі в трьох наступних сферах: економічна стабілізація; стійке зростання та інтеграція малих та середніх підприємств (МСП); і зміцнення довіри до економіки Східної України.

Щоб підтримати стале зростання МСП, ERA співпрацює з бізнесом, НУО та університетами, щоб зменшити ризики та стимулювати ринкове зростання на сході України, покращити сприятливе середовище для бізнесу та зміцнити навички робочої сили через центри кар'єри, коворкінги, інкубатори або акселератори, а також інноваційні та стійкі онлайн-навчальні платформи. Таким прикладом є ГО «Маріупольська спілка молоді» разом, яка разом із ГО «New hope» реалізують Проект «Розширення можливостей працевлаштування молоді та жінок в Азовському регіоні» в рамках якого діє навчальна програма «Будуй своє майбутнє». Програма націлена на підвищення знань та навичок молодих людей пошуку працевлаштування [65].

Програма ООН із відновлення та розбудови миру (UNRPP) діє в Україні з початку збройного конфлікту 2014 р. та працює в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській, Дніпровській, Харківській та Житомирській

областях. Діяльність UNRPP спрямована на зміцнення громадської згуртованості та безпеки, підтримку демократичних реформ та відновлення економіки спільнот, що постраждали від конфлікту.

З метою реалізації поставлених завдань, діяльність Програми ООН із відновлення та розбудови миру поділяється на три компоненти:

1. Економічне відновлення та розвиток інфраструктури
2. Місцеве самоврядування та реформа з децентралізації влади
3. Громадська безпека та соціальна згуртованість

З огляду на те, що UNRPP працює за власними компонентами, розробка окремих проектів для співпраці з зацікавленими сторонами не завжди є актуальною: Програма ООН із відновлення та розбудови миру працює в рамках трьох компонентів та залучає партнерів до співпраці.

Слід зазначити, що Програму ООН із відновлення та розбудови миру реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), ООН Жінки, UNFPA і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). Тож, для зручності проведення дослідження ми об'єднали дані, проте, залишили проекти, які реалізувалися агенствами ООН як окремі ініціативи.

Згідно даних офіційного сайту UNDP, партнерами агенції є:

- Обласні державні адміністрації (Донецька, Луганська, Запорізька)
- Міністерство у справах ветеранів України
- Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій

України

- Державна служба зайнятості
- Міністерство розвитку громад та територій України
- ОТГ
- Національна поліція України
- НГО

№	Назва міжнародної організації	Назва проекту	Назва організації/ установи	Область
1	UNRPP		ГО «Ініціативна молодь Українського Нью-Йорку»	Донецька
2	UNFPA	«PROнавички майбутнього»	Донецький обласний дитячо-молодіжний центр	Донецька
3	UNDP	«Підсилення потенціалу ОГС у здійсненні аналізу, моніторингу та оцінки громадських ініціатив та поширення кращих практик»	Донецький обласний дитячо-молодіжний центр, ГО «Точка доступу»	Донецька
4	UNDP	«Підтримка ЄС для Сходу України – відновлення, зміцнення миру та урядування»	Молодіжна рада Маріуполя, Відділу у справах сім'ї, молоді та спорту Сартанської селищної ВЦА	Донецька
5	UNDP	"Відновлення та примирення в охоплених конфліктом громадах України"	ГО «Донецький молодіжний дебатний центр»	Донецька
6	UNRPP	"Амбасадори миру"	Мережа громадських діячів ГО «Амбасадори миру»	Донецька та Луганська
7	UNRPP	SkillsLab Business Platform	ГО «Рада жінок Донеччини»	Донецька
8	UNDP	Проект «Рівність. Безпека. Право»	ГО «Маріупольська Спілка Молоді», ГУ Національної поліції України в Донецькій області, «Фонд розвитку Маріуполя», «Агенція місцевої демократії в Маріуполі»	Донецька

9	UNDP	«Створення Діалогової платформи на базі Покровського РУП з доступом людей з інвалідністю»	ГО "Добропільський центр молоді «ДОБРО» , Покровське районне управління поліції, Виконавчий комітет Покровської ОТГ, Покровської РДА , ГО «Твори Добропілля» та ГО «Портал «Пошук»	Донецька
10	UNRPP	«Мирополіс у громадах»	ГО «Мануфактура ГаражКрафт»	Луганська
11	UNDP		ініціативна група еко-активістів м.Краматорськ, ГО «Вільна Хата»	Донецька
12	UNDP	створення креативного простору #STUD_PARKOVKA	ініціативна група Краматорська	Донецька
13	UNRPP	Мережа інклюзивних громадських радників	ГС «Луганська обласна Асоціація організацій людей з інвалідністю»	Луганська
14	UNRPP		Лабораторія Розвитку Луганщини	Луганська
15	UNRPP		ГО Українська Федерація "Спорт заради розвитку"	Луганська
16	UNRPP		ГО «Мама Діє»	Луганська
17	UNDP		ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону»	Луганська

В рамках третього компоненту UNRPP підтримала проект «Правила цивільного захисту знай - життя та здоров'я зберігай!», що реалізувався ГО «Ініціативна молодь Українського Нью-Йорку» у партнерстві з закладами середньої та дошкільної освіти, представниками ДСНС та міської влади. Метою проекту було підвищення протипожежної безпеки громадян в СМТ

Нью-Йорк шляхом проведення інформаційних кампаній серед молоді, закупівлі протипожежних засобів та модернізації оснащення в закладах освіти [89]. В рамках проекту також було проведено фестиваль «Безпечна громада», в якому прийняли участь дитячі та батьківські колективи.

Окремої уваги потребує ініціатива «Амбасадори миру», яка наразі працює в Донецькій та Луганській областях. В 2018 р. ГО «Донецький молодіжний дебатний центр» у партнерстві з UNRPP започаткували освітню школу «Амбасадорів миру», метою якої було підвищення знань та якостей представників освітніх закладів сфері мирних методів вирішення конфліктів, толерантності, побудови діалогів, поширення інформації щодо ЦСР серед громадськості тощо. Ініціатори розробили власну методологію 5-ти денного навчання, за результатами якого було передбачено розробка учасниками власних програм для освіти учнів в своїх громадах. Так перші учасники розробили власні програми тренінгу на тему «Налагодження діалогів: молодь за мир в громадах». Програма швидко стала успішною, і вже 2019 ініціатори повторили заход. Надвинувшись навчанням, учасники програми швидко об'єднались в мережу та розробили тренінгові програми «амбасадорів». В 2020 р. мережа «Амбасадори миру» перетворилась на громадську організацію, членами якої є представники громадянського суспільства, педагоги та викладачі. Наразі мережа амбасадорів розробили посібник «Амбасадори Миру: методи і практики», в якому прописані практичні рекомендації впровадження миротворчості в освітній процес для молоді [18].

Задля підвищення підприємницьких прагнень серед молоді, UNRPP підтримує проект «SkillsLab Business Platform», що організовує ГО «Рада жінок Донеччини» у партнерстві з ГО «Маріупольська спілка молоді» [21] та ГО Центр «Розвиток Корпоративної Соціальної Відповідальності» в рамках першого компоненту. Проект «SkillsLab Business Platform» це освітня програма для молоді віком 18-35 років, які зацікавлені у відкритті власного бізнесу. Окрім двомісячної освіти учасники програми мають можливість взяти участь у конкурсі міні-грантів та отримати підтримку від організаторів. Тож, не

дивлячись на те що зацікавленими сторонами в даному проєкті є громадськість, кінцевим бенефіціаром все ж таки є бізнес. UNRPP залучає молодь до мікро-бізнесу та співпрацює з молодими підприємцями.

Слід зазначити, що у зв'язку з початком військового конфлікту на Сході України всі агентства ООН приділяють високу увагу темам миробудівництва та вирішення конфліктів ненасильницькими методами. Значної уваги в цьому сегменті потребує експеримент UNRPP «Геоінформаційна система моніторингу, аналізу, оцінки і вирішення конфліктів» (ГІСМАОВК), що працювала до 2020 р. в Донецькій і Луганській областях. Наразі система охоплює ще й Запорізьку область, проте завдяки своїй унікальності та новизні, у системи вже є попит в розширенні на географію Херсонської та Миколаївської областей. Особливістю системи є унікальна методологія збору конфліктів, яка дозволяє їх мепінгувати та диференціювати за певними категоріями, областями, гостротою та тривалістю. Учасники експерименту розділені на три команди:

1. Аналітики;
2. Посередники/ медіатори/ фасилітатори діалогу;
3. Консультативні радники.

Учасники кожної команди працюють анонімно та не знайомі один з одним з метою отримання неупереджених аналітичних даних. Слід зазначити, що за правилами мережі, медіатори не можуть працювати над конфлікт-кейсами в громаді свого проживання, бо можуть мати особистий скритий інтерес у вирішенні конфліктів.

Окремої унікальністю мережі є те, що вона поєднала в собі не тільки аналітику конфліктів, а й їх вирішення: над вирішенням конфліктів працюють міжнародні та локальні медіатори, які діють за методикою ко-медіації: міжнародний медіатор, медіатор з мережі, який працює в іншій області та локальний медіатор з іншої громади.

Наразі, в мережі проаналізовано 196 конфліктів, з яких проведено 65 заходів з врегулювання та 41 знаходяться у процесі вирішення.

Аналітики «ГІСМАОВК» впроваджують міжнародні практики до процесів вирішення конфліктів в громадах Східної України та поширюють серед громадськості інформацію щодо мирних методів врегулювання конфліктів [111].

Ще одним доволі масштабним UNRPP є мережа «Громадські інклюзивні радники» (ІГР). Проект було започатковано в якості експерименту в 2019 р. у партнерстві з ГС «Луганська обласна Асоціація організацій людей з інвалідністю». Кожний радник є членом або членкинею певної громадської організації в Донецькій або Луганській областях та вносить вклад у розбудову інклюзивного суспільства в громадах. Завданням ІГР є моніторинг популярних серед населення місць на предмет безбар'єрності, комфорту роботи працівників та клієнтів. Таким чином, радники виступають громадськими моніторами доступності. За результатами першого моніторингу 2019 р. ІГР у співпраці з Департаментом соціального захисту населення Луганської області розробили регіональну програму «Турбота»: ІГР виступали розробниками рекомендацій даної програми. Проект мав успіх, тому в 2021 р. було проведено моніторинг в громадах Донецької області та започатковано школу ІГР. Наразі мережа ІГР нараховує близько 26 НГО, але планується її географічне розширення до Запорізької області. Мережа ІГР проводить заходи з метою привернення уваги до проблем людей з інвалідністю. Особливої уваги потребує захід «Світ без обмежень», участь в якому в 2021 р. прийняли 12 областей України. ІГР активно співпрацюють та залучають до своєї діяльності представників громадського сектору та активну молодь. Так, наприклад, Краматорська молодіжна медіа група MoDELab доєднується до заходів Державної установи «Центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Донбас» в м. Краматорськ, члени якої є учасниками мережі ІГР. Радники також доєднуються до роботи експерименту UNRPP з конфлікт-кейсами «ГІСМАОВК» в якості експертів. Результатом такої співпраці можна назвати проект «Створення кімнати матері та дитини задля розширення прав і можливостей вразливих груп та зниження їх конфліктогенності при отриманні

соціальних послуг», що реалізувала ГО «Агенція дієвих змін» в СМТ Мангуш. За результатами громадського моніторингу КП «Центр надання соціальних послуг мангушської сільської ради», було вирішено, що Центру необхідне модернізація дитячої кімнати з метою привернення уваги вразливих верств населення до можливості отримання соціальних послуг в громаді. Загалом, мережа ІГР має широке коло партнерів та вже досягла певних позитивних суспільних змін [68].

Ще однією організацією, діяльність якої підтримує UNRPP є Громадська організація «Лабораторія розвитку Луганщини». Ініціаторами створення ГО є активні студенти СНУ ім. Володимира Даля. Члени організації постійно долучаються до розробки соціальних проектів та проведення спільних заходів: Дні Європи, «Лабораторія толерантності», «Світ без обмежень», «Бізнес Експо» тощо.

Завдяки проекту «Діалоговий простір», що реалізується за підтримки UNRPP, Українська Федерація «Спорт заради розвитку» в 2019 р. реалізувала фестиваль «Спорт заради розвитку» в смт. Ольгінка (Донецька обл.). Метою заходу було підвищення рівня довіри та взаємодії серед різних груп населення. Ініціатива, в першу чергу, торкалася школярів [123]. Задля реалізації цієї мети організатори заходу створили діалоговий майданчик та простір інформаційного обміну. За результатами заходу, учасники оволоділи навичками неконфліктного спілкування, співробітництва, пізнання власних цінностей та потреб. Адже, мир та справедливість є шістнадцятою ціллю сталого розвитку ООН.

Северодонецька ГО «Мама діє» покликана підтримувати родини незахищених верств населення Луганської області. Організація постійно долучається до заходів, що ініціює UNRPP на Луганщині. Так в 2020 р. ГО «Мама діє» стала учасником форуму «Життя на межі миру. Громадські ініціативи змінюють життя українських громад» та форуму «Світ без обмежень», де поділилася власним досвідом на міжрегіональному рівні. Тож, можна сказати, що UNRPP спонукає організації громадського суспільства

(ОГС) до співпраці та обміну досвідом не тільки на міжрегіональному, але й міжнародному рівні [20].

Також члени ГО разом із ГС «Луганська обласна Асоціація організацій людей з інвалідністю» є ініціаторами акції «Ялинка бажань», що традиційно проходить в м. Северодонецьк. Концепція акції полягає в тому, що напередодні зимових свят організатори встановлюють в одному з ТРЦ міста ялинку, прикрашену дитячими листівками з побажаннями. Кожен бажаючий може взяти листівку та купити в ТРЦ подарунок дитині, який вона бажає та залишити його під ялинкою. Листи пишуть діти-сироти та діти з інвалідністю [157].

Говорячи про Фонд ООН в галузі народонаселення (UNFPA), впершу чергу слід зазначити, що UNFPA є одним з підписантів «Пакту заради молоді-2025». В 2021 р. ГО Центр «Розвиток КСВ», UNFPA, організація IREX разом із Міністерством молоді та спорту України підписали «Пакт заради молоді-2025», метою якого є створення платформи для інтересів державної влади, бізнесу та партнерів з розвитку для молоді заради неї задля професійної реалізації молодих людей. Наразі Пакт вже підписали близько 28 провідних компаній в Україні. Тож, UNFPA створює механізми залучення бізнесу, влади та громадськості заради молоді на національному рівні [83].

Продовжуючи тему працевлаштування молоді, слід згадати ініціативу UNFPA «PROнавички майбутнього», що була розроблена разом із Міністерством освіти й науки України. В 2020 р. в рамках ініціативи відбувся шестиденний семінар для вчителів, методистів та керівників молодіжних центрів із Донецької, Луганської та Запорізької областей. В продовж тренінгу, учасники вчилися професійним навичкам сучасності: критичне мислення, миробудівництво, розробка індивідуальних та колективних стратегій дій тощо задля передачі здобутих навичок молоді в своїх громадах [93].

Програма розвитку ООН (UNDP) працює в Україні з 1993 р. в співпраці з владою, громадянським суспільством та приватним сектором, а також іншими агентствами ООН. Метою Програми є подолання бідності, розвиток та

збереження національного потенціалу та демократії, ефективний всебічний розвиток та збереження навколишнього середовища. Задля поставленої мети Програма керується декількома напрямками:

- Утримання людей від бідності;
- Управління заради мирних, справедливих та інклюзивних суспільств;
- Попередження криз та підвищення стійкості;
- Навколишнє середовище: природні рішення для розвитку.

В 2021 р. Через проект UNDP «Підтримка ЄС для Сходу України – відновлення, зміцнення миру та урядування» команда Молодіжної ради Маріуполя розробила проект «#ТутВарто спілкуватися українською». Молоді люди застували мобільний клуб спілкування українською мовою. Метою проекту є подолання мовного бар'єру, посилення комунікацій молодих людей, популяризація української мови в освітніх та культурних закладах.

Другий україномовний клуб відбувся в СМТ Сартана. Учасники мали змогу зіграти в настільну гру «Світ громад» задля глибшого розуміння своєї ролі в громаді. Захід підтримав Відділ у справах сім'ї, молоді та спорту Сартанської селищної ВЦА, що є показником суттєвої зміни ставлення російськомовного населення до державної мови.

З початком військового конфлікту на Сході України, UNDP почали реалізацію проекту «Верховенство права та правосуддя на рівні громад у районах України, постраждалих від конфлікту» [124].

В рамках проекту створено робочі групи з питань безпеки, до складу яких входять представники поліції та ДСНС, працівники охорони здоров'я, освіти, культури, громадські діячі, тощо. Прикладом такої співпраці можна назвати ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону», яка активно долучається до засідань робочої групи з питань безпеки в Новоайдарському районі. За підтримки UNDP робочі групи реалізують спільні ініціативи та заходи. Так, наприклад, в 2018 р. було реалізовано міні-проект «Підвищення ролі громадян та організацій громад у процесах прийняття рішень органами влади через впровадження адвокасі кампаній», в рамках якого було

організовано Школу «Адвокасі кампанії: організація, ефективність, досягнення результатів покращень, правозахист та лобювання вирішення питань». Радники ООН разом із представниками ОГС проводили тренінги на теми адвокаційних кампаній, стратегічного планування, фандрайзінгу тощо. За результатами Школи, учасники вирішили реалізувати ряд громадських проєктів:

- створення зеленої зони для громадського відпочинку на р. Айдар з метою популяризації здорового способу життя;
- модернізація зупинок шкільних автобусів задля покращення безпеки школярів;
- забезпечення питною водою с. Гречишкіне;
- покращення ситуації щодо зайнятості населення
- модернізація бібліотеки в с. Бахмутівка (Новоайдарський район) [91].

Подібні робочі групи створені в громадах Донецької, луганської та, наразі, Запорізької областей. Слід зазначити, що між учасниками з різних громад постійно відбувається комунікація, обмін досвідом та навчання у вигляді тренінгів, семінарів, вебінарів та робочих візитів.

Враховуючи прагнення UNDP щодо впровадження практик мирного врегулювання конфліктів та миробудівництва, слід згадати ініціативу «Медіашкола», яка була реалізована в 2017 р. завдяки Програмі розвитку ООН у партнерстві з ГО «Донецький молодіжний дебатний центр». Ініціатива мала на меті навчання 14 Донецької та Луганської областей в Києві, яке проходило в рамках проєкту «Відновлення та примирення в охоплених конфліктом громадах України».

З метою реалізації поставлених цілей UNDP допомагає ГО «Добропільський центр молоді «ДОБРО», ГО «Твори Добропільля» та ГО «Портал «Пошук», що співпрацюють з Покровським районним управлінням поліції, Виконавчим комітетом Покровської ОТГ, Покровської районної державної адміністрації реалізувати проєкт «Створення діалогової платформи на базі Покровського РУП з доступом людей з інвалідністю». Метою проєкту

є покращити комунікації та розповсюдити інноваційні практики альтернативних методів вирішення міжгрупових конфліктів, створення інклюзивної діалогової платформи. Проект підтримується поліцією у партнерстві з населенням [58].

Реалізуючи напрям «Навколишнє середовище: природні рішення для розвитку» UNDP в 2017 р. підтримали ініціативну група еко-активістів м. Краматорськ разом та ГО «Вільна Хата», які вирішили провести «Еко-толоку» в одній з місцевих шкіл. Активісти навчили молодь переробляти непотрібні речі в нові та потрібні та сортувати сміття.

Слід зазначити, що UNDP також підтримувала ГО «Вільна Хата» у створенні креативного простору #STUD_PARKOVKA (м. Краматорськ), який разом з ГО втілювали в життя представники малого бізнесу, митці, екологічні активісти тощо.

Також з 2014р. на UNDP реалізує програму «Молодіжний працівник», куди залучає представників управлінь сім'ї, дітей та молоді представників закладів культури, Представників обласних адміністрацій, громадських діячів з метою реформування молодіжної політики. Проект реалізується у співпраці з Державним інститутом сімейної та молодіжної політики та Міністерством молоді та спорту України.

Основною ідеєю програми є об'єднати всіх зацікавлених сторін задля формування нової якісної молодіжної політики [100].

№	Назва міжнародної організації	Назва проекту	Назва організації/ установи	Область
1	Рада Європи	«Молодь за демократію в Україні»	Донецький обласний дитячо-молодіжний центр	Донецька
2	Європейський союз	«Підтримка місцевих організацій громадянського суспільства та громадських ініціативних груп для	ГО «Молодь Сходу України»	Донецька

		здійснення демократичних змін в Україні»		
3	Європейський союз	«Українська регіональна платформа громадських ініціатив»	Молодь Сходу України	Донецька
4	Європейський союз	House of Europe	ГО «Розвиток Приазов'я» платформа «ТЮ»	Донецька
5	Європейський союз	«Цифрова молодіжна робота як антикризовий засіб»	ГО «Фундація простір»	Луганська
6	Європейський союз та USAID		ГО «Розвиток Приазов'я» платформа «ТЮ»	Донецька
5	UNRPP та Європейський союз	«Інформаційна підтримка Мереж ЄС в Україні»	ГО «Фундація простір»	Луганська

Європейський союз є однією з провідних міжнародних організацій, що постійно надає Україні фінансову та технічну допомогу. Основними інструментами надання допомоги ЄС в Україні є:

- Європейський інструмент сусідства;
- План дій Ради Європи для України на 2018–2022 роки
- Стратегічна програма допомоги Україні на 2018-2020 рр.;
- Угода про асоціацію України з ЄС;
- «Європейська зелена угода» через програму «PRAVO Justice»;
- А також гуманітарна допомога, макро-фінансова допомога, підтримка

Україні у боротьбі з COVID-2019 тощо.

Говорячи про молодіжні проекти на Сході України, щ реалізуються завдяки підтримці ЄС, слід згадати «Програму розвитку молодіжних центрів Донеччини» [106], який реалізується донецьким обласним дитячо-молодіжним центром у співпраці з фахівцями ГО «Точка опори» та експертами Української Гельсінської спілки прав людини. В рамках згаданої програми, ініціатори запросили представників 12 новостворених молодіжних центрів до участі в освітніх модулях, де вони детально ознайомилися з механізмами

роботи молодіжних центрів, отримали знання з проведення адвокаційних кампаній та прав людини. Ініціатива реалізувалася завдяки проекту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні», що реалізується у межах Плану дій Ради Європи для України на 2018–2022 роки.

У 2016-2017 рр. ЄС реалізовував проект «Підтримка місцевих організацій громадянського суспільства та громадських ініціативних груп для здійснення демократичних змін в Україні», в рамках якого надавалися малі гранти для ОГС. Одною з переможниць конкурсу стала ГО «Молодь Сходу України» з м. Краматорськ. В 2017 р. організаторам вдалося реалізувати задуману ініціативу та створити студентську модель держави зі своїм гімном, прапором, владою, валютою та кордонами. До проекту були залучені ВГО «Комітет виборців України», Донецький обласний комітет профспілки освіти та наук, управління у справах сім'ї та молоді Донецької ОДА та сама Донецька обласна державна адміністрація [150].

Також ГО «Молодь Сходу України» разом із Слов'янським Донбаським педагогічним університетом в 2017 р. реалізували ряд заходів: День науки, День вишиванки, Студентська республіка з метою підвищення громадської активності серед студентської молоді. Заходи підтримував Європейський союз.

У 2020 р. мариупольська платформа «Тю» завдяки проекту «House of Europe», який реалізує Європейський союз реалізувала арт-резиденцію «Мереживо», на базі якої було створено онлайн-виставку творів сучасних українських митців [70]. Роботи молодих митців були присвячені соціально-важливим темам сьогодення: свобода, сексизм, гендерна рівність тощо. Згодом, на базі платформи «Тю» було відкрито арт-кластер «Ось», тематика якого продовжує створену ідею. В березні 2021 р. платформа «Тю», арт-кластер «Ось» разом із мережею ГО «Параюристів» в Україні та Європі створили захід «Фемхаус», що присвячений Міжнародному Дню боротьби жінок за свої права. Захід підтримали ЄС та USAID.

Вже за традицією, більше ніж в 15 містах України, щорічно проходять дні кар'єри ЄС. Так, в 2021 р. ЄС разом із UNRPP об'єдналися задля підтримки заходу, що реалізувала студентська молодь Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, об'єднана у власну ГО «Фундація простір». Не дивлячись на обставини, пов'язані з пандемією Covid-19, організаторам вдалось реалізувати захід у змішаному форматі. Оффлайн-дискусії проходили на вуличній локації [22].

Студенти дізналися про практики взаємодії вищих навчальних закладів та роботодавців, можливості працевлаштування, принципи ЄС та опанували нові знання та спеціальних тренінгах.

ГО «Фундація простір» також реалізує ряд онлайн-тренінгів, що підтримує ЄС на тему диджиталізації суспільства для представників молодіжних організацій. Організатори заходів надають навички дистанційної роботи в період пандемії Covid-19, інтернет-маркетингу, інструментів онлайн-реклами, е-волонтерства тощо.

№	Назва міжнародної організації	Назва проекту	Назва організації/ установи	Область
1	UNICEF	«Спільно. Соціальні послуги для сімей у громаді»	ГО «Маріупольська спілка молоді» та Маріупольська міська рада	Донецька
2	UNICEF	Гуманітарна допомога	ГС «Луганська обласна Асоціація організацій людей з інвалідністю»	Луганська
3	UNICEF	Вода, санітарія та гігієна	ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону»	Луганська

Дитячий фонд ООН (UNICEF) в 190 країнах світу з метою захисту прав дітей, надання їм всебічної допомоги. В Україні UNICEF працює з 1997 р. та реалізує ряд соціальних програм в галузі охорони здоров'я освіти, гігієни, санітарії, захисту прав дітей та профілактики ВІЛ/СНІД серед дітей.

З метою реалізації розробленої програми на 2018-2022 рр. UNICEF вирішив зосередитися на наступних завданнях в на Сході України: дотримання конвенції про права дитини та реагування на надзвичайні ситуації, що стосуються збройного конфлікту на Сході України.

З 2019 р. Дитячий фонд ООН (UNICEF) реалізує проект «Спільно. Соціальні послуги для сімей у громаді» [114] в 12 громадах Донецької та Луганської областей у партнерстві з п'ятьма неурядовими організаціями. Прикладом такого партнерства є реалізований проект ГО «Маріупольська спілка молоді» завдяки співфінансуванню Маріупольської міської ради. Громадські діячі створили декілька кімнату для раннього втручання та спеціалізований ресурсний простір для проведення корекційно-педагогічних робіт з метою безбар'єрного отримання соціальних послуг в Лівобережному інклюзивно-ресурсному центрі. Команда центру пройшла тренінги з опанування нових методів соціальної роботи з дітьми та їх сім'ями.

Після початку масштабних пожеж на Луганщині в 2020 р UNICEF, залучили до співпраці своїх локальних партнерів: ГС «Луганська асоціація організацій осіб з інвалідністю» та Департамент соціального захисту населення Луганської ОДА метою надання гуманітарної допомоги населенню, що постраждало від пожеж. Населенню було надано гігієнічні набори, питну воду, дитячі гігієнічні набори, спальні мішки тощо [23].

Ще однією організацією в Луганській області, що активно співпрацює з UNICEF є ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону», яка в 2015 р. реалізувала ініціативу «Екстрена допомога в проблемних зонах АТО в галузі водопостачання», яка відбувалася в рамках проекту UNICEF «Вода. Санітарія. Гігієна». Метою проекту є забезпечення безперервного доступу до питної води для дітей, жінок та чоловіків зі Сходу України. UNICEF забезпечує населення санітарними наборами, водою або реагентами для очищення води в надзвичайних ситуаціях, на лінії розмежування, закликаючи світову спільноту зменшити екологічні ризики в питаннях доступу мирного населення до питної

води. В межах проекту ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону» проводила заходи з навчання дітей (ВПО) правилам гігієни [11].

У 2018 р. ГО «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону» долучалася до обговорення проблемних питань стосовно водозабезпечення Луганщини, зокрема, постраждалого від конфлікту Новоайдарського району, питань належних санітарно-гігієнічних умов населення Луганщини. В робочій групі приймали участь представники ОГС, UNICEF, за експертної підтримки UNDP.

№	Назва міжнародної організації	Назва проекту	Назва організації/ установи	Область
1	International Alert	«Маріуполь, відкритий для молоді»	ГО «Маріупольська спілка молоді»	Донецька
2	British Council	«Active Citizens»	ГО «Маріупольська спілка молоді»	Донецька
3	British Council	Active Citizens	ГО «Добропільський центр молоді ДОБРО»	Донецька

Міжнародна організація International Alert займається питаннями миробудівництва та реалізує програми з вирішення конфліктів в усьому світі. International Alert працює в Україні з 2015 р., збільшуючи спроможність організацій громадянського суспільства (ОГС) з усієї країни робити внесок у соціальну згуртованість в своїх громадах, створюючи загальнонаціональні неформальні мережі ОГС та сприяючи конструктивній взаємодії з місцевою владою [126].

Одним з успішних проектів, що реалізувався в 2019 р. International Alert у партнерстві з ГО «Маріупольська спілка молоді» та Маріупольської міською радою є проект «Маріуполь, відкритий для молоді». Проект передбачав дослідження домки молоді в Маріуполі з метою виявлення найбільш болючих проблем та їх вирішення у партнерстві з місцевою владою. Під час реалізації проекту було запущено дві п'ятиденні школи активізму для молоді від 16 до

22 років, де молодь навчалася світовим практикам побудови діалогу, миробудівництва, інструментам участі в прийнятті рішень, тайм-менеджменту тощо [2].

Якщо говорити про проект Британської ради «Active Citizens», то слід зазначити, що він реалізується в рамках програми ЄС «House of Europe» [92]. Проект націлений на підтримку молодих та активних людей, які хочуть змінювати світ на краще. На Сході України проект реалізується з метою розвитку таких навичок серед молодих лідерів, які б могли сприяти вирішенню конфліктів та побудови міжкультурного діалогу. Одним із партнерів проекту є ГО «Маріупольська спілка молоді», що в січні 2021 р. запустила спортивний онлайн-марафон для молоді, з метою покращення фізичного здоров'я молодих людей підчас пандемії Covid-19.

Не дивлячись на карантинні заходи, проект «Активні громадяни» продовжував діяти на сході України. Так, наприклад, ГО «Добропільський центр молоді ДОБРО» організували в 2021 р. серію онлайн-тренінгів для молоді з Добропільської ТГ та Покровського району. На тренінгу молодь отримала інформацію про можливості розвитку соціального підприємництва в своїх громадах завдяки власним ідеям.

Враховуючи початок військового конфлікту на Сході України та анексію Криму, значну увагу слід приділити співпраці України з НАТО. Після саміту НАТО у Варшаві в липні 2016 року практична підтримка НАТО для України викладена в Комплексному пакеті допомоги (КПД) для України. У червні 2017 року Верховна Рада України прийняла законодавство про членство в НАТО як стратегічну мету зовнішньої політики та політики безпеки. У 2019 році набрала чинності відповідна поправка до Конституції України. У вересні 2020 року президент Володимир Зеленський схвалив нову Стратегію національної безпеки України, яка передбачає розвиток особливого партнерства з НАТО з метою членства в НАТО.

Слід зазначити, що Північноатлантичний альянс активно співпрацює з молоддю та залучає молодих людей до своєї діяльності. Ще в 1996 р. було

створено Молодіжний центр Ради Асоціації (Youth Atlantic Threaty Assosiation) задля просвітництва молоді щодо роботи НАТО та її підтримки шляхом проведення семінарів, зустрічей, форумів, програм стажування та інших заходів [127].

У питанні молодіжної політики Україна заручилася підтримкою міжнародних донорів та організацій, що впроваджують свою програмну діяльність у партнерстві з громадським сектором та владою різних рівнів. Така співпраця може сприяти покращенню діалогу з питань молодіжної політики, посиленню комунікацій та співпраці між державними органами та міжнародними донорами на національному і регіональному рівнях через проведення спільних досліджень та їх публічних обговорень. Моделі співпраці між владою, донорами окреслюють сферу майбутніх досліджень та є підґрунтям для стратегічного планування.

Кейс «Маріуполь»

З початком військового конфлікту на Сході України, Маріуполь фактично став перетворюватися на неформальний обласний центр Донецької області, бо через свою географічну близькість до лінії зіткнення, економічну спроможність, можливість саморозвитку, наявність дружніх або родинних зв'язків тощо, саме це місто стало центром для вимушеного переїзду внутрішньо-переміщених осіб (ВПО).

Згодом, місцеві активісти, військові та ВПО почали згуртовуватися навколо проблеми безпеки регіону, залучаючи до співпраці як владні структури, так і міжнародні організації.

Висвітлення проблем, які раніше замовчувались, потреба у багатосторонній допомозі суспільству, громадська активність та згуртованість, політичні, економічні, соціальні реформи, залучення інвестицій та присутність міжнародних організацій- все це допомагає місту ставати відкритим та дружнім до молоді.

Наразі в Маріуполі діє багато осередків різних напрямків для розвитку потенціалу молодих людей. Таким прикладом може бути освітня платформа

«Українська академія лідерства» (УАЛ), що діє в місті з 2019 р. Діяльність платформи спрямована на розвиток лідерських якостей серед молоді 16-20 років, усесторонню підтримку їх у розробці та реалізації соціальних проєктів. З 2020 р. в Маріуполі було відкрито кампус УАЛ, ремонт якого здійснювався за рахунок місцевого бюджету та USAID [151].

Ще однією ініціативою, яка була реалізована в Маріуполі за підтримки USAID є проєкт «1991 Маріуполь» Проєкт було реалізовано ГО «SocialBoost» та міською владою. «1991 Маріуполь»- це центр розвитку стартапів, зокрема, в сфері ІТ: молоді люди мають змогу пройти ряд курсів навчання з реалізації власних стартапів, навчитись розробляти власну бізнес-стратегію, отримати менторську та фінансову підтримку, відкрити власний ІТ-бізнес. Слід зазначити, що в центрі також діє вільна коворкінг-зона, де будь-яка людина може приходити та працювати як у власному офісі [152].

Слід зазначити, що міжнародні організації також приділяють значну увагу розвитку локального туризму. Доказом цього є реконструйована водонапірна вежа, що стала культурним простором та туристичним центром міста. Міжнародним партнером «Vezha Creative Space» є також USAID. В центрі постійно відбуваються молодіжні заходи, конференції та арт-виставки. Слід зазначити, що до початку карантинних обмежень «Vezha Creative Space» була центром однієї з локацій фестивалю «ГогольFest», де організатори проводили лекції із видатними митцями, експертами, громадськими діячами тощо. Наразі у Вежі також відбуваються заходи, пов'язані із розвитком туризму в місті, діють екскурсії та коворкінг-зона.

Говорячи про можливості студентської молоді в Маріуполі, слід звернути увагу на діяльність Маріупольського державного університету: з 2016 р. в університеті працює освітній центр «Донбас- Україна», метою якого є допомога молодим людям з тимчасово окупованих територій (ТОТ) здобути якісну українську освіту. З 2020 р. на базі центру діє «Урядова гаряча лінія вступника з ТОТ» [79], яка працює за підтримки Міністерства освіти і науки України та ГО «Фонд «Відкрита політика» в рамках проєкту «Доступність

освіти для студентів з непідконтрольних уряду територій (підтримка державної гарячої лінії)», що підтримує USAID.

МДУ також бере участь в програмі Європейської комісії «Tempus», проєктах «Erasmus» та «Erasmus+» за підтримки ЄС та програмі «Академічний вплив» за підтримки ООН, що спонукають до обміну досвідом з європейськими університетами, отримання нових знань та впровадження європейських практик в освітній процес.

Починаючи з 2004 р. МДУ щорічно виступає організатором заходів «Дні Європи», що вперше були ініційовані студентською ГО «ДИПКОРПУС»- ліга політологів-міжнародників, що діє при університеті.

Віддаючи окрему увагу безпековим питанням на Сході України UNDP разом із ГУ Національної поліції України в Донецькій області, ГО «Маріупольська Спілка Молоді», ГО «Фонд розвитку Маріуполя» та її відокремленим підрозділом «Агенція місцевої демократії в Маріуполі» реалізують проєкт «Рівність. Безпека. Право» [72]. В рамках проєкту, ініціатори залучили до співпраці понад 2500 учнів, батьків та вчителів, які проживають в зоні збройного конфлікту або вздовж лінії розмежування можуть отримати безоплатну правову допомогу. Організатори проєкту мають на меті створення інформаційної платформи на базі Донецького Юридичного інституту, якій буде підтримувати безкоштовну гарячу лінію для батьків, дітей та вчителів, які постраждали від збройного конфлікту. В рамках проєкту було організовано воркшоп, в якому прийняли участь учні ліцею №48 м. Маріуполь.

Таким чином, ми бачимо, що з початком ввійськового конфлікту, зросла увага до східних областей України, тому міжнародні організації та фонди збільшили свою присутність, а разом з тим й всебічну допомогу громадам Східної України. Доказом чого є Програма ООН із відновлення та розбудови миру, яка почала діяти в Україні з початку збройного конфлікту 2014 р. та працює в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській, Дніпровській, Харківській та Житомирській областях [132]. Міжнародні організації активно співпрацюють з владою всіх рівнів, організаціями громадянського

суспільства, бізнесом, та не рідко, об'єднують свої зусилля з іншими міжнародними організаціями задля досягнення певної мети. Спільно розробляються програмні документи, які дозволяють координувати роботу з молодими людьми та реалізовувати програми для стійких та позитивних змін.

За результатами дослідження, ми бачимо, що питаннями молодіжної політики на Сході України найбільш активно займаються 14 міжнародних організацій: ООН та її агенції (UNRPP, UNFPA, UNICEF, та UNDP), Європейський союз та Рада Європи, ОБСЄ, USAID, Американська рада, Британська Рада, International Alert, REACH та ACTED. Також в цьому сегменті постійно працюють міжнародні фонди: МФ «Відродження», Фонд ім. Фрідріха Еберта, «Карітас» тощо.

ВИСНОВКИ

Одним із основоположних підходів до вивчення міжнародних організацій як суб'єктів міжнародних відносин є неолібералізм, зокрема з визначенням проблеми соціальних гарантій, рівності всіх громадян, а також права і свободи індивіда. Домінуючою ідеєю неолібералізму є забезпечення соціальних гарантій задля гідного життя всіх членів суспільства за рахунок державного врегулювання соціальної сфери. З огляду на співпрацю міжнародних неурядових організацій з урядами національних держав та громадськістю визначається як вектор поліпшення управлінської структури, що безпосередньо сприяє становленню дружніх відносин серед міжнародних організацій та органами публічного управління.

Орієнтиром для вдосконалення нормативно-правової бази здійснення молодіжної політики в Україні є її європейська модель, яка, на думку експертів, оптимально поєднує провідну роль держави із широким залученням інститутів громадянського суспільства.

Слід зазначити, що різниця в становищі молоді на Сході та в інших регіонах України дуже помітна. Це зумовлено близькістю до лінії зіткнення, різними умовами життя, ситуацією на ринку праці, міграційними настроями, можливостями для реалізації молодіжної політики та ставленням до ролі й місця молоді у суспільстві. У цьому контексті низка проблем виникає через відсутність та нерегулярне фінансування відповідних заходів. Ще однією перешкодою для розвитку державної молодіжної політики в Україні є несистематична оцінка відповідних заходів. Нерідко орієнтовані на молодь державні заходи не відповідають потребам молоді, крім того, молодь про них нічого не знає [131]. Непрямим доказом цього є прагнення міжнародних організацій заповнити ці лакуни та налагодити канали комунікації: співпрацювати з урядом та громадами щодо впровадження молодіжної політики на Сході України, зокрема проведення досліджень щодо проблем та потреб молоді [59], впровадження молодіжних програм, надання грантової допомоги соціальним закладам та молодіжним організаціям, що працюють на

Сході України, надання актуальних звітів та рекомендацій органам державної та регіональної влади щодо стану молодіжної політики в Україні [131].

Крім того, держава не має систематичного діалогу з населенням загалом та молоддю зокрема. Це є основною причиною недостатньої обізнаності молоді щодо діяльності та можливостей, що пропонуються в рамках молодіжної політики, а також причиною здебільшого критичного або скептичного ставлення до кроків, спрямованих на вирішення важливих для молоді питань.

Початок Революції Гідності та війна на Сході України спричинили зміну соціальних настроїв українців, зокрема, ставлення до демократії, свободи слова, рівності та інших європейських цінностей, а також ставлення до громадського сектору, міжнародних організацій тощо, у населення змінилося уявлення щодо ролі самих громадян у суспільстві. Це спричинило зростання волонтерських рухів та громадських об'єднань, зокрема, і молодіжних організацій на Сході України: «Севєродонецька молодіжна рада», «Маріупольська спілка молоді», «Центр спільного розвитку «Дієва громада» тощо.

З початком ввійськового конфлікту, зросла увага до східних областей України, тому міжнародні організації та фонди збільшили свою присутність, а разом з тим й всебічну допомогу громадам Східної України. Доказом чого є Програма ООН із відновлення та розбудови миру, яка почала діяти в Україні з початку збройного конфлікту 2014 р. та працює в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській, Дніпровській, Харківській та Житомирській областях [132]. Міжнародні організації активно співпрацюють з владою всіх рівнів, організаціями громадянського суспільства, бізнесом, та не рідко, об'єднують свої зусилля з іншими міжнародними організаціями задля досягнення певної мети. Спільно розробляються програмні документи, які дозволяють координувати роботу з молодими людьми та реалізовувати програми для стійких та позитивних змін.

За результатами дослідження, ми бачимо, що питаннями молодіжної політики на Сході України найбільш активно займаються 14 міжнародних організацій: ООН та її агенції (UNRPP, UNFPA, UNICEF, та UNDP), Європейський союз та Рада Європи, ОБСЄ, USAID, Американська рада, Британська Рада, International Alert, REACH та ACTED. Також в цьому сегменті постійно працюють міжнародні фонди: МФ «Відродження», Фонд ім. Фрідріха Еберта, «Карітас» тощо.

Аналізуючи системні та несистемні дослідження, що проводять міжнародні організації на Сході України в сфері «Молодіжна політика», авторкою було зроблено висновок, що найбільш цікавими темами для міжнародних організацій є: цінності та орієнтації, громадянська активність, інформаційні та комунікативні технології, ЗМІ, економічне благополуччя молоді, мобільність та міграційні настрої, безпечне життєве середовище, політичне середовище та молодь, державні інституції та молодь, здоров'я, освіта та наука.

Як ми бачимо, міжнародні організації співпрацюють з владою всіх рівнів щодо питань розвитку молодіжної політики, нерідко об'єднуються навколо вирішення певних питань, проводять власні дослідження та долучаються до загальнонаціональних, проте найбільш тісна співпраця простежується між організаціями громадянського суспільства та міжнародними організаціями. Головними формами співпраці міжнародних організацій із зацікавленими сторонами є грантова підтримка, просвітництво, фінансування окремих проектів, проведення спільних заходів та реалізація спільних проектів.

Розвиток сталого громадянського суспільства, соціальна єдність, підвищення активності молоді, розвиток її критичного мислення, безпека та миробудівництво - є цільовими завданнями міжнародних організацій, що діють на Сході України.

Громадський сектор за декілька років активно переймав міжнародний досвід побудови демократичного суспільства та вже показав, що може бути справжнім «агентом змін». Завдяки тісній співпраці громадського сектору,

уряду та міжнародних організацій, впровадження молодіжної політики на Сході України може набагато поліпшитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи / Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf (дата звернення 8.06.2021)
2. «Маріуполь, відкритий для молоді»: студентів МДУ запросили до школи громадських активістів. URL: <https://fgf-mdu.mozello.com/novosti-1/params/post/1888568/> (дата звернення 23.05.2021)
3. «Цінності української молоді 2016». URL: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit__doslidjennya_2016.pdf (дата звернення 21.05.2021)
4. 16 представників/ниць регіональних партнерів Пакту заради молоді – 2025 завершили навчання координаторів в рамках освітньої програми «Skills Lab: власна справа» URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/node847760029568> (дата звернення 22.11.2021)
5. «Антикорупційна мафія»: для кого ця гра та як її отримати? Відеоінструкція для ведучих та додаткові методичні матеріали з антикорупції. URL: <https://www.prostir.ua/?news=antykoryptsijna-mafiya-dlya-ko-ho-tsy-a-hra-ta-yak-jiji-otrymaty-videoinstruktsiya-dlya-veduchyh-ta-dodatkovy-metodychni-materialy-z-antykoryptsiji> (дата звернення 21.10.2021)
6. Балашова Я.О. Соціальні аспекти молодіжної політики в Україні URL: <http://habitus.od.ua/journals/2016/2-2016/11.pdf> (дата звернення 8.06.2021)
7. Баханов О.Ю. Цілі сталого розвитку 2015–2030 в контексті розвитку молодіжної політики України та співпраці державних та громадських організацій. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2019/8-2019/8.pdf> (дата звернення 8.06.2021)

8. Бруз В.С. Статут ООН // Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
9. Буклет проєкту «Спільно. Соціальні послуги для сімей у громаді». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/booklet-spilno-social-services-for-families-in-community> (дата звернення 20.11.2021)
10. Булек М., Луцевич О. Стійка Україна. Захист суспільства від російської агресії. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2020-10/2020-09-17-resilient-ukraine-boulegue-lutsevych-ukainian.pdf> (дата звернення 8.06.2021)
11. Відбувся спеціальний захід для тимчасово переміщених дітей в рамках проєкту «Екстрена допомога в проблемних зонах АТО в галузі водопостачання». URL: <http://www.open.lg.ua/podiji/733-vidbuvsya-spetsialnij-zakhid-dlya-timchasovo-peremishchenikh-ditej-vramkakh-proektu-ekstrena-dopomoga-v-problemakh-zona-ato-v-galuzi-vodopostachannya> (дата звернення 20.11.2021)
12. Віцепрезидентка Венеціанської комісії: «Український закон про мову трохи важко піддається розумінню» URL: <https://www.dw.com/uk/> (дата звернення 22.11.2021)
13. Володимир Зеленський підписав закон про основні засади молодіжної політики. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-osnovni-zasadi-molodi-68517> (дата звернення 21.05.2021)
14. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: "МП Леся", 2017. 332 с.
15. Геоінформаційна система моніторингу, аналізу, оцінки і вирішення конфліктів. URL: <https://dialog-ua.org/> (дата звернення 20.11.2021)
16. Глобальні цілі сталого розвитку 2015-2030. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення 21.05.2021)

17. Горбатюк С. «Роль Організації з безпеки і співробітництва в Європі у системі забезпечення соціогуманітарної безпеки» // Ефективність державного управління. 2017. Вип. 2 (51). Ч. 1. С.86-94. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_51/fail/12.pdf (дата звернення 8.06.2021)
18. Громадська організація «Амбасадори миру». URL: <https://ndo.lg.ua/places/497-ho-ambasadoru-myru.html> (дата звернення 20.11.2021)
19. Громадська організація «лабораторія розвитку Луганщини». URL: <https://ndo.lg.ua/places/484-hromadska-orhanizatsiya-laboratoriya-rozvytku-luhanshchyny.html> (дата звернення 20.11.2021)
20. Громадська організація «Мама діє». URL: <https://ndo.lg.ua/places/501-hromadska-orhanizatsiya-mama-diyе.html> (дата звернення 20.11.2021)
21. Громадська організація «Маріупольська спілка молоді». URL: <https://childrights.org.ua/members/go-mariupolska-spilka-molodi/> (дата звернення 20.11.2021)
22. Громадська організація «Фундація простір». URL: <https://ndo.lg.ua/places/6-ho-fundatsiya-prostir.html> (дата звернення 20.11.2021)
23. Громадська спілка «Луганська асоціація організацій осіб з інвалідністю». URL: <https://ndo.lg.ua/places/272-hromadska-spilka-luhanska-asotsiatsiya-orhanizatsiy-osib-z-invalidnistyu.html> (дата звернення 20.11.2021)
24. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text> (дата звернення 20.11.2021)
25. Демократія, права людини та врядування (USAID). URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/democracy-human-rights-and-governance> (дата звернення 20.11.2021)
26. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF> (дата звернення 20.11.2021)

27. Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про Українсько-Польську Раду обміну молоддю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_195#Text (дата звернення 20.11.2021)
28. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. К. : НІСД, 2015. 474 с.
29. Доповідь про реалізацію молодіжної політики в 2019 р. в Луганській області. URL: http://loga.gov.ua/oda/documents/official/pro_zatverdzhennya_regionalnoyi_cilovoyi_programi_molod_luganshchini_na_2019 (дата звернення 23.10.2021)
30. Дослідження «Українське покоління Z: цінності та орієнтири». URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentyru/>(дата звернення 20.11.2021)
31. Дослідження GfK Ukraine «Поширеність насильства щодо дівчат та жінок». URL: <https://ukraine.unfra.org/uk/publications/> (дата звернення 20.11.2021)
32. Європейський Пакт заради молоді. URL: <https://www.csreurope.org/pactforyouth> (дата звернення 20.11.2021)
33. Журавльова Є.О. Роль міжнародних організацій в процесі урегулювання конфлікту на Сході України URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/handle/123456789/15009>
34. Закірова С. Роль міжнародних організацій у постконфліктному миробудівництві: комунікаційний вимір. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4999:rol-mizhnarodnikh-organizatsij-u-postkonfliktnomu-mirobudivnitstvi-komunikatsijnij-vimir&catid=78&Itemid=412 (дата звернення 8.06.2021)
35. Закон України «Про зайнятість населення» 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-12#Text> (дата звернення 20.11.2021)

36. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення 20.11.2021)
37. Закон України «Про вищу освіту» 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 20.11.2021)
38. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-20#Text> (дата звернення 20.11.2021)
39. Закон України «Про волонтерську діяльність» 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення 20.11.2021)
40. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1708-18#Text> (дата звернення 20.11.2021)
41. Закон України «Про місцеве самоврядування» 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.11.2021)
42. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» 1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text> (дата звернення 20.11.2021)
43. Закон України «Про освіту» 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20.11.2021)
44. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» 2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 20.11.2021)
45. Закон України «Про повну загальну середню освіту» 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 20.11.2021)
46. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення 20.11.2021)

47. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення 20.11.2021)
48. Закон України «Про фізичну культуру та спорт» 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 20.11.2021)
49. Звіт за результатами всеукраїнського соціологічного дослідження «Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання». URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/148/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf (дата звернення 20.11.2021)
50. Звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб дітей, які постраждали від мін або вибухонебезпечних залишків війни». URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/2266/file/mine_victim_assistance_ukr_web.pdf (дата звернення 20.11.2021)
51. Звіт УАЛ «Опитування молоді щодо потреб у Маріуполі». URL: <https://drive.google.com/drive/shared-with-me> (дата звернення 20.11.2021)
52. Зміцнення національної спроможності для ефективного розвитку молоді та відповіді на епідемію ВІЛ/СНІДу в Україні. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/projects/closed-projects/.html> (дата звернення 20.11.2021)
53. Исследование: треть украинской молодежи не считает себя интересной целью для мошенников. URL: <https://igate.com.ua/news/24490-issledovanie-tret-ukrainskoj-molodezhi-ne-schitaet-sebya-interesnoj-tselyu-dlya-moshennikov>(дата звернення 20.11.2021)
54. Індекс «SCORE». URL: <https://scoreforpeace.org> (дата звернення 20.11.2021)
55. Індекс благополуччя молоді. URL: <http://ibm.mariupolrada.gov.ua/> (дата звернення 23.10.2021)

56. Ініціатива «Громада, дружня до дітей та молоді». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/child-friendly-municipalities-initiative> (дата звернення 20.11.2021)

57. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / за ред. В.Кулика. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Kulyk-et-al-Interpretations-of-Russian-Ukrainian-conflict-in-Western-publications-IPiEND-2020.pdf> (дата звернення 8.06.2021)

58. Керівники Покровського районного управління поліції пройшли тренінг «Діалоговий підхід задля безпеки в громаді». URL: http://pokrovsk-police.dn.ua/news/view/11925?fbclid=IwAR0oFh_IN23pGhNDAIUkJNsLWBmL0j8tZEB1YiTIiezPDJDBnfrCgZu19C0 (дата звернення 20.11.2021)

59. Кірстен Андерсон Підсумковий звіт «Аналіз прогалин законодавства України про молодіжну політику в контексті рекомендацій угоди про асоціацію між Україною та ЄС й іншими відповідними політичними документами ЄС. Центр прав дитини Корам, 2015 р. 89 с. - URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/gap_analysis_of_national_youth-legislation.html (дата звернення 20.11.2021)

60. Краматорська БПП долучилась до будування об'єкту «Stud Parkovka». URL: <https://donetsk.eurosolidarity.org/2017/06/22/kramatorska-bpp-doluchilas-do-buduvannya-obyektu-stud-parkovka/> (дата звернення 20.11.2021)

61. Красіонова О., Черниш М. Участь ООН у врегулюванні військового конфлікту на території України // Часопис української історії. 2016. Вип. 34. С. 143-147.

62. Куріння та вживання алкоголю, наркотичних речовин серед підлітків. Результати дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/esp2019-report> (дата звернення 20.11.2021)

63. Ломагин Н. А. Международные организации: теория и практика деятельности. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2000, 310 с.
64. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / Учебник. Москва, 1996.
65. Маріупольчанок запрошують на «Step by step». URL: <https://mariupolrada.gov.ua/news/60a616fb88995> (дата звернення 20.11.2021)
66. Мартыненко П.Ф. Социология международных отношений. Київ, 1969. 98 с.
67. Медиа Школа ПРООН. URL: <https://ndo.lg.ua/places/events/250/24> (дата звернення 20.11.2021)
68. Мережа інклюзивних громадських радників. URL: <https://ndo.lg.ua/places/merezha-inklyuzyvnykh-hromadskykh-radnykiv> (дата звернення 20.11.2021)
69. Мир, якого не вистачає: незалежне дослідження про молодь, мир та безпеку. URL: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/youth-web-english.pdf> (Дата звернення: 16.11.2021)
70. Міжнародна арт-резиденція «Мереживо» добігає кінця. URL: <http://wovenart.works/vystavka> (дата звернення 20.11.2021)
71. Мотречко В.В. Організація діяльності суб'єктів місцевого самоврядування щодо реалізації молодіжної політики. URL: http://www.oridu.odessa.ua/8/4/doc/dis_motr.pdf (дата звернення 8.06.2021)
72. На Донеччині реалізується проєкт «Рівність. Безпека. Право». URL: <https://www.dtv.dn.ua/2020/04/03/na-donechchyni-realizuietsia-proiekt-rivnist-bezpeka-pravo/> (дата звернення 20.11.2021)
73. На Донеччині триває проєкт «Мережа змін. Рестартінг молодіжних центрів». URL: <https://dn.gov.ua/news/na-donechchyni-trivaye-proyekt-merezha-zmin-restarting-molodizhnih-centriv> (дата звернення 20.11.2021)
74. На Луганщині почалися роботи з відновлення залізничного сполучення. URL: <https://era-ukraine.org.ua/na-luhanshchyni-pochalysia-roboty-z-vidnovlennia-zaliznychnoho-spoluchennia/> (дата звернення 20.11.2021)

75. Най Дж. С, Кохейн Р. О. Транснаціональні відносини і світова політика / Теорія міжнародних відносин. Хрестоматія Под ред. П. А. Цыганкова. Москва, 2002. С. 153

76. Наказ № 560 Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0795-16#Text> (дата звернення 20.11.2021)

77. Національна стратегія державної молодіжної політики до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-nacionalnu-strategiyu-derzhavnoyi-molodizhnoyi-politiki-do-2030-roku> (дата звернення 20.11.2021)

78. Національне опитування USAID/ENGAGE щодо громадянської залученості. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/229161305cdabd62a68d20.56957376.pdf> (дата звернення 20.11.2021)

79. Освітній центр «Донбас-Україна» та «Крим-Україна» МДУ. URL: http://mdu.in.ua/index/osvitnij_centр_donbas_ukrajina/0-190 (дата звернення 20.11.2021)

80. Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років). Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с.

81. Панасюк В.М. Конституційно-правові засади реалізації державної молодіжної політики в Україні. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8024/Diss_Panasuk.pdf?sequence=4&isAllowed=y(дата звернення 8.06.2021)

82. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f> (дата звернення 18.11.2021)

83. Підписанти Пакту заради молоді – 2025 провели квартальну зустріч: 3 нові компанії приєдналися до ініціативи. URL: <https://csr->

ukraine.org/news/pidpisanti-paktu-zaradi-molodi-2025-prov/(дата звернення 18.11.2021)

84. Положення «Про Молодіжний уряд Луганської області». URL: http://loga.gov.ua/oda/documents/official/pro_zatverdzhennya_regionalnoyi_cilovoyi_programi_molod_luganshchini_na_2020 (дата звернення 23.10.2021)

85. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.11.2021)

86. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.11.2021)

87. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи» 2018 р. (дата звернення 18.11.2021)

88. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Угоди між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про Раду обмінів молоддю України та Литви». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1016-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.11.2021)

89. Правила цивільного захисту знай - життя та здоров'я зберігай! URL: <https://bashtanskaotg.gov.ua/news/pravila-dorozhnogo-ruhu-zna-zhittya-i-zdorovya-zberiga--> (дата звернення 18.11.2021)

90. Прес-реліз КМІС «Чи існує проблема дискримінації в Україні». URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=618&page=3&t=10> (дата звернення 18.11.2021)

91. Прийняли участь в засіданні Робочої групи з безпеки у Новоайдарі. URL: <https://ndo.lg.ua/places/news/2/9> (дата звернення 18.11.2021)

92. Програма «House of Europe». URL: <https://houseofeurope.org.ua/> (дата звернення 18.11.2021)

93. Програма «ProSkills – ПроНавички майбутнього». URL: <http://epkznu.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-proskills-pro%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE/> (дата звернення 18.11.2021)

94. Програма «Student Action». URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/past-projects/student-action-2019> (дата звернення 18.11.2021)

95. Програма «Ukrainian Business Leaders: Promoting Innovation and Entrepreneurship» (UBL PIE). URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/ubl-pie/> (дата звернення 18.11.2021)

96. Програма «Вода, санітарія та гігієна (WASH)». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/water-sanitation-and-hygiene-wash> (дата звернення 18.11.2021)

97. Програма «Еразмус+». URL: <https://erasmusplus.org.ua/> (дата звернення 18.11.2021)

98. Програма «Європейська школа Східного партнерства. Стипендіальна програма 2020-2021». URL: <http://www.eapeuropeanschool.eu/atach/ukrainian%20deadline%20extended.pdf> (дата звернення 18.11.2021)

99. Програма «Місцевий соціальний розвиток». URL: <https://eef.org.ua/program/mistsevyj-sotsialnyj-rozvytok/> (дата звернення 18.11.2021)

100. Програма «Молодіжний працівник». URL: <https://youth-worker.org.ua/> (дата звернення 18.11.2021)

101. Програма «Студентська Академічна Мобільність (SAM) Україна». URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/sam-ukraine> (дата звернення 18.11.2021)

102. Програма обміну майбутніх лідерів «FLEX». URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/future-leaders-exchange-program/#:~:text=8>. (дата звернення 18.11.2021)

103. Програма підтримки молодіжних інновацій в Україні (Youth Innovation Challenge in Ukraine U-Inn). URL: <https://uinn.org.ua/pro-u-inn/shho-take-u-inn/#:~:text=> (дата звернення 18.11.2021)

104. Програма професійного стажування (PFP). URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/professional-fellows-program/> (дата звернення 18.11.2021)

105. Програма розвитку лідерського потенціалу університетів України. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/past-projects/leadership-development> (дата звернення 18.11.2021)

106. Програма розвитку молодіжних центрів Донеччини «Апгрейд» триває у Донецькій області. URL: <https://dn.gov.ua/news/programma-rozvitku-molodizhnih-centriv-donechchini-apgrejd-trivaye-u-doneckij-oblasti> (дата звернення 18.11.2021)

107. Програми для молоді UNFPA. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/YouthProgram> (дата звернення 18.11.2021)

108. Проект «EU4Youth: Better Skills for Better Future». URL: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/41664/eu4youth-better-skills-better-future_uk (дата звернення 18.11.2021)

109. Проект «European Solidarity Corps». URL: <https://europa.eu/youth/solidarity> (дата звернення 18.11.2021)

110. Проект «UPSHIFT- Україна». URL: <https://upshiftukraine.org/> (дата звернення 18.11.2021)

111. Проект «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад». URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/redu> (дата звернення 18.11.2021)

112. Проект «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти». URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/academiq/> (дата звернення 18.11.2021)

113. Проект «Кожен має право на працю». URL: <https://eef.org.ua/program-project/kozhen-maye-pravo-na-pratsyu/> (дата звернення 18.11.2021)

114. Проект «Спільно. Соціальні послуги для сімей у громаді». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-project> (дата звернення 18.11.2021)

115. Проект «Сприяння соціальній згуртованості шляхом залучення молоді». URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/projects/social-cohesion-through-youth-participation.html> (дата звернення 18.11.2021)

116. Проект «Школа соціальних ініціатив». URL: <https://gurt.org.ua/news/grants/62853/> (дата звернення 18.11.2021)

117. Проект «Школа як осередок соціальної згуртованості та стійкості в громаді». URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/society/social-cohesion-schools> (дата звернення 18.11.2021)

118. Проект USAID «Економічна підтримка Східної України». URL: <https://era-ukraine.org.ua/> (дата звернення 18.11.2021)

119. Проект ООН «Молодіжні амбасадори ідей ООН». URL: <http://uayouthdelegate.com/?p=1363> (дата звернення 18.11.2021)

120. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/proekt-sprijannja-akademichnij-dobrochesnosti-v-ukraini-saiup/> (дата звернення 18.11.2021)

121. Проект «U-Report». URL: <https://ukraine.ureport.in> (дата звернення 18.11.2021)

122. Проект «Академія можливостей». URL: http://smr.sd.ua/?page_id=2787 (дата звернення 18.11.2021)

123. Проект «Діалоговий Простір». URL: <https://ndo.lg.ua/places/391-proyekt-dialohovuuy-prostir.html> (дата звернення 18.11.2021)

124. Проект ПРООН «Верховенство права та правосуддя на рівні громад у районах України, постраждалих від конфлікту». URL:

<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/projects/rule-of-law-for-stabilization-in-Ukraine.html> (дата звернення 18.11.2021)

125. Публічні дебати серед школярів і студентів Донеччини і Луганщини сприяють розвитку мирного діалогу і порозуміння. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourwork/recovery-and-peacebuilding/successstories/debate-school-in-eastern-ukraine.html> (дата звернення 18.11.2021)

126. Рамкова конвенція про захист національних меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення 18.11.2021)

127. Рамкова програма партнерства між урядом України та Організацією Об'єднаних Націй на 2018-2022 роки URL: <https://ukraine.un.org/uk/49416-ramkova-prohrama-partnerstva-mizh-uryadom-ukrayiny-ta-orhanizatsiyeyu-obyednanykh-natsiy-na> (дата звернення 20.11.2021)

128. Регіональна комплексна соціальна програма «Молодь і сім'я Донеччини 2016-2020 роки». URL: <https://sport.donetsk.ua/programi-i-proekti/regionalna-kompleksna-sotsialna-programa-molod-i-simya-donechchini-2016-2020-roki/>(дата звернення 18.11.2021)

129. Регіональна програма розвитку освіти «Освіта Донеччини у Європейському вимірі 2017-2020 рр». URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Osvita-Donchchyny.pdf> (дата звернення 23.10.2021)

130. Регіональна цільова програма «Молодь Луганщини 2016-2020». URL: https://drive.google.com/file/d/1t_qi7mm9kd_L7K62LUJjMzREZNko6Qdw/view (дата звернення 18.11.2021)

131. Робоча група ООН у справах молоді. Аналітичний звіт «Становище молоді в Україні», К., 2019. 80 с.

132. Розбудова миру та відновлення. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/recovery-and-peacebuilding.html#:~:text=> (дата звернення 18.11.2021)

133. Розкажіть про свій досвід мирних акцій та протестів. URL: <https://www.prostir.ua/?news=rozkazhit-pro-svij-dosvid-myrnyh-aktsij-ta-protestiv> (дата звернення 18.11.2021)

134. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2020 року. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/pxweb2007/ukr/publ_new1/2020/roz_nas20.pdf (дата звернення 21.05.2021) (дата звернення 18.11.2021)

135. Розпорядження Кабінету міністрів Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 21.05.2021) (дата звернення 18.11.2021)

136. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 року №113-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 18.11.2021)

137. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. Горбуліна. Київ, 2017. 496 с.

138. Сoвeщaниe пo бeзoпacнocти и coтpyдничecтвy в Eвpoпe. Зaключитeльный акт. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/c/39505_1.pdf (дата звернення 8.06.2021)

139. Софій О. Аналіз регіональної молодіжної політики URL: <http://dialog.lviv.ua/analiz-regionalnoyi-molodizhnoyi-politiki/> (дата звернення 8.06.2021)

140. Соціально-економічний портрет студентів: результати опитування. URL: <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/sotsialno-ekonomichnyi-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia> (дата звернення 18.11.2021)

141. Соціологічне дослідження «Молодь України 2015». URL: [https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/-](https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/)

%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20-%202015.pdf (дата звернення 18.11.2021)

142. Соціологічне дослідження «Молодь України 2017». URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/146/Sociologichne_doslidzhennya__rovniiy_zvit_.pdf (дата звернення 18.11.2021)

143. Соціологічне дослідження «Молодь України 2018». URL: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2019/01/08/9/Doslidjennya_broshyra.pdf (дата звернення 18.11.2021)

144. Соціологічне дослідження «Молодь України 2019» URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/sociologichni-doslidzhennya> (дата звернення 18.11.2021)

145. Соціологічне дослідження «Цінності української молоді-2016». URL: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit__doslidjennya_2016.pdf (дата звернення 18.11.2021)

146. Соціологічне дослідження «Як живе молодь України під час COVID-19?». URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/COVID-19-impact-on-youth-in-Ukraine.html (дата звернення 18.11.2021)

147. Тілікіна Н.В. Національні показники становища молоді як інструмент моніторингу й оцінки ефективності реалізації молодіжної політики в Україні // Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 21. С 111–121. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2019/20.pdf (дата звернення 18.11.2021)

148. Толстов С. Діяльність міжнародних організацій в Україні: загальні тенденції та орієнтири // Віче. 2015. № 4. С. 11–15

149. Томос. Повний текст українською. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2614225-tomos-povnij-tekst-ukrainskou.html> (дата звернення 18.11.2021)

150. У Донецькій області пройшла «Студентська республіка». URL: <https://www.donmolod.gov.ua/component/content/article/1-2010-04-11-22-17-49/5037-----q-q.html> (дата звернення 18.11.2021)

151. У Маріуполі відкрився кампус Української академії лідерства. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/news/u-mariupoli-vidkrivsja-kampus-ukrainskoi-akademii-liderstva> (дата звернення 18.11.2021)

152. У Маріуполі відкрито перший у Східній Україні центр розвитку стартапів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-spilno-z-mihajlom-fedorovim-vidkrili-pershij-v-shidnij-yevropi-centr-rozvitku-startapiv> (дата звернення 18.11.2021)

153. Угода про асоціацію з ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення 21.05.2021)

154. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> асоціації (дата звернення 21.05.2021)

155. Цільова програма «Забезпечення житлом молодих сімей в місті Луганську на 2017-2020 роки». URL: http://loga.gov.ua/oda/documents/official/pro_zatverdzhennya_regionalnoyi_cilovoyi_programi_molod_luganshchini_na_2020 (дата звернення 23.10.2021)

156. Что кроется за языковым конфликтом между Украиной и Венгрией? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-41487379> (дата звернення 18.11.2021)

157. Ялинка бажань - справжнє благодійне свято громадськості для дітей. URL: <https://ndo.lg.ua/news/400-yalyna-bazhan-spravzhnye-blahodiyne-svyato-hromadskosti-dlya-ditey.html> (дата звернення 18.11.2021)

158. Åslund A. Kremlin Aggression in Ukraine: the Price Tag. Washington, 2018. 20 p.

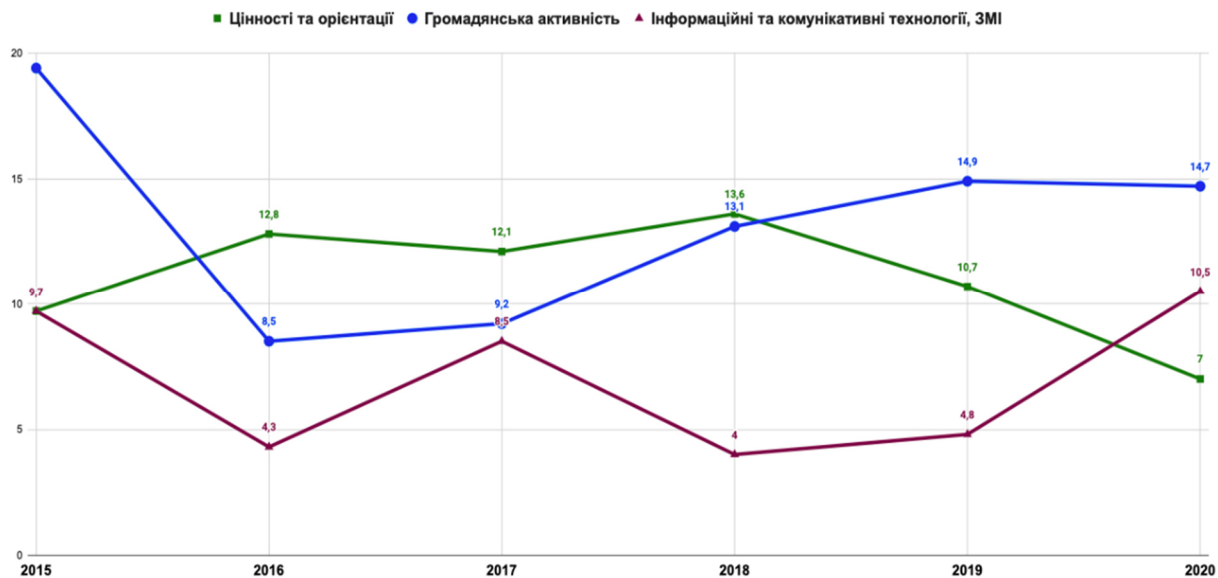
159. Burton J., Tarja V. The End of International Relations // Contemporary International Relations. A Guide to Theory / A. J. R. Groom, M. Light. London: Pinter Publishers, 1994.

160. International Alert - Peace is within our power URL: <https://www.international-alert.org/> (дата звернення 22.11.2021)

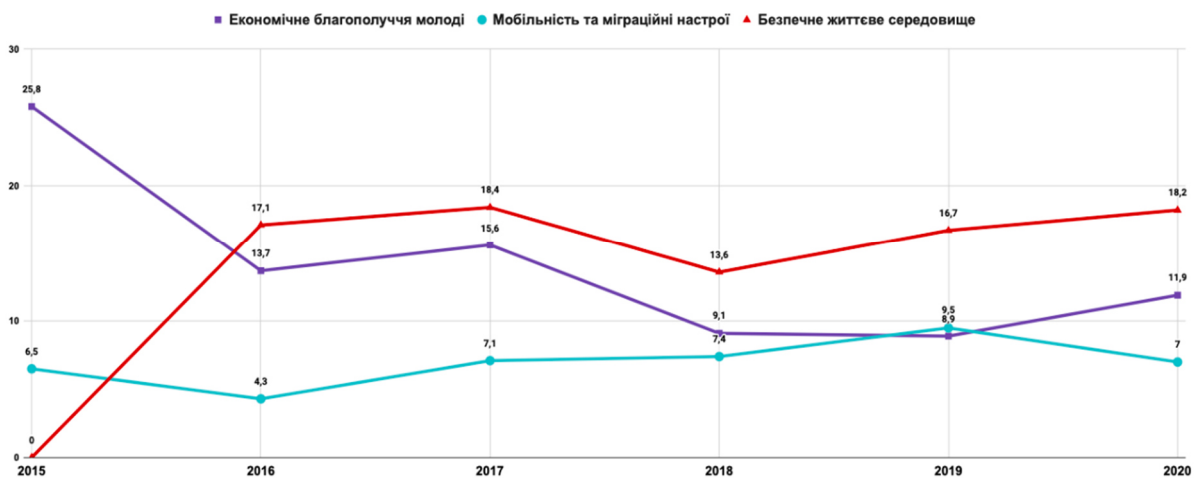
161. Kuzio T. Putin's war against Ukraine. Toronto, 2017. 490 p.
162. OSCE Perspectives 20-30 Core Group of Experts: Perspectives 20-30: Discussion Paper. URL: <https://www.osce.org/secretariat/441371> (дата звернення 25.05.2021)
163. PietrasZ. J. Podstawy teorii stosunkow miedzynarodowych. Lublin, 1986. P. 79.
164. Ray J. L. Global Politics. Boston, 1987. P. 93.
165. United Nations. Definition of youth. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf> (дата звернення 21.05.2021)
166. YATA Network. URL: <http://yata-international.org/>(дата звернення 20.11.2021)
167. Zorgbibe Ch. Les organizations internationals. R., 1991,127 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Додаток 2

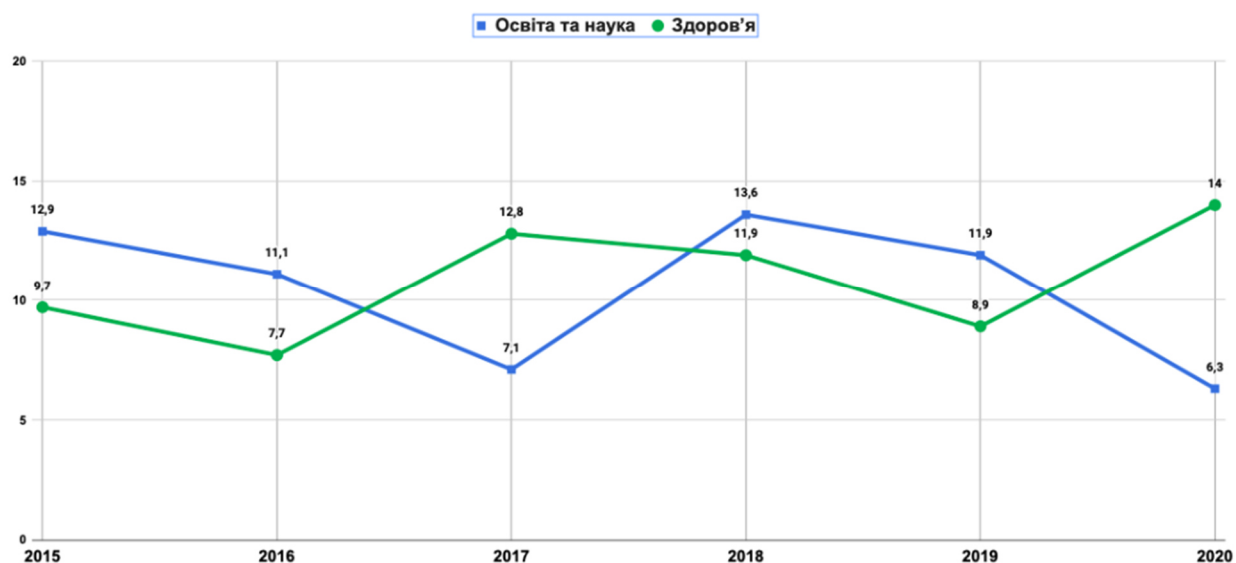

Додаток 3

Додаток 4

Додаток 5 «Напівструктуроване інтерв'ю». Даний метод передбачає, що перелік питань не є остаточний та може змінюватись відповідно до рівня залученого до інтерв'ю експерта

Ім'я та Прізвище:

1. Яку організацію ви представляєте?
2. Ваш досвід роботи у сфері молодіжної політики?
3. Наскільки на вашу думку важливе на сьогодні питання Молодіжної політики у вашій громаді?

4. Як ви вважаєте, за останні 6 років, сфера Молодіжної політики в Україні та вашій громаді зазнала покращень/погіршень чи залишилася без змін?
Аргументуйте вашу думку.
5. Звідки ви берете інформацію, щодо молоді, потреб, запитів, нових форм та методів роботи з молоддю тощо?
6. Як часто ви контактуєте з дослідниками щодо сфери Молодіжної політики?
7. Які соціологічні дослідження, що проводились в останні роки за темою Молодь/Молодіжна політика вам запам'ятались? Чому?
8. Які теми у сфері Молодіжної політики на вашу думку сьогодні варті глибшого аналізу та дослідження? Аргументуйте вашу відповідь.
9. Які теми у сфері Молодіжної політики на вашу думку втратили свою актуальність на сьогоднішній день? Аргументуйте вашу відповідь.
10. Які національні/регіональні програми, що включають в себе питання Молодіжної політики ви знаєте/участь в реалізації яких ви берете?
11. Оцініть ефективність вищевказаних програм для вашої громади.
Аргументуйте вашу відповідь.
12. Які тенденції (позитивні/негативні) на сьогоднішній день ви спостерігаєте у сфері Молодіжної політики?
13. Визначте 3 основні напрями у сфері Молодіжної політики, що потребують перегляду/змін/втручання найближчим часом?
14. Назвіть існуючі молодіжні об'єднання/НГО у вашій громаді/районі/регіоні.